

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ

ÖMER SEYFETTİN'İN ÖYKÜLERİNDE ÇOCUK
VE
ÇOCUK EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERDOĞAN KARAŞAH

TEZ YÖNETİCİSİ
YARD. DOÇ. DR. ALİ OSMAN ENGİN

KARS-2009

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Erdoğan KARAŞAH'a ait "Ömer Seyfettin'in Öykülerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi" konulu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Ünvanı, Adı ve Soyadı

Doç.Dr. Ramazan SİRACOĞLU

Yrd.Doç.Dr. Ali Osman ENGİN

Yrd.Doç.Dr. Cengiz YANIKLAR

İmza

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../200 tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Doç.Dr.Selçuk URAL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
ÖN SÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	V

GİRİŞ

A. YÖNTEM.....	1
B. ÖYKÜLER.....	2

BÖLÜM I.

1. EĞİTİMİN TANIMI.....	6
2. EĞİTİMİN AMAÇLARI.....	8
3. EĞİTİMİN İÇERİĞİ.....	14
4. EĞİTİM DEĞERLERİ.....	14
5. EDEBİYAT VE EDEBİYAT YOLU İLE EĞİTİM.....	17
6. ÇOCUK EDEBİYATI.....	22
6.1. Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi.....	25
6.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi.....	26
6.3. Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi.....	29
6.4. Okuyucu Zümreleri Açısından Çocuk Edebiyatı.....	35
6.4.1. 0–5 Yaş Grubu (Okul Öncesi).....	35
6.4.2. 6–8 Yaş Grubu (1. Kademe 1. Devre).....	36
6.4.3. 9–12 Yaş Grubu (1. Kademe 2. Devre).....	37

6. 4. 4. 13-15 Yaş (İlk Gençlik Çağı).....	38
6. 5. Çocuk Edebiyatında Öykü.....	38
6. 6. Çocuk Öykülerinde Bulunması Gereken Özellikler.....	39
6.7. Öykünün Çocuk Eğitimindeki Yeri.....	41

BÖLÜM II

7. ÖMER SEYFETTİN'İN HAYATI.....	44
7.1. Ömer Seyfettin'in Yetiştığı Siyasi Ortam	45
7.2. Ömer Seyfettin'in Öykücülüğü.....	47
7.3. Ömer Seyfettin'in Öykülerinde Eğitim Değerleri.....	49
7.4. Ömer Seyfettin'in Öykülerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi.....	50

BÖLÜM III

8. ÖYKÜLERDEKİ EĞİTİM DEĞERLERİ.....	53
8.1. Öykülerdeki Konu ve Kahramanlar Aracılığı İle Verilen Eğitim Değerleri.....	54
8.1.1. Hatalardan Ders Çıkarma.....	54
8.1.2. Manevi Değerler.....	61
8.1.3. Vatan ve Millet Sevgisi.....	67
8.1.4. Türk İnsanına-Türk Diline Övgü.....	71
8.1.5. Disiplin ve Çalışkanlık.....	74
8.1.6. Yardımseverlik.....	78
8.1.7. Fedakârlık.....	82
8.1.8. Alçak Gönüllülük.....	83
8.1.9. Kanaatkârlık.....	88
8.1.10. Yasalara Uyuma.....	89

8.1.11. Kadın Erkek Eşitliği.....	94
8.1.12. Anne Sevgisi.....	95
8.1.13. Saygı.....	97
8.1.14. Cesaret-Kendine Güven ve Kahramanlık.....	98
8.1.14.1. Çocuk Kahraman Tiplerleri.....	98
8.1.14.2. Yetişkin Kahraman Tiplerleri.....	100
8.1.15. Hayvan Sevgisi.....	111
8.1.16. Toplumsal Aksaklıklara Duyarlılık.....	116
8.1.16.1. Tembellik- Torpille Bir Yerlere Gelme.....	117
8.1.16.2. Çalışmadan Kazanç Elde Etmek.....	121
8.1.16.3. Hırsızlık-Rüşvet.....	121
8.1.16.4. Görücü Usulü Evlenme.....	123
8.1.16.5. Batıl İnançlara Eleştiri.....	126
8.1.16.6. Yanlış Batılılaşmaya Eleştiri.....	131
8.1.17. Türk Kültürünün Özellikleri.....	138
8.2. Dil ve Anlatım Aracılığı İle Verilen Eğitim Değerleri.....	142
8.2.1. Dil.....	142
8.2.1.1. Atasözleri.....	142
8.2.1.2. Deyimler.....	144
8.2.1.3. İkişmeler.....	148
8.2.1.4. Halk Söyleyişleri.....	150
8.2.1.5. Özlü Sözler.....	151
8.2.1.6. Tekerlemeler.....	152
9. ANLATIM.....	153
9.1. Mizahî Anlatım.....	153
9.2. Betimleyici Anlatım.....	163
9.3. Benzetmeler.....	169
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	176
KAYNAKÇA.....	179
ÖZ GEÇMİŞ.....	186

ÖZET

Ömer Seyfettin, kuşkusuz Türk edebiyatının kilometre taşlarından biridir. Türk edebiyatında öykü, ancak ondan sonra yazarlar arasında başlı başına bir tür olarak ilgi görmüştür. Dolayısıyla Türk öykücülüğünün gelişmesinde Ömer Seyfettin'in etkisi çok büyüktür. Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nda aldığımız yenilgilerin acısını yüreğinde duyan yazar, gerçek kurtuluşu ulusal bilinç duygusunun uyanmasında görüyordu. Ulusal bilincin uyanması için eğitim şarttı. Özellikle çocuk eğitimi önemliydi. Öykülerinin birçoğunda çocuk kahramanlara, söylemek istediklerini söyletmiş, onların taşımaları gereken özellikleri işaret etmiştir.

Yapıtlarıyla da özellikle çocuk edebiyatında haklı ilgiyi görmektedir. Ömer Seyfettin'in öykücülüğü üzerine pek çok araştırma ve inceleme yapılmış, daha da yapılacaktır.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in çocuğa bakışını ve çocuk eğitimine yaklaşımını irdeledik. Öykülerinde çocuğa bakış açısını, çocuktan beklentilerini, çocuğa verdiği mesajları tespit etmeye çalıştık. Arkadaşını sevmeyen, kendi çıkarı için yalan söyleyen, başkalarının sıkıntılarını hissedemeyen, ona ortak olamayan çocuk bencil ve sorumsuz olacaktır. Bencillik ve sorumsuzluk büyük bir zaafır. Ömer Seyfettin'in gelecekte umut beslediği çocuk önce kendini, sonra kardeşini ve arkadaşını sevmeli, ülke çıkarlarını her şeyin üstünde tutmalıdır.

Anahtar Sözcükler: *Ömer Seyfettin, Eğitim, Çocuk, Çocuk Eğitimi*

SUMMARY

There is no doubt that Ömer Seyfettin is one of the most important milestones of Turkish literature. Short story in Turkish literature has also been related by the writers after his death as the only independent form. For that reason Ömer Seyfettin's influence on developing Turkish short story telling is very important and great. Ömer Seyfettin, who had felt the sorrow of defeat in the Balkans and First World War, thought that the real independence depended on developing the national consciousness. Education was a necessary tool to wake the national consciousness up. Especially the child education was important. In the most of his short stories, he succeeded to have the child heroes said that he wanted and he pointed the features that he wanted them to have.

Ömer Seyfettin is getting to be the focus point of public's interest with his books in the child literature. There are a lot of studies on his short stories and books and also it may continue to study on his works.

In this study we tried to analyze Ömer Seyfettin's concept of child and ideas on child education. We tried to find out his messages, expectations from children and point of view on children inherited in his short stories. A child who doesn't like his/her friends, tells lie for his/her uses, doesn't feel others' problems, and doesn't share with others will be self centered, selfish and is not related to his/her responsibilities. Being out of responsibilities and selfish is an important weakness. The child who is Ömer Seyfettin's hope for future must like himself/herself, his-her sisters on brothers, friends and consider all advantages of the country and all national values.

Key Words: *Ömer Seyfettin, Education, Child, Child Education*

ÖN SÖZ

Batılı tarzda küçük realist öykülerin başarılı örneklerini veren Ömer Seyfettin, Türk Edebiyatının en çok okunan, ders kitaplarında en çok yer alan yazardır. Öykü sözcüğüyle özdeşleşen bu isim, yaşadığı dönemde bir bilinç yaratma gayretiyle de aydın sorumluluğunu yerine getirmiştir.

Dil konusundaki bilinç ve hassasiyetini sadece öykülerinde görmüyor; yaşadığı dönemde arkadaşlarıyla birlikte oluşturmaya çalıştığı kültür iklimi içersinde nasıl bir dil, nasıl bir edebiyat, nasıl bir eğitim, nasıl bir gençlik sorularının yanıtlarının bulunmasında, Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem... gibi aynı amaç uğruna aynı hassasiyetle çarpan yüreklerle buluşmuş, karanlıkta yol bulmaya çalışan gençliğe ve genç aydınlara ışık olmuş, yollarını aydınlatmıştır. II. Meşrutiyet sonrası özellikle edebi anlayış ve dil konusundaki atılımların temellerini Yeni Lisan hareketiyle atmış, bütün karşı duruşlara ve zorluklara rağmen, ödün vermeden düşüncelerini hayata geçirmiştir. Cumhuriyet sonrası dil konusunda yapılan çalışmalara, öngörülenlere ve radikal hamlelere bakıldığında bütün bunların temellerinin II. Meşrutiyetten sonra Ömer Seyfettin ve arkadaşları tarafından atıldığı dikkatli gözlerden kaçmamaktadır.

Kurtuluşu, yeni ve aydınlık bir neslin şekillenmesinde gören Ömer Seyfettin, öykülerini bir eğitim aracı olarak nesillerin hizmetine sunmuştur. İnsanın yaşamı boyunca karşılaşılabileceği her türlü olayı olumlu ve olumsuz yönleriyle onun öykülerinde görmek mümkündür.

Osmanlı Devletinin, yüzyıllardır beraber yaşadığı unsurlarca dört bir tarafından kuşatılışına, sırtından hançerlenişine tanık olmuş, bunun acısıyla nihai kurtuluşu dünya gerçeklerinden haberdar, vatanını milletini, seven, şuurlu ve eğitilmiş gençlerin yetişmesinde görmüş ve uzun, zor fakat kalıcı bir yol olan eğitimi seçmiştir.

Okul, insana belli yaşlarda bazı bilgiler sunarken ve ona kendi toplumunun eğitim değerlerini kazandırırken edebi eserlerden de faydalanır. Bilindiği gibi eğitim, okulda başlayıp okulda biten bir olay değildir; doğumla başlayıp ölüme dek

süren uzun bir süreçtir. Eğitim insanı bir ömür boyu etkileyen, insanı şekillendiren, aynı zamanda kendi de şekillendirilen dinamik bir olgudur. Kısaca insanın eğitilmesinde bireyin etkinliğinin bittiği yerde edebi eserler görevlerini sürdürmeye devam etmektedirler.

Edebi türlerin içinde en geniş okuyucu kitlesi bulan öykü, çocuğun okumayı sökmesiyle hayatına girer ve bazen öğretmen ve ailenin zorlamasıyla eğitim amaçlı, bazen de çocuğun tercihiyle yaşamının bir parçası olur. Böylece çocukta dil becerilerinin gelişmesine, olayları izleme- çözme becerisinin gelişmesine katkı sunar. Öyküler, yaşamlardan ve yaşam deneyimlerinden kesitler sunduğundan, bunları okuyan çocukların yaşam deneyimlerini de zenginleştirir.

Çocuğun hayal dünyasını geliştiren öykü, aynı zamanda hayatı daha sağlıklı algılamasına, deneyim kazanmasına ve empati kurmasına da yardımcı olur. Öykü kahramanlarıyla kendini özdeşleştiren çocuk, onların deneyimlerinden faydalanarak kendine dersler çıkarır.

Çocuk, yaşadığı çevrenin çemberinin dışında başka insanların da bulunduğunu, bunların kendine benzer ya da kendinden farklı yaşamlara sahip olduğunu ve bu farklılıkların bir toplum için zenginlik olduğunu kavrar. Bunları bilen ve kabullenen çocuk sosyal olarak sağlıklı bir gelişim gösterecektir.

Çalışmamızda Ömer Seyfettin'in 119 öyküsü incelemeye dahil edilmiştir. Bu öykülerdeki eğitim değerleri, farklı adlar altında sınıflandırılarak öykülerden hareketle tek tek çözümlenmeye çalışılmıştır.

Ömer Seyfettin, kahramanı çocuk olan öykülerinde çocuklara direk seslenirken, yetişkin kahramanların yer aldığı tarihi ya da sosyal öykülerinde çocuğa dolaylı yollardan mesajlar vermektedir.

Bu çalışmamda değerli fikirlerinden faydalandığım, bilgi paylaştığım danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali Osman Engin'e; kütüphanelerini ve deneyimlerini benimle paylaşan Yrd. Doç. Dr. Cengiz Yanıklar'a ve Doç. Dr. Ramazan Siracoğlu'na; yüksek lisans çalışmama başladığım günden itibaren beni her konuda destekleyen, sağlıklı çalışma ortamı oluşturan, eşim Zarife Kardeş'a, Oğullarım Andaç Bartu ve Arkadaş'a desteklerinden ve sabırlarından dolayı teşekkür ediyorum

Erdoğan KARAŞAH

Kars-2009

KISALTMALAR

alm.: Almanca

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

B.E.1.: Bütün Eserleri Falaka

B.E.2.: Bütün Eserleri Bomba

B.E.3.: Bütün Eserleri Efruz Bey

B.E.4.: Bütün Eserleri Pembe İncili Kaftan

B.E.5.: Bütün Eserleri Harem

B.E.6.: Bütün Eserleri Yüksek Ökçeler

B.E.7.: Bütün Eserleri Bahar ve Kelebekler

B.E.8.: Bütün Eserleri Gizli Mabet

B.E.9.: Bütün Eserleri Beyaz Lale

BM: Birleşmiş Milletler

C.: Cilt

DİA Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

fr.: Fransızca

ing.: İngilizce

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

P.K.: Perili Köşk

s.: Sayfa

S.: Sayı

S.H.: Seçme Hikâyeler

TDK: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

A-YÖNTEM

Bu araştırma, kaynak taramaya dayalı olarak yürütülmüş bir literatür çalışmasıdır. Ömer Seyfettin'in bütün öykü kitaplarında yer alan öykülerindeki çocuk ve çocuk eğitimi temalarını saptamaya yönelik konu ve cümle taraması yapıldı. Bu amaçla, önce eğitimin tanımı yapılarak eğitim değerleri ve edebiyatın eğitime katkısı belirlendi. Daha sonra çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatında öykünün yeri tespit edilerek çocuk öykülerinin taşıması gereken nitelikler belirlendi. Ömer Seyfettin'in hayatı, sanatı ve eserlerine yönelik geniş bir kaynak taraması yapıldı. Serhat Yayınveince basılan Ömer Seyfettin dizisi incelemeye alındı. Her bir öykü titizlikle okundu, ilgili bölümler tespit edildi.

119 öykü, çocuk, eğitim, öğretmen ve öğrenci temaları yönüyle bir plan içerisinde incelenmiş ve sırasıyla kaynakları bulma, okuma, not alma, değerlendirme işlemleri yapılmıştır.

“Okur, bir metnin anlamını zihninde simgeledikten sonra anlar. Metni anlama süreci boyunca öncelikle metinde açıkça ifade edilen bilgileri, ardından metinde bulunmayan ancak metindeki ipuçlarından yola çıkılarak ulaşılan çıkarımların bilgisini kazanır. Her tümce metnin bütünüyle ilgilidir ve bir bütünün küçük parçası görevindedir. Bir metnin içinde metnin tamamıyla ilgili olan bir bilginin küçük bir bölümü vardır. Ancak tüm bu bilgileri taşıyan bölümler bir araya geldiğinde metnin tematik yapısı ortaya çıkar” (Ustaoglu, 2006: 6).

Öykülerde bazen sözcükler, ikilemeler, deyim ve atasözleri, yapılan bir benzetme, cümleye ihtiyaç duyulmadan da duygu ve düşünceleri direk ya da dolaylı yollardan okura ulaştırır. Sanatsal yaratılarda kalıp ifadeler ve sanath söyleyişler, bütünü anlamına referans olacak biçimde anlamlar yüklenebilirler. Çocuk, öyküde karşılaştığı bir sözcükten, bir deyimden, atasözünden etkilenerek onu içselleştirir. Bu da çocukta dil ve estetik gelişimini besler ve olgunlaştırır.

Öykülerin çözümlenmesinde, eğitim değerlerimiz ve çocuk eğitimi konuları dikkate alınmıştır. Öyküler çözümlendikten sonra, belirlenen temalar belli başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

B. ÖYKÜLER

1. Falaka (Ömer Seyfettin B.E. 1., s.11-20)
2. And (Ömer Seyfettin B.E. 1., s.21-29)
3. Kaşığı(Ömer Seyfettin B.E.1., s.30-35)
4. İlk Cinayet(Ömer Seyfettin B.E.1., s.36-40)
5. İlk Namaz (Ömer Seyfettin B.E.1., s.41-47)
6. Primo Türk Çocuğu (Ömer Seyfettin B.E.1., s.48-112)
7. Perili Köşk (Ömer Seyfettin B.E.1., s.113-121)
8. Kurbağa Duası (Ömer Seyfettin B.E.1., s.122-130)
9. Keramet (Ömer Seyfettin B.E.1., s.131-133)
10. Hafiften Bir Sada (Ömer Seyfettin B.E.1., s.134-141)
11. Türbe (Ömer Seyfettin B.E.1., s.142-150)
12. Bomba (Ömer Seyfettin B.E.2., s.5-29)
13. Nakarat (Ömer Seyfettin B.E.2., s.30-53)
14. Hürriyet Bayrakları (Ömer Seyfettin B.E.2., s.54-66)
15. İrtica Haberi (Ömer Seyfettin B.E.2., s.67-79)
16. Ruznâme (Ömer Seyfettin B.E.2., s.80-140)
17. Efruz Bey (Ömer Seyfettin B.E.3., s.7-53)
18. Asiller Kulübü (Ömer Seyfettin B.E.3., s.54-85)
19. Tam Bir Görüş (Ömer Seyfettin B.E.3., s.86-93)
20. Bilgi Bucağında (Ömer Seyfettin B.E.3., s.94-127)
21. Açık Hava Mektebi (Ömer Seyfettin B.E.3., s.128-159)
22. İnat (Ömer Seyfettin B.E.3., s.160-167)
23. Sivri Sinek (Ömer Seyfettin B.E.3., s.168-174)
24. Gayet Büyük Bir Adam (Ömer Seyfettin B.E.3., s.175-181)
25. Şimeler (Ömer Seyfettin B.E.3., s.182-196)
26. Hürriyet Gecesi 1/2 (Ömer Seyfettin B.E.3., s.197-212)

27. Pembe İncili Kaftan (Ömer Seyfettin B.E.4., s.5-20)
28. Başını Vermeyen Şehit (Ömer Seyfettin B.E.4., s.21-34)
29. Teke Tek (Ömer Seyfettin B.E.4., s.35-44)
30. Teselli (Ömer Seyfettin B.E.4., s.45-54)
31. Vire (Ömer Seyfettin B.E.4., s.55-69)
32. Topuz (Ömer Seyfettin B.E.4., s.70-78)
33. Kütük (Ömer Seyfettin B.E.4., s.79-91)
34. Ferman (Ömer Seyfettin B.E.4., s.92-107)
35. Kızılelma Neresi? (Ömer Seyfettin B.E.4., s.108-117)
36. Büyücü (Ömer Seyfettin B.E.4., s.118-128)
37. Diyet (Ömer Seyfettin B.E.4., s.129-142)
38. Nâdan (Ömer Seyfettin B.E.4., s.143-149)
39. Forsa (Ömer Seyfettin B.E.4., s.150-156)
40. Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür (Ömer Seyfettin B.E.4., s.157-185)
41. Harem (Ömer Seyfettin B.E.5., s. 7-48)
42. Ashâb-ı Kefhimiz (Ömer Seyfettin B.E.5., s.51-109)
43. Yeni Bir Hediye (Ömer Seyfettin B.E.5., s.111-118)
44. İki Mebus (Ömer Seyfettin B.E.5., s.119-129)
45. İffet (Ömer Seyfettin B.E.5., s.130-131)
46. Nokta (Ömer Seyfettin B.E.5., s.132-133)
47. Piç (Ömer Seyfettin B.E.5., s.134-148)
48. Aşk Dalgası (Ömer Seyfettin B.E.5., s.149-162)
49. Gurultu (Ömer Seyfettin B.E.5., s.163-173)
50. Balkon (Ömer Seyfettin B.E.5., s.164-185)
51. Yüksek Ökçeler (Ömer Seyfettin B.E.6., s.5-8)
52. Dünyanın Nizamı (Ömer Seyfettin B.E.6., s.9-14)
53. Tavuklar (Ömer Seyfettin B.E.6., s.15-18)
54. Baharın Tesiri (Ömer Seyfettin B.E.6., s.19-30)
55. Çirkinliğin Esrarı (Ömer Seyfettin B.E.6., s.31-39)
56. Aşk ve Ayak Parmakları (Ömer Seyfettin B.E.6., s.40-44)
57. Tuğra (Ömer Seyfettin B.E.6., s.45-48)
58. Birdenbire (Ömer Seyfettin B.E.6., s.49-56)

59. Nezle (Ömer Seyfettin B.E.6., s.57-64)
60. Bir Vasiyetnâme (Ömer Seyfettin B.E.6., s.65-67)
61. Türkçe Reçete (Ömer Seyfettin B.E.6., s.68-73)
62. Terakki (Ömer Seyfettin B.E.6., s.74-78)
63. Kazın Ayağı (Ömer Seyfettin B.E.6., s.79-84)
64. Boykotaj Düşmanı (Ömer Seyfettin B.E.6., s.85-94)
65. Tuhaf Bir Zulüm (Ömer Seyfettin B.E.6., s.95-105)
66. Mahçupluk İmtihanı (Ömer Seyfettin B.E.6., s.109-164)
67. Bahar ve Kelebekler (Ömer Seyfettin B.E.7., s.5-17)
68. Temiz Bir Havlu Uğruna (Ömer Seyfettin B.E.7., s.18-24)
69. Nişanlılar (Ömer Seyfettin B.E.7., s.25-29)
70. Bit (Ömer Seyfettin B.E.7., s.30-33)
71. İlk Düşen Ak (Ömer Seyfettin B.E.7., s.34-43)
72. Fon Sadriştayn'ın Karısı (Ömer Seyfettin B.E.7., s.44-58)
73. Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Ömer Seyfettin B.E.7., s.59-75)
74. Rütbe (Ömer Seyfettin B.E.7., s.76-82)
75. Velinimet (Ömer Seyfettin B.E.7., s.83-89)
76. Zeytin Ekmek (Ömer Seyfettin B.E.7., s.90-111)
77. Miras (Ömer Seyfettin B.E.7., s.112-121)
78. Apandisit (Ömer Seyfettin B.E.7., s.122-124)
79. Pireler (Ömer Seyfettin B.E.7., s.125-132)
80. Muayene (Ömer Seyfettin B.E.7., s.133-134)
81. Lokanta Esrarı (Ömer Seyfettin B.E.7., s.135-142)
82. Kesik Bıyık (Ömer Seyfettin B.E.7., s.143-146)
83. Pamuk İpliği (Ömer Seyfettin B.E.7., s.147-162)
84. Beşeriyet ve Köpek (Ömer Seyfettin B.E.7., s.163-173)
85. Gizli Mabet (Ömer Seyfettin B.E.8., s.5-13)
86. Bir Muhteri (Ömer Seyfettin B.E.8., s.31-44)
87. Düşünme Zamanı (Ömer Seyfettin B.E.8., s.50-62)
88. Cesaret (Ömer Seyfettin B.E.8., s.14-21)
89. Uçurumun Kenarında (Ömer Seyfettin B.E.8., s.80-84)
90. Şefkate İman (Ömer Seyfettin B.E.8., s.45-49)

91. Mermer Tezgâh (Ömer Seyfettin B.E. 8., s.87-98)
92. Dama Taşları (Ömer Seyfettin B.E. 8., s.99-111)
93. Mâkul Bir Dönüş (Ömer Seyfettin B.E. 8., s.112-122)
94. Acaba Ne İdi? (Ömer Seyfettin B.E. 8., s.123-133)
95. Memlekete Mektup (Ömer Seyfettin B.E. 8., s.22-30)
96. Mahmâemken (Ömer Seyfettin BE, 8: 63-79)
97. Beyaz Lale (Ömer Seyfettin B.E.9., s.5-43)
98. Tos (Ömer Seyfettin B.E.9., s.44-53)
99. Mehdi (Ömer Seyfettin B.E.9., s.54-62)
100. Havyar (Ömer Seyfettin B.E.9., s.63-67)
101. Yemin (Ömer Seyfettin B.E.9., s.68-73)
102. At (Ömer Seyfettin B.E.9., s.74-76)
103. Busenin Şekl-i İbtidaisi (Ömer Seyfettin B.E.9., s.77-86)
104. Niçin Zengin Olmamış? (Ömer Seyfettin B.E.9., s.87-98)
105. Horoz (Ömer Seyfettin B.E.9., s.99-107)
106. Yuf Borusu Seni Bekliyor (Ömer Seyfettin B.E.9., s.108-112)
107. Koleksiyon (Ömer Seyfettin B.E.9., s.113-117)
108. Bir Kayışın Tesiri (Ömer Seyfettin B.E.9., s.118-121)
109. Kaç Yerinden (Ömer Seyfettin B.E.9., s.125-135)
110. Bir Çocuk: Aleko (Ömer Seyfettin B.E.9., s.136-158)
111. Müjde (Ömer Seyfettin B.E.9., s.159-163)
112. Çanakkale'den Sonra (Ömer Seyfettin B.E.9., s.164-170)
113. Yalnız Efe (Ömer Seyfettin , SH, s. 108-153)
114. Çakmak (Ömer Seyfettin SH, s. 82-89)
115. Nasıl Kurtarmış (Ömer Seyfettin S.H., s. 171-175)
116. Rüşvet (Ömer Seyfettin S.H., s.176-179)
117. Üç Nasihat (Ömer Seyfettin S.H., s.180-192)
118. Acıklı Bir Hikâye (P.K., s.33-36)
119. Herkesin İçtiği Su (P.K., s.53-57)

BÖLÜM I.

1. EĞİTİMİN TANIMI

İlkel toplumlarda bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için sahip olmaları gereken bilgi birikimi sınırlıydı. Ancak sahip oldukları bilgi, onların ihtiyaçlarını karşılıyordu. Balık tutmayı, avcılık yapmayı, araç ve gereç yapmayı öğrenmek, onların temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli oluyordu. Bu tür bilgilerin öğrenilmesi, gözlem ve taklit yoluyla gerçekleşmekteydi. Ancak zamanla toplum hayatı hızla değişmeye ve gelişmeye başlamıştır. Bireylerin ihtiyaçları hızla artmış ve sahip oldukları bilgi birikimi artan ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu ihtiyaçların karşılanması için daha fazla bilgiye gereksinim duyulmuştur. Bu gereksinim ise en basit anlamda eğitimin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Çağlayan, 2007: 8).

Türkçe Sözlükte ‘eğitim’ sözcüğünün birinci anlamı “belli bir bilim dalı veya sanat kolunda yetiştirme, geliştirme ve eğitme işi”; ikinci anlamı da “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye” (TDK, 2005: 605-606) olarak açıklanmıştır.

Eğitim kelimesinin ortaya çıkışıyla ilgili olarak Sönmez şu bilgileri veriyor:

“Eğitim kelimesi educezeve ve paideia kelimelerinden türemiştir. Educezeve yol gösterme, ortaya çıkarma anlamındadır. Paideia ise Yunancadır. Köle anlamına gelir. Eski Yunan’da çocuklar bilgili, becerikli, zeki kölelere teslim edilir ve onlarca eğitilmeleri beklenilirdi. Burada da kişiye yol gösterme, onu hem bedenlen, hem de ruhen tutarlı yetiştirme (kalokagatos) söz konusudur ” (Sönmez, 1987: 91).

Sönmez’in tanımındaki birinci cümle “Eğitim kelimesinin ‘anlamı’ educezeve ve paideia kelimelerinden türemiştir.” biçiminde düzeltilmelidir. Çünkü türeyen eğitim kelimesi değil, onun anlamıdır. Sönmez’in tanımında eğitimim yol göstericiliği ve kişiyi hem ruhen hem de bedenlen tutarlı yetiştirme ilkesi öne çıkarken, Dodson (1999: 151)’un tanımıyla eğitimin farklı bir boyutu ele alınır: *“bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde (eğitimin amaçlarına uygun) değişme meydana getirme ”* Tanımdan da anlaşılacağı

gibi eğitim bir süreçtir ve bu süreçte birey davranışlarında istendik bir değişme amaçlanmaktadır.

Tabi buradaki 'istendik' ifadesinin kime göre ve nasıl olacağı da ayrı bir tartışma konusudur.

Eğitimi, idealizm, realizm ve pragmatizm gibi bazı felsefi görüşler açısından ele alırsak idealist anlayışa göre eğitim, özgür ve bilinçli insanoğlunun Allaha olan yükseltici uyum çabalarının bitimsiz sürecidir. Realist anlayışa göre eğitim, yeni kuşaktaki bireylere kültürel mirası aktararak, onları yetişkinler toplumuna uyuma hazırlama sürecidir. Pragmatist anlayışa göre ise eğitim, bireyi yaşantılarını yeniden inşa yoluyla yetiştirme sanatıdır (Ertürk, 1984: 11).

Günümüzde eğitim sözcüğünün birbirinden farklı pek çok kullanımı vardır. Ertürk, (1984: 9) bu konuda şu değerlendirmeyi ve tasnifi yapmaktadır:

“Eğitim kelimesinin Türkçede birbirinden farklı en azından şu altı anlamı ifade edecek biçimde kullanıldığı görülüyor: (1) disiplin, (2) sosyal hizmet, (3) kazantı, (4) öğrenim, (5) sosyal kurum ve (6) kasıtlı kültürlenme süreci.”

Eğitimi tarihsel süreçte inceleyen Akyüz, (2004: 13) insanlık tarihinde, eğitim kadar eski, ikinci bir faaliyet biçiminin gösterilemeyeceğini, eğitimin insanla ilgili temel bir doku olduğunu ifade eder.

Aydemir (1989: 47) de eğitimin ortaya çıkışını ilk insana kadar götürerek *İlk eğitim, birinin, bir diğerini koruyan, kollayan, uyarıcı bir işaretidir belki. Belki de birilerinin bir diğerine, yeme, içme, giyinme, barınma, savunma gibi konulardaki ilkel yollarla öğrettikleridir.*” açıklamasını yapar.

Bütün bu ifadelerden yola çıkarak eğitim, insanla birlikte başlamıştır, eğitimin tarihi de insanlık kadar eskidir diyebiliriz. Eğitimin tanımına tarihsel çizgide baktığımızda her dönemde değişik tanımlarla; değişerek, gelişerek ve genişleyerek günümüze kadar ulaşmış olduğunu görürüz. Yeryüzünde insan var olduğu müddetçe de eğitimin tanımı yine değişecek, gelişecek ve genişleyecektir.

Eğitim olmasaydı çağlar boyunca yaşantıların birikimi olan maddi ve manevi değerlerin aktarımı da olmayacaktı. Kendimizden önceki kuşakların değerlerini eğitim yoluyla elde ediyor ve bu kazanımlara çağın getirdiği yeni bilgileri de ekleyerek bizden sonraki kuşaklara aktarıyoruz. Kültürün devamını, gelişmesini,

yeni kuşaklara aktarılmasını eğitimden faydalanarak gerçekleştiriyoruz. Bu yönüyle eğitim; geçmiş ve gelecek kuşaklar arasında köprü görevini de üstlenmektedir.

2. EĞİTİMİN AMACI

Bir eğitim görüşü neyi önceliyor ve merkeze koyuyorsa amacını da ona göre belirlemektedir. (Başaran, 1999: 69)'a göre eğitim görüşlerini altı kümede toplamak olasıdır. Bunlar, dini, kültürü, bilgiyi, beceriyi, toplumu ve insanı merkez alan eğitim görüşleridir.

Kavcar (1974: 10), Fatma Varış'ın çeşitli düşünürlerin eğitim ve eğitimin amacı üzerine görüşleriyle ilgili olarak, 'Eğitimde Program Geliştirme' adlı eserinden söz eder ve konuyla ilgili şu bilgileri verir: "*Alman filozofu Leibnitz'e göre eğitimin amacı: 'Aksiyona devamlı bir surette hazırlıklı olmayı sağlamaktır. Gene Alman eğitimcisi Johann Basedow, Rousseau'nun aşırı bireyci görüşünü, topluma uyum yapan bireyleri yetiştirme görüşüyle birleştirerek, uygulamalarında birey ve toplum arasında denge kurmuş; öğrencilerine, kendilerini tanımayı ve 'iyi bir vatandaş' olmayı öğretmeye çalışmıştır. Pestalozzi'ye göre de eğitim fertleri yetiştirmek yoluyla toplumsal sonuçlara hizmet etmelidir. Eğitimci Herbart'a göre eğitimin amacı, çocuğun sosyal düzene uyumunu sağlamaktır, önemli olan, kişinin yalnızca bilgi edinmesi ve zihni yönden gelişmesi değil, aynı zamanda karakter ve sosyal ahlak yönünden de gelişmesidir. Ferdin sosyal sorumluluğunun analizini yapan Herbart, eğitimin amacını, kısaca, 'fazilet' kelimesi ile açıklamıştır.*"

XX. yüzyılın başlarında eğitimin amaçları ve nasıl olması gerektiği konusunda farklı görüşler ileriye sürülmüştür. Bu dönemde özellikle Emrullah Efendi, Satı Bey, Prens Sabahattin ve Ziya Gökalp ileri sürdükleri görüşlerle öne çıkmıştır. Bu şahsiyetlerden Emrullah Efendi, eğitim tarihimizde "Tüba Ağacı Nazariyesi" denilen görüşü ile tanınmaktadır. Bu görüşe göre eğitimde yenilik hareketleri ilköğretim kademesinden değil, yüksek öğretim kademesinden başlamalıdır:

Ergun (1986: 63-67)'un aktarımına göre Emrullah Efendi eğitimin amacının bir fertteki bedeni ve nefsanî güçleri olgunluk derecesine çıkartmak olduğunu söylüyor. "Eğitim, fitrat ve hürriyet üzerine kurulmalı; kişinin tabii

hürriyetini sağlamalıdır. Eğitim, kişileri din hükümlerine ve vatan çıkarlarına uygun bir faziletle ve uygulamalı bilgilerle donatmak demektir. Emrullah Efendi bir politikacı olduğu için, ortaya koydukları da genellikle eğitim politikasının amaçları olmuştur. Ona göre eğitimin gelişmesi öğretmenden öğrenciye, üniversiteden liseye, yukarıdan aşağıya doğrudur. Eğitim kademeleri arasında yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya kuvvetli bağlar vardır.”

Emrullah Efendi öğretmenlikle ve devletin eğitime olan bakışıyla ilgili önemli görüşler belirtmiştir. O, öğretmenliği bir meslek olarak görmüş ve bu yönde gelişmesi için çalışmış, ayrıca ilköğretimin parasız olarak, devlet eliyle verilmesinin önemini vurgulamıştır.

Binbaşlıoğlu (1999: 113), onun bu konudaki düşüncelerinin önemini vurgulayarak şu bilgileri vermiştir: *“Emrullah Efendi'nin eğitim görüşleri, hazırladığı yasa taslaklarından ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin programında yer alan eğitim ile ilgili maddelerden çıkarılabilir. 1914 (1330) yılında yayımlanan 'Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Binüçyüzyirmiyedi Senesi Dördüncü Kongresi'nde Tanzim Olunan Siyasi Programa Dair İzahname' adlı 88 sayfalık eseri buna yardım eder. Emrullah Efendi'nin bu yasa ile eğitime getirdiği en büyük yenilik, ilköğretimin zorunlu ve genel eğitim okullarında parasız oluşudur. O dönemde bu görüşe, okumuş, okumamış olanlar, o kadar karşı çıkmıştır ki, İzahname'de bu konuya 12 sayfa yer ayırmıştır. Bununla kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Emrullah Efendi'nin bu konudaki düşünceleri ve kullandığı mantık, tarihsel bir değer taşır”.*

Emrullah Efendi'nin görüşleri yaşadığı dönemde çok tartışılmış, kimi aydınlar tarafından ileri sürdüğü görüşlere karşı çıkmıştır. Bunlardan biri de Satı Bey'dir. Satı Bey eğitimi insanın yeteneklerini geliştirmesi için kullanacağı bir araç olarak görmekte ve Emrullah Efendi'nin "Tuba Ağacı Nazariyesi"ne karşı çıkmaktadır. Ona göre modern bir eğitim, yükseköğretimden değil ilköğretimin yenilenmesiyle başlayabilir çünkü alttaki eğitim kademelerini sağlıklı bir yapıya kavuşturmadan üst eğitim kademelerini sağlamlaştırmanın imkânı yoktur.

Akyüz (2004: 263)'ün ifadesiyle “Satı Bey'e göre “Tuba Ağacı Nazariyesi"ni savunanlar iki iddia ileri sürerler:

a) Dünyanın her yerinde önce yüksek öğretim geliştirilmiş, sonra ilköğretim ele alınmıştır.

b) Bize her şeyden önce, yüksek öğrenim görmüş bir aydınlar topluluğu lazımdır. Oysa çürük bir ilköğretime dayanacak yüksek öğretim hiçbir zaman gelişemez. Üstelik her ülkede eğitimin gelişmesi önce yüksek öğretimden başlamamıştır.”

Satı Bey, eğitimde her ne kadar bireyci görüşü benimsemişse de aynı bireyci görüşü benimseyen Prens Sabahattin ve Abdullah Cevdet gibi Anglosakson eğitim üzerinde de durmaz. Satı Bey’e göre toplumlara asıl olan bireylerdir. Eğitimin amacı, bireyin kişisel yeteneklerini ve ruhi melekelerini geliştirmektir. Çünkü toplumsal olayların hepsi psikolojik olaylardan çıkarılabilir. Bunların telkin ve eğiti metodları ile kusursuzlaştırılması sayesinde toplumlar da gelişirler. Okullar bunun için bireyin keşif ve yaratma yeteneklerini geliştirecek biçimde düzenlenmelidir. Pedagoji, bir sosyal bilim dalı olarak eğitim tarihimize Satı Bey ile girmiştir (Başgöz, 1995: 41).

Yine bu dönemde eğitimin amaçları konusunda görüş bildiren Prens Sabahattin, ülkenin gelecekte yaşayacağı tehlikeleri görmüş ve bu durumdan kurtulmanın çarelerini aramış düşünürlerin arasında yer almaktadır. Ona göre devletin merkeziyetçi yapısı sorunların temel nedenidir. Bu sebeple bu ağır merkeziyetçi yapı terk edilmeli, özel teşebbüs desteklenmelidir. Eğitimin asıl amacı; kendi ayakları üzerinde durabilen, devletten bir şey beklemeden hayatını kendisi kazanabilen, fiziksel ve ruhsal bakımdan iyi yetişmiş bireyler yetiştirmek olmalıdır. Bizim eğitim sistemimizde bireye hayatla mücadele konusunda eğitimi, aile ve okul vermektedir. Ne var ki aile ve okul, bireye kendi ayakları üzerinde durabilmeyi değil, devlete bağımlı olarak yaşamayı öğretmektedir. Bu sebeple eğitim sistemi girişimci bireyler yetiştirmek için yeniden yapılandırılmalı, kendine güvenen bireyler yetiştirmelidir.

İsmail Hakkı Baltacı oğlu da II. Meşrutiyet döneminde modern pedagojinin ilkelerini okullarda uygulamak suretiyle tanınmış ve başarılı olmuştur. Tanzimat’tan itibaren takip edilen yenileşme hareketlerinde hep el yordamıyla hareket edilmiş, eğitim alanında da hep aynı anlayış hâkim olmuştur. II Meşrutiyet döneminde de eğitim hamlelerine bilimsel ve sistemli bir anlayışla girildiğini söylemek mümkün

değildir. Baltacıoğlu, hem eğitim sistemimizin geçmiş dönemlerine ait hem de eğitimde pedagojik ilkelere ait değerlendirme yazılarını, Pedagojik İhtilal adlı kitabında toplamıştır. Bu eseri önsözünde eğitim alanında yapılan çalışmaların pedagojik anlayıştan uzak olduğuna dikkat çeker: “Tanzimat’tan bu yana, açtığımız okullara, çizdiğimi programlara, okuttuğumuz kitaplara, kullandığımız usullere bakın. Biz, bir türlü pedagojiyi anlıyoruz, o da okul sıralarında oturtan, kitap okutan, bilgi ezberleten, imtihana, sınava hazırlayan, memurluğa imrendiren pedagoji! Benim aradığım pedagoji ne Tanzimat pedagojisi, ne Meşrutiyet pedagojisi, de Cumhuriyet pedagojisidir. Benim aradığım pedagoji; atom devrine yakışan yaratıcı insanı, yaratıcı Türk’ü yetiştiren yaratıcı pedagojidir...”(Akyüz, 2004: 147).

Variş (1985: 5) eğitim çabalarının genel amacını açıkladığı bir başka eserinde; eğitim çabalarının genel amacı, yetişmekte olan çocukların ve gençlerin, topluma, sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Bu uyumun gerçekleşmesi için de, bireylerin ilgi ve yeteneklerinin, eğitim yolu ile en son sınıra kadar geliştirilip, insan davranışları, milli eğitim amaçları doğrultusunda değiştirilir, der.

Yıldırım (1966: 14), eğitim bir tesirler sistemidir, bu tesirler gelişigüzel değil, belli yönlerde yapılır. Eğitimde belli yönleri amaçlarımız belirler. Tesirler ise eğitimin bilgi, görgü, alışkanlık, düşünce, duyu gibi vasıtalarını içine alır. O halde eğitimin ilk cephesi olay ve vasitalardan kurulmuştur. Olay ve vasıtalar iki bilim dalının, eğitim psikolojisi ile sosyolojisinin, inceleme alanlarına girer. Amaçlar ile idealler ise eğitim felsefesinin konusudur demiştir.

Aydemir (1989: 49), eğitim sistemlerinin değişik ilke ve amaçlara sahip oluşunun kaynağını toplumsal yapılanmaya bağlar. Bu yapılanmada, yönetici ve etkileyici güç, büyük ölçüde eğitim sisteminin ilke ve amaçlarını da belirler. Çünkü bu gücün devamı, eğitim sisteminin de başarısına bağlıdır. İnsanların, ilkel dönemlerde kabile ve kabile reisleri için, ileriki dönemlerde, toplum ve krallar için, Ortaçağdan itibaren de - din adamlarının güçlenmesiyle - dinler ve onların ifade ettiği Tanrı’lar için eğitilmesi, bu eğitim sistemlerinin sözü edilen güçler tarafından etkilenmesi yüzündendir.

Özden'e göre eğitimin amacı belli kalıplar içine sıkıştırılmış vatandaşlar yetiştirmek değildir, potansiyellerini optimum düzeyde geliştirmiş insanlar yetiştirmektir (2005: 68-69).

Eğitimle ilgili bir başka düşünce ise, “ezber bilmek, bilmek değildir” diyen Montaigne'e aittir. Ona göre: “iyi kafa dolu kafa değil, işleyen bir kafaydı” önemli olan. Bu bakımdan, “eğitim ve öğretim bilgiç yetiştirmeyi bırakıp insan yetiştirmeye bakmalıydı. İnsan artık ne Tanrı'nın, ne kralın kuluydu: İnsan kendini ve dünyayı kavrayan, alın yazısını değiştirebilen, tek kelimeyle, düşünebilen demektir[r]” diyerek, eğitimin amacını belirtir (Eyuboğlu, 1999: 79).

Demek ki bu eğitim sistemlerinde, *“insan bulunduğu durumda yeterli görülüyor ve istendik davranışlarla donatılmak isteniyor. İşte kişiyi istendik davranışlarla donatmak için o, belli bir sistemin içine sokuluyor, sonra da bu davranışları kazanıp kazanmadığı, kazandıysa ne kadar kazandığı, kazanmadıysa eksikleri ile yanlışlarının neler olduğu ve bunların nerelerden kaynaklandığı araştırılıp saptanıyor, buradan hareketle sistem yeniden onarılıp işe koşuluyor”* (Sönmez, 1986:19).

Bu istendik davranışlar da, yukarıda ifade edildiği gibi, toplumların ve insanların ihtiyaçlarına ve toplumların zaman içinde geliştirdiği eğitim değerlerine göre, her toplumda çeşitlilikler göstermektedir. Eğitim toplumların öz değerlerinin ürünü olduğundan kendi öz değerlerine yöneliktir. Her birey ait olduğu toplumun, eğitim değerlerinin içinde doğar ve büyür. Bunları alır, özümser, yorumlar, kimilerini atar, kimi yeni değerler üreterek bu sistemi geliştirir.

14. 6. 1973 tarihinde kabul edilen 1739 Sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu”nda ‘Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları Madde 2’de , Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk İnkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlâki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşılık sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.” diye ifade edilmiştir.

Aydemir (1989: 51)’in de ifade ettiği gibi bu amaçlar; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 26. maddesinde belirtilen eğitimin; “Vatandaş olarak ferdin, kişiliğinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlere saygının kuvvetlenmesini sağlaması” özelliğine de uymaktadır.

Zira dayanakları toplumsal olan eğitim uygulamaları sonuçta toplumu oluşturacak, toplumun varlığını sürdürecektir bireyleri yetiştirecektir. Bu nedenle bir toplumda eğitimin amaçları saptanırken bireysel ve sosyo-kültürel yönlerine dikkat edilmeli ve toplumsal yeterlik ölçütü göz önünde bulundurulmalıdır (Tezcan,1997: 39).

Eğitim, her farklı dönemde, dönemin eğitim anlayışını, önceliklerini, sakıncalarını da kendinde barındırır ve yaratmak istediği insan tipine de bunu yansıtır.

Binbaşıoğlu (1999: IV)’nun ifadesiyle, Cumhuriyet döneminde eğitim bilimleri bakımından belki en büyük değişiklik, “Çocuk” ve “Eğitim” kavramlarında olmuştur. Cumhuriyetle birlikte, bu kavramlarla ilgili anlayışlarda meydana gelen değişiklik, eğitim bilimlerimizin âdeta özünü oluşturmaktadır.

3. EĞİTİMİN İÇERİĞİ

Eğitimin içeriğini, eğitimin amaçlarına uygun olan bilgiler, beceriler, tutumlar ve alışkanlıklar oluşturur. Eğitimin içeriği ile amaçları tutarlı olmalıdır. İçerik amaçlara uygun olarak seçilmelidir. Amaç ile içerik tutarlı değilse eğitim amaçlarını gerçekleştiremez. İsteddiği insan tipini yetiştiremez. Bu nedenle her bilgiyi, beceriyi, tutumu ve alışkanlığı öğrenciye kazandıramayız. Kazandırmak istediğimiz bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklar eğitimin amaçlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır (Çağlayan, 2007: 12).

Eğitim ile bireye kazandırılmak istenen diğer bir ürün ise tutumdur. Tutum kısaca bireyin bir uyarana, olaya veya nesneye olumlu veya olumsuz vaziyet alış biçimi olarak tanımlanabilir. Buna göre tutum, bireyin davranışına yön veren öznel algılar, değerler ve yargılar gibi içsel var oluşundan kaynaklanan öğrenilmiş yaşantılar bütünüdür. Demek ki tutumlar, organizmanın biyolojik kalıtıyla değil, yaşantılar yoluyla edinilmektedir (Aydın, 2000: 274).

Eğitimin içeriği yetiştirmek istediği insan tipine göre değişir. Eğer eğitim bireyi bedensel yönden yetiştirmek istiyorsa bedensel gelişimi sağlayan bilgiler içerikte yer alır ve beden eğitimi derslerine ağırlık verilir. Bireyi dini yönden yetiştirmek istiyorsa onun dinsel değerlerle donanmasını sağlayan bilgiler içerikte bulunur ve ağırlık verilen dersler ise tefsir, hadis, fıkıh, kelimadır. Eğitim bilgiyi merkeze alıyorsa bireyin zihinsel yönden gelişmesini sağlayan bilgiler içeriği oluşturur. Bu içerikte de matematik, fen bilimleri, felsefe, tarih, mantık gibi dersler bulunur (Çağlayan, 2007: 14).

4. EĞİTİM DEĞERLERİ

Kişinin sağlıklı bir şekilde uyumunun sağlanması istenen; içinde yaşadığı toplumun inanç, gelenek-görenek ve ahlâkı, genel olarak yaşama tarzı ve anlayışı ve her türlü değer yargıları, o toplumun sahip olduğu eğitim değerleridir (Aydemir: 1989: 51).

Toplumların eğitim değerleri de yaşam anlayışlarına göre farklılıklar gösterebilir.

Aynı zamanda her toplum varlığını sürdürmek için eğitim kurumlarına gereksinim duyar. O halde eğitim, toplum yaşamının kurallara göre ve düzenli olarak sürdürülmesi için toplum tarafından oluşturulan temel toplumsal kurumlardan biridir. Aslan (2002: 27)'a göre işte bu noktadan sonra, toplum ve eğitim birbirlerini tamamlayan iki kavram haline gelmiştir.

Eğitimin toplumsal yanı onu kurumsallaşmaya götürmektedir.

Aslan (2002: 28), eğitimin en belirgin özelliğinin toplumsal yönü olduğunu söyler. Çünkü her toplumda eğitim, o toplumun yapısına yani toplumsal özelliklerine bağlıdır. Eğitim bir toplumdan diğerine büyük değişiklik gösterir. Hatta eğitim tarihsel süreçte, aynı toplumda farklı zamanlarda, farklı biçimlere bürünür. Eğitim sistemi, ya da eğitim süreci de diğer toplumsal, siyasal, ahlaksal kurumlar gibi, işlevlerini yerine getirirken meydana geldikleri toplumun özelliklerini yansıtır.

Bir ülkenin eğitim sistemini o ülkenin toplumsal yapısından soyutlamak elbetteki olanaksızdır. Eğitimi resmi kurumlar (okullar) aracılığı ile toplumdan etkilenmeden, toplumsal değerlere karşın uygulamak hiçbir ülkede mümkün olmamıştır. Ancak her şeye rağmen toplumlar kendi değerler sistemlerini yaratmak zorundadırlar.

Aydemir (1989: 51)'in ifadesine göre, genellik özelliğiyle bütün toplumlara uyarlanabilecek bu eğitim değerleri, ayrı toplumlar için ifadelendirildiğinde, o toplumların, milli karakterdeki eğitim sistemlerinin ana esasları ortaya çıkar. Bu esaslar çerçevesinde, insan yetiştirmenin yolları ise, bütün toplumlarda geçerli olabilecek bilimsel yollar olarak, sistemin bir diğer bölümünü oluşturmaktadır.

Eğitim, insana bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırırken amacını, içeriğini, öğretim yöntem ve tekniklerini belirlemek zorundadır. Bunları belirlerken psikolojik, sosyal, ekonomik ve felsefi faktörleri göz önünde bulundurmalıdır. Çünkü bu faktörler; eğitimin amacı, içeriği, öğretim yöntem ve teknikleri üzerinde etkilidir (Çağlayan, 2007: 19).

Eğitim, bireyin gelişim ve öğrenme özellikleri hakkındaki bilgiyi psikolojinin bulgularından almaktadır. Psikolojinin incelediği insan davranışlarının gelişimi ve oluşumunu etkileyen faktörlere ilişkin bilgiyi alıp eğitim durumlarında kullanır. Psikoloji biliminin katkıları, eğitimin birey ve toplum yanının dengelenmesini, öğrenen birey olarak insan yönünün öne çıkmasını, çocuğun

gelişmesi amacının esas alınmasını sağlamıştır. Psikolojinin temel kavramlarına hakim olan eğitimci, kendi davranışlarına olduğu kadar, öğrencilerin davranışlarına da, alışılmış bakış ve anlayış biçimlerinin ötesinde bakabilir (Yeşilyaprak, 2005:16).

Eğitim, toplumsal bir olgudur ve toplum hayatından doğmuştur. Eğitim, amacını ve içeriğini toplumdan soyutlayamaz. Eğitimin sosyal işlevi, toplumsal devamlılığı sağlamak, toplumun sürekli bir şekilde ileri doğru hareketliliğine yardım etmek, yeniliklere ve gelişmelere açık bireyler yetiştirmektir. Değişmeye ve gelişmeye karşı olan bireyler toplumun geri kalmasına neden olur. Yeniliklere açık olan ve gelişmeleri takip eden bireyler toplumun ilerlemesini sağlar. Böyle bireyler yetiştirmek ise ancak eğitim yoluyla sağlanır (Çağlayan, 2007: 20).

Eğitim ile ekonomik sistem de yakın bir ilişki içindedir. Hangi ekonomik sistem savunuluyorsa eğitim sistemi de onun dayandığı ilkelere göre düzenlenmelidir. Eğer sosyalist bir sistem temele alınmışsa toplumsal fayda, emek, üretim ön planda olacaktır ve bu değerlere göre eğitim sistemi işe koşulacaktır (Çağlayan, 2007: 23).

Hem ekonomi hem de eğitim birer açık sistemdir ve birbirlerine bağlıdır. Birindeki değişme ve gelişme diğerini de etkiler. Örneğin, kurulan bir fabrika eğitim sistemini etkiler. Çünkü o fabrikada çalışacak insanlardan istenen beceriler eğitim sisteminin hedeflerini, içeriğini, eğitim ve sınav durumlarını değiştirir (Sönmez, 2002: 53).

Bilgi ve düşüncelerin birikimi olan felsefe ile insanın toplum hayatını yaşamıyla ortaya çıkan eğitim arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim ile felsefe birbirinden bağımsız olarak hareket edemez. Eğitim bir gereksinim olarak felsefi düşüncelerden yararlanır. Dahası her eğitimin bir felsefesi vardır.

Sönmez (2002: 45)'e göre insana bakış açısı; hedefleri, içeriği, eğitim ve sınav durumlarını etkileyebilir. Eğer insana, doğuştan tüm bilgilerle donanık, Tanrıya özgür ve bilinçlice ulaşmak isteyen akıllı bir varlık olarak bakılırsa; hedefler, içerik, eğitim ve sınav durumları buna göre düzenlenir. Bu bakış açısı, felsefi niteliktedir; idealist bir felsefenin insana bakış açısıdır. Hangi felsefe(ler) temele alınırsa, insana öyle bakılır ve eğitim sistemi ona göre düzenlenir.

5. EDEBİYAT VE EDEBİYAT YOLU İLE EĞİTİM

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi (1987: 412)'nde, "Edebiyat sözcüğü ile ilgili şu açıklamalar yapılmaktadır: "(fr. Littérature; ing. Literature; alm. Literatur.); Arapça edeb sözcüğünden türetilen kavram ilk kez Şinasi tarafından günümüzdeki anlamıyla, bir sanat türünün adı olarak kullanılmıştır. Eskilerin ustalıklı söz söylemenin yollarını öğretene bir bilgi dalı saydıkları ilm-i edeb'i, "Fenn-i edeb bir marifetti ki insana haslet-âmûz-ı edeb olduğu için edeb ve sâhibi edîb tesmiye edilmiştir" biçiminde, ahlaki bir işlev yükleyerek tanımlayan Şinasi, gerek bu kavramın, gerekse türleri ya da anlatım yollarını bildiren şiir ve inşa, nazım ve nesir kavramlarının litterature kavramını karşılamadığını, bunun için yeni bir kavram gerektiğini biliyordu. Yukarıdaki tanımın, yeni kavramı türetirken edeb sözüne dayanmayı gerektirmesi bu açıdan doğaldır".

Aynı eserde edebiyatın günümüzde hangi anlamlarda kullanıldığına dair bilgiler verilmektedir:

1. Düşünce, duygu, olay ve imgeleri güzel ve etkili bir biçimde anlatan söz sanatı.

2. Bir sanatın ilkelerini, kurallarını ve bu yolda oluşturulmuş ürünlerini inceleyen bilgi dalı.

3. Bir çağda, bir dilde yaratılmış, sözlü ya da yazılı, sanat değeri taşıyan yapıtların bütünü.

4. Herhangi bir bilim dalıyla ilgili yazı ve yapıtların tümü.

Türkçe Sözlük (2005: 600)'te de "olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, içten olmayan, gereksiz boş sözler. Edebiyat yapmak, bir konu üzerinde gereksiz yere süslü sözler söylemek." olarak açıklanıyor.

Bugüne kadar pek çok kişi tarafından edebiyatın farklı tanımları yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

"Nazımlı, nesirli, güzel sözler, bu sözlerden bahseden ilim" (Develioğlu 2005: 203) "yazma sanatı ile ilgili kaidelerin bütünü ve uygulama bu kaidelere uygun eserleri de içine alan disiplin" (Bilgegil, 1977: 428).

Kabaklı, Türkçede edebiyat kelimesini bugünkü anlamda ilk kullanan, kişinin Tanzimat sanatçılarından Şinasi olduğunu ifade ederek şunları söyler: *“Namuk Kemal ise edebiyat kelimesinin anlamını daha da belirginleştirmiştir. Tanzimatçılar, edebiyatın ‘edep’ kavramıyla ilgisine önem vermişlerdir. Onlara göre toplumu kalkındırmak ve yüceltmek amacını taşıyan edebiyat, edep dışı bayağı sözlerle yapılmaz. Ahlâksızlığın ve çirkinliğin edebiyatta yeri olmaması gerekir”* (Kabaklı 1983: 1).

Karaaliolu (1964: 14)’nın Steal’den yaptığı alıntıya göre edebiyat sayesinde *“düşünce genelleşir, insanlar arasındaki ilgiler yüzyıllarca çoğalır; koşulların değişikliği yeni tamlamalar, daha derin görüşler yaratır, buluşlar artar; düşünce zamanın mirasına konar”*.

Edebiyatın, doğrudan eğitime ve öğretmeyi amaçladığı didaktik türdeki eserleri, açıklamayı gerektirmeyecek ölçüde eğitim-öğretim olgusunun içinde yer alırlar. Ancak edebiyatı sadece bir eğitim aracı olarak görmek yanlış olur. Edebiyatın amacı, Karataş (2004: 132)’ın da ifade ettiği gibi insanların duygu, düşünce ve hayallerini inceltmek, güzelleştirmek, zevklerini yükseltmek ve bütün bunlara derinlik kazandırmaktır. Öte yandan edebiyat geleneksel değerlerin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında güçlü bir araçtır.

Aydemir, edebiyat eserlerinin, toplumların maddi ve manevi bütün değerlerini dünden bugüne taşıyan sihirli söz hazineleri olduğunu belirterek, edebiyatın; değişik ilgi alanları, değişik amaçları, değişik kavgaları, değişik sevinçleri, kısaca değişik dünyaları olan insanları, kendi dünyasında birleştirip onların ortak duygular içine girmelerini, bu duygularla bütünleşmelerini sağladığını ifade eder. Şair ve yazar, *“hasta ruhları iyileştirmeye çalışır. O ruhların manevî gıdasını sağlar; bezginlere teselli, yorgunlara güç, zalimlere ibret ve merhamet, yeniklere hürriyet ve kurtuluş ümidi getirir. Amacı herhangi bir çağı özel yönleriyle aktarmak değil, herhangi bir kişiliği özgünlüğü içinde anlatmak değil, ancak uygarlığın devamını güven altına almak, insana insan olduğunu hatırlatarak ulusların anlaşmasına, sarmaşmasına çalışmaktır. İster tarihten haber vererek ayrı ayrı kuşakları biri birine bağlasın ve geçmişi, hâli, geleceği bölen kesintileri onarsın; ister şu dünya içinde birbirinden farklı dünya miraslarını temsil eden düşünüşlerle*

duyuşları birbirine yaklaştıarak Goethe'nin Welt literatur dediği evrensel birliği kurmağa çalışsın, her yönüyle bir hümanizma çabasıdır bu (Aydemir, 1989: 54-55).

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi eğitimin ve edebiyatın ortak konusu, hedefi doğrudan doğruya insandır.

Kavcar (1999: 2)'a göre de edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkilili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoluğunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkilileri, sağlıklı bir yaşayış özllemi, bu iki alanın ortak konusu olmuştur.

Geçgel, (2009: 2) edebiyat eserlerinin çocukların estetik yaşantı gereksinimlerini karşılamının yanında, eğitimlerinde de önemli bir rol üstlendiğini belirtmiştir. Çocuklar edebî eserleri okurken bir yandan eğlenirler, bir yandan da kavrama becerilerini, hayal dünyalarını, hayat deneyimlerini, dillerini vb. zenginleştirirler.

Seyit Kemâl Karaalioğlu'nun Edebiyat Sanatı adlı eserinden tanınmış İngiliz yazarı Oscar Wilde'in "Edebiyat; hayatın öncüsüdür, onu taklit etmez, hayata istediği biçimi verir." sözünü de alarak Cahit Kavcar, "*gerçekten edebiyat, sosyal hayatın öncüsüdür ve ona biçim, yön verir. Sosyal değişim ve gelişmelerin doğuşunda, hazırlanmasında edebi eserlerin büyük rolü görülür. Çünkü geniş kitlelere ortak bir duyguyu, düşünceyi, görüşü ve ülküyü aşılama, toplumları uyandırıp aydınlatmada, en etkili yolların başında, şüphesiz ki edebiyat gelir. Kamuoyu, kitle psikolojisi yaratmada, herkese devletin ve milletin görevlerini öğretmede en etkili araçlardan bir olan çağdaş basın temelinin Şinasi'nin attığını, ilk modern Türk gazetesini onun çıkardığını ve gene ilk modern tiyatro eseri ile şiirleri onun yazdığını söylersek, durum daha iyi anlaşılır. Buna, uzun ve bunaltıcı istibdat yıllarında yürüttüğü eğitim ve öğretim hizmetlerinin yanı sıra, yazdığı ve elden ele dolaşan şiirleri ile hak, adalet, hürriyet ve medeniyet savaşı yapan, millet sevgisiyle yanıp tutuşan, kendi çağında bir kamuoyu yaratan Teyfik Fikret'i de eklemek yerinde olur*" (Kavcar, 1974: 26-27). diyerek sanatçının kamuoyu yaratmadaki önemli rolünü açıklıyor.

Kavcar (1974: 20), yine aynı eserinde eğitimin amaç ve hizmetlerini ferdi ve toplumsal olarak iki bölümde toplayarak eğitimin neye ve kime hizmet ettiğini açıklar:

“eğitim, iki yöne hizmet eder: Kişilere ve topluma. Ferdi amaçlar; ferdin bedeni, zihni ve ruhi bakımlardan sağlıklı bir şekilde yetişmesini, sorumluluk anlayışı ile sosyal hayata hazırlanmasını ve çevresini olumlu yönde etkilemesini hedef alır. Toplumsal amaçları ise; iyi yetişmiş fertlerden meydana gelen toplumun, iyiye, güzele ve doğruya yönelmesini, çağdaş milletlere, hızla değişen dünyaya ayak uydurabilmesini sağlamaktır. Zaten kişilere hizmet, sonuç olarak topluma hizmet oluyor.” diyerek, edebiyatta da aynı durumun söz konusu olduğunu belirtiyor: *“Edebiyatın da hem kişilere hem de topluma hizmeti vardır. Hem fertlerde gerçekleştirmeye çalıştığı davranışlar hem de sosyal hayatla ilgili telkinleri vardır. O halde amaçlar ve hizmet alanları bakımından, edebiyatla eğitim arasında bir fark kalmıyor”.*

Kavcar, edebiyat-eğitim ilişkilerini tüm detaylarıyla incelediği, eserinin ‘Edebiyat ve Eğitim’ başlıklı bölümünü şu yargıyla bitirir:

“gerçekten duygu eğitimi; insanın duygu dünyasını açıp açıklama, kendi kendini tanımasını sağlama, kendini kendine öğretme bakımından edebiyat önemli roller taşır. Görüldüğü gibi edebi eserlerin başlıca amacı, kişilerde değişiklikler meydana getirmek, kişinin dikkatini çekip, zevkler, kavramlar ve tutumlar üzerinde belli etkilerde bulunarak insanda bir duygu, bir hareket ve davranış değişikliğine yol açmaktır. Eğitim sistemimizde, ferdi bilgi ve beceriyle donatmak yanında çevreye uyum sağlama, çevreyi değiştirme, toplumumuzun kültürel değerlerini aktarma ve geliştirme amaçlarına yöneliktir. İnsanların kendilerini yükseltmeleri için onlara yardım etme, çağdaş toplumun istediği şekilde yetişmelerine hizmette bulunma bakımından, edebiyat-eğitim paralellliğini görmekteyiz. Yalnız, bütün bunların gerçekleştirilmesinde okul ve eğitim örgütleri, edebiyat ise örgütsüzdür” (1974: 30).

Aydemir (1989: 57)’e göre edebi eserlerin birinci amacı estetikdir. Edebiyatın, “düşünce, duygu ve hayallerin yazılı ve sözlü olarak anlatılması”, ama “güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı” olduğunu söylemiştik. Bu tanımda, “edebiyatın güzelliği” onun estetik değerini, “etkili” olması ise eğitici değerini belirler. Edebi eser, okuyucunun yüreğine, zihnine - hiç hissettirmeden; onu

yormadan, üzmeden, örseleyip zedeleden - akıvererek ona yeni duygular, hayaller ve düşünceler de kazandırır. Onun zevklerini inceltir, duygularını yumuşatır. Ona insanlığını hatırlatır, insan olmanın sorumluluğunu öğretir. Eğitimin de yapmak istediği bu değil midir?

Emre (2005: 274)'nin, aktarımına göre '*Sanat Nedir?*' adlı eserinde edebi eserlerin zevk vermesi gerektiği gibi bir işlev yüklenmesini eleştiren Tolstoy, modern edebiyat anlayışlarının, edebi eserin daha çok zevk vermesi üzerinde durduklarını; oysa, onca kişinin emeğinin, alın terinin ve vaktinin harcandığı bir üretimin insana zevkten daha fazlasını vermesi gerektiğini söyler.

Edebiyatın işlevi konusunda Tolstoy'a katılan edebiyatçıların sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Aslında edebiyatın işlevinin edebi ürünün yazıldığı döneme göre de yön değiştirdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Özellikle savaş dönemlerinde kaleme alınmış yazılarla refah dönemlerinde kaleme alınmış yazıların, ürünlerin farkına bakarak bu tezimizi güçlendirebiliriz.

Kavcar (1974: 13)'a göre de insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltmede, psikolojik ve sosyal bakımlardan etkilemede, onlara sorumluluklarını duyurmada, iyi birer vatandaş olarak ve çağının gereklerine göre yetişmelerinde, yeni fikirlerin telkininde ve sağlam bir kamuoyu yaratılmasında, edebiyatın da büyük bir yeri vardır ve bu bakımlardan, edebiyatla eğitim arasında sıkı bir paralellik, bir ilgi ve yakınlık görülmektedir.

Çocuklar hayatın gerçekleriyle ilgilenmeye başladıkları yaşlarda hayatı, insanları, hayvanları, doğayı daha yakından tanımak ister, anlamaya çalışır ve bunlarla ilgili sürekli sorular sormaya başlarlar. İşte çocuk, edebi eserlerde hayatla ilgili kafasında oluşan çeşitli soruların yanıtlarını bulur. Okuduklarında karşılaştığı farklı yaşamlar, farklı yerler, farklı insanlar, farklı görüş açıları onların hayata dair bilgi ve becerilerini artırır, hayata daha iyi hazırlanmalarını sağlar, deneyim kazanırlar. Bunun yanı sıra edebi eserler sürükleyici ve merak uyandırıcı yönleriyle çocuklarda okuma alışkanlığının ve zevkinin gelişmesine zemin hazırlar ki bu yönüyle bütün edebi ürünler çocuğun küçük yaşlarda zamanını da iyi kullanmasına olanak sağlar. Edebi eserler çocuğu eğlendirirken eğitir, dilini, tarihini, hayatını öğretir. Öğretirken de onu şekillendirir.

Edebiyat eğitimi, edebiyat ile eğitim arasındaki bağlantı noktalarını araştırarak, edebiyatın eğitime ve eğitimin edebiyata katkılarını tespitte çalışır. Bu anlamda, edebi eserlerin bireylerin eğitim sürecinde bir eğitim aracı olarak kullanılması, hangi yaş grubundaki insanların hangi tür kitaplar okuyarak gelişebileceğini; hangi uzmanlık alanına ne gibi eserlerin yarar getirebileceğini; yaratılmakta olan nesil üzerinde kitabın etkilerini; bu etkide meydana gelen değer yapılandırılmasının toplumu sürükleyeceği yerleri vs. tespitte uğraşır (Emre, 2005: 233).

6. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk Edebiyatı üzerine yapılmış hemen her çalışmada olduğu gibi, “Çocuk Edebiyatı” kavramını, detaylı bir şekilde tanımlamaya geçmeden önce; çocuk ve edebiyat kavramlarına kısaca değinmekte fayda olduğunu düşünüyoruz.

TDK (2005: 444)’nın hazırladığı Türkçe Sözlük’te ‘çocuk’, “*Küçük yaştaki oğlan ya da kız; Soy bakımından oğul veya kız; Bebeklik ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız*” olarak tanımlanırken, ‘çocukluk’ da “Çocuk olma durumu, İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi” olarak tanımlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı Türkçe Sözlükte de buna yakın bir ifadeyle çocuk kavramı “*insan yavrusu, küçük yaştaki oğlan veya kız*” ya da *bebeklik çağı ile erenlik çağı arasındaki gelişme*” (MEB, 2002: 549, 550) olarak tanımlarken, çocukluğu da “*Çocuk olma hali, insanın gençlikten önceki çağı*” (MEB, 2002: 551) olarak tanımlamıştır.

Gülyüz (2006: 5), “Çocuk kimdir?” sorusuna verdiği cevapla bu kavrama bir sınırlama getirmiş ve ‘çocuk’ sözcüğünü 2–16 yaş arasındaki kız ya da erkeklere verilen ortak ad olarak açıklamıştır.

Tanımlardan yola çıkarak çocuk ve çocukluk kavramlarının, yetişkin bir birey olma yolunda her bireyin geçmesi gerekli olan sürece ait kavramlar olduklarını söyleyebiliriz. Bu süreç kuşkusuz yetişkinlikten farklı özelliklere sahiptir, dolayısıyla bu süreçteki küçük insanlar yetişkinlerden farklı özellikler taşırlar. Her bireyin

atlatması – yaşaması - geçmesi gereken bir aşama olduğundan özeldir, önemlidir ve dikkate değerdir.

Çocuk edebiyatına yönelik pek çok tanım yapılmaktadır, bunlardan bazıları şöyledir:

“Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı denir” (Ciravoğlu, 1999: 9).

“Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2003: 9).

Asutay (2000: 31), çocuk edebiyatını, gençlik edebiyatı ile ortak olarak tanımlayarak, *“Çocuk ve gençlik yazını ya da kitapları, çocuk ve gençler tarafından okunan ve alınılan eserlerin tümü”* olarak ifade eder.

Şirin; çocuk edebiyatını, *“öznesi çocuk olan (1998: 22), çocukların büyüme ve gelişimlerine, hâyal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat”* (1994: 9) diye tanımlarken, Baraz (1987: 128), *“çocukluk çağıında bulunan kimselerin, olay, düşünce, duygu ve imgelerine yönelik; usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olana ya da geleneğin oluşturduğu üstün sanat nitelikleri taşıyan sözlü ve yazılı ürünler”* diye tanımlamıştır.

Ciravoğlu (1999: 9), *“Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken, toplumumuzun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı”* adını vermektedir.

Koçoğlu (1981: 37)'nin çocuk edebiyatına bakışı da diğer tanımları destekler niteliktedir: *“Okul öncesi ve okul çağıında çocuğun ihtiyacını karşılamak için oluşturulan edebiyata da çocuk edebiyatı demek mümkündür. Daha başka bir deyişle, çocuk edebiyatı, çocukluk çağıında bulunan insan yavrusunun düşünce, duygu ve hayallerini söz ya da yazı ile güzel ve etkili bir biçimde işleme sanatıdır.”*

Temizyürek (2003: 161) ise; diğer görüşlerden yola çıkarak *“Çocuğun; hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime*

hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyolojik gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsulleri”ni ‘çocuk edebiyatı’ içerisinde değerlendirir.

“Çocuk edebiyatının doğası gereği beslendiği alanlar vardır. Bu alanların, bir anlamda çocuk edebiyatının boyutlarını oluşturduğu söylenebilir. Çocuğun ve çocuk edebiyatının beslendiği alanları toplum, birey, doğa, felsefe ve evrenle kurulan ilişkiler olarak ele alabiliriz” (Güleryüz, 2006: 40).

Demiray (1973: 16)’a göre çocuk edebiyatının amacı çocuğun ruhi gelişimini sağlamak, okuduklarını kolayca anlamak ve dili güvenle kullanmasını sağlayarak, ona edebiyat zevkini tattırmak olmalıdır.

Leland Jacop’tan alıntı yapan Oğuzkan, çocukların edebiyata duydukları ihtiyacı şöyle sıralar:

- 1. Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir.*
- 2. Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır.*
- 3. Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.*
- 4. Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.*
- 5. Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.*
- 6. Edebiyat güzel bir dil demektir. (Oğuzkan, 2001: 5-7)*

Yalçın ve Aytaş’a göre bizde çocuk edebiyatı malzemeleri genellikle sözlü gelenekte gelişmiştir. Bunlardan *“masal, bilmece, tekerleme, atasözleri, Nasrettin Hoca fıkraları olarak evlerde; Karagöz, oyunları şeklinde kahvehane veya toplantı yerlerinde çocuklara sunuluyordu” (2003: 24).*

Türkiye’de çocuk kitaplarının ilki tercüme şeklinde edebiyatımızda yerini almıştır. Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat’ın Fransızcadan yaptıkları kısa şiirler ve hayvan öykülerini içeren çevirilerini bunlara örnek verebiliriz.

Tanzimat’tan sonra edebiyatçılarımız hızla çocuk edebiyatına yönelerek çocukları hedef alan eserler kaleme alırlar. *“Özellikle Milli Edebiyat döneminde, çocuklarda dil bilincini geliştirmek, yeni nesilleri milli ve manevi değerler konusunda eğitmek amacıyla başta Ziya Gökalp olmak üzere, Ömer Seyfettin ve*

diğer Milli Edebiyat sanatçıları çocuklara yönelik birçok eser kaleme alarak, çocuk edebiyatımızın gelişmesine katkıda bulundular” (Yalçın, Aytaş, 2003: 25).

Çocuk edebiyatı pek çok türde oluşturulmuş eserlerden oluşmaktadır. Bunlar; “mani, ninni, bilmece, tekerleme, sayışmaca, yanıltmaca, dua, masal, öykü, fabl, destan, efsane, şarkı, türkü, roman, şiir, fıkra, anı, günlük, gezi yazıları, çizgi film, çizgi roman, tiyatro, biyografi, tabiat ve fen olaylarını anlatan eserler olarak sıralayabiliriz.

Öğrenme sadece akılla gerçekleşmez. Tam bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için duygular da işe koşulmalı. Çünkü sanatsal yaratı akılla duyuların birleştiği noktada ortaya çıkar. Bu yüzden öykü, masal, roman türlerinde çocuklara yaşamın hangi evrelerinde nelerle ilgili olup olunmayacağına dair yol gösterilir.

6.1. Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

Çocuk edebiyatı tarihi bakımından sözlü geleneğin sürdürüldüğü dönemlerde bugünkü anlamıyla çocuk edebiyatından söz etmek mümkün değildir. Çocukluğun tarihi süresince çocuksu duyarlık yasanmış ancak keşfedilememiştir. “18. yüzyıla gelinceye kadar ayrı bir edebiyat yapılması düşünülmemiştir. Çocuk edebiyatı kavramının doğuşunu çocuklar 19. yüzyılın ilk yarısında yetişkinlere armağan edecekti. Yetişkinler için olan kitapları çocuk klasiği olarak adlandırmak çocukların zaferidir. Çocukluk tarihi boyunca çocuk edebiyatının temelindeki değişmeyi yansıtan en önemli unsur “çocuksu” kavramıdır. Çocuk edebiyatı kavramı zamanla çocuklar için yapılan edebiyatı ve yayını belirtmek için kullanılmaya başlandı” (Şirin,1998: 65).

Çocukluk anlayışında en önemli değişim Batı Avrupa’da 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır (Onur, 2006: xi.). Bu döneme kadar çocuk, erişkinlerden ayrı bir varlık olarak kabul edilmiyor, zihinsel veya duygusal anlamda gelişimini tamamlayamamış bir insan prototipi olarak görülüyordu. Ancak toplumsal gelişmeler ve bilinçlenme, eğitim düzeyinin artması gibi nedenler çocuğun, çocukluğun keşfine ve insanların bu konu üzerine eğilmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda, çocuğun duygusal dünyasının düşünülenden çok farklı olduğu; hem maddi, hem manevi

anlamda yetişkinlerden çok farklı özelliklere sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu da çocuklar için uzmanlaşma alanlarını beraberinde getirmiştir. Çocuk hekimliği, çocuk mahkemeleri, çocuk edebiyatı vb. kavramlar böylece ortaya çıkmıştır.

Günümüzde artık çocukla ilgili yukarıda sözü edilen özellikler ve gereksinimler uzmanlarca kabul görmekte, bu gereksinimlerin giderilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra çocukların gelişimini engelleyecek etkenlerin ortadan kaldırılması için her türlü çaba verilmektedir. Bilindiği gibi hiçbir ayırım gözetmeksizin (ırk, renk, dil, din) çocukların sahip olması gereken haklar belirlenmiş ve bu haklar BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile de koruma altına alınmıştır.

Türk tarihine baktığımızda ise, tarihsel süreç içerisinde çocuğa değer verildiğini ve çocuğun aile içinde saygınlığı olduğunu görürüz. “Ünlü düşünür Gazali “Ey Oğul”, Keykavus “Kabusnâme”, Erzurumlu İbrahim Hakkı “Marifetnâme” adlı eserlerinde ve İbn-i Sina bazı eserlerinde çocuğa ve çocukluğa bilimsel ve felsefi yönden yaklaşmışlardır” (Yavuzer, 1984: 20-23).

Edebiyatçılar arasında çocuk edebiyatını tanıyanlar olduğu kadar böyle bir edebiyatın olmadığını savunanlar da vardır:

“Ülkemizde Cemal Süreya, Tomris Uyar, Yasar Kemal gibi tanınmış bazı yazarlar çocuk yazını ayırımına açıkça karşı koymaktadırlar” (Dilidüzgün, 2003: 19).

Ancak Nas (2002: 33)’ın görüşleri çocuk edebiyatının varlığı konusundaki tartışmaları sonlandıracak niteliktedir: “Çocuk vardır, ‘çocukluk’ diye bir dönem vardır. Çocuğun düşünme, algılama biçimi yetişkinden farklıdır. Çocuk, insandır. Bu insan edebiyattan yoksun bırakılmayacağına göre, onun için edebiyat yapılacaktır, bu da çocuk edebiyatıdır. Ama bu böyle diye çocuğa yoz, düzeysiz, kof ürünler sunulamaz. Edebiyat için ne geçerliyse çocuk edebiyatı için de o geçerlidir. Hem çocuk, hem edebiyat gözetilir.”

6.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

“Dünya edebiyatına çok değerli düşün ve sanat eserleri kazandıran ülkelere baktığımız zaman, salt çocuklara özgü kitapların yazımına ve yayımına oldukça gecikerek başlanmış olduğu görülür. Bu konuda ilk bilinçli ve önemli girişimlere

geçen ülkeler arasında basta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, ABD ile İskandinav ülkeleri sayılabilir” (Şirin, 1998: 58).

Giderek dünya edebiyatında 15. yüzyılın ortaları ile 16. yüzyılın başlarında tutucu düşünürlerin ve din adamlarının geleneksel tutumlarına tepkisel olarak çocukların ilgilerini çekebilecek birtakım yayınlar ortaya çıkmaya başlar.

“Gerek anlatım, gerekse resimleme bakımından basit olan bu kitaplar daha çok Robin Hood, Tom Thumbe gibi halk hikâyelerinden esinlenerek yazılan eserlerdir. Bu eserlerin yanında Ezop’un hayvan hikâyeleri de çocuklarca çok okunan eserler arasında yer almaktaydı” (Şirin, 1998: 59).

İngiltere’de çocukların serbest okuma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak 17.yüzyılda eski çağlara ait hikâye, efsane ve peri masallarının basıldığı görülür. ‘Ali Baba ve Kırk Haramiler, Alaattin ve Lambası, Gemici Simbat’ gibi Bin Bir Gece Masalları’nın kopyası olarak karşımıza çıkan küçük hacimli eserlerin basıldığını görüyoruz. Bu dönemde muhafazakâr bir bakış açısı ile çocuğa ahlâki öğütler vermeyi amaçlayan ‘Hacıların İlerleyişi’ (1678) gibi dine dayalı kuru ve sıkıcı bir üslupla yazılmış eserleri de görüyoruz. İngiltere’de 18. yüzyılın başlarında küçük okurlara önem verilmesi görüşü yaygınlık kazanmış. Burada John Newbery’nin hazırlamış olduğu ‘Ana Kaz’ı sayabiliriz. Günümüzde de severek okunan çocuk klasiklerinin 18. yüzyılda yayımlandığı görülür. Robinson Crusoe, İsviçreli Robinson Ailesi, Gulliver’in Gezileri buna örnektir. Fransa’da ise gerçek çocuk edebiyatı C. Perraulte’un (1628-1703) peri masallarıyla başlamıştır. Daha önceleri ise Fransız çocukları La Fontaine’in fabllarıyla yetinmekteydiler. Bu ülkede J. Jack Rousseau görüşleriyle çocuk edebiyatıyla uğraşanları etkilemiştir. Onun önderliğini çektiği ahlaki-öğretici tutumun etkisi 19. yüzyılda hatta 20. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür.

19. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de yazılan çocuk kitaplarında nicelik bakımından önemli gelişmeler görülür. Çocuklar için basılan kitaplara özen gösterilir. Çocuk şiirlerinin farklı bir anlayışla yazılması gerektiğine dair düşünceleri benimsenmesine başlanır.

19. yüzyılın en büyük çocuk kitabı yazarı geniş hayâl gücüyle ve maceralarıyla şüphesiz Fransız Jules Verne (1825–1905)’dir. Bu gün bile zevkle okunan ‘İki Sene Okul Tatili, Seksen Günde Devri Âlem, Aya Seyahat, Esrarlı Ada,

Beş Hafta Balonla Seyahat, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah' eserlerinden birkaçıdır.

Almanya'da çocuk edebiyatının eski bir geçmişi vardır. Dinî muhtevalı, genellikle de öğretici ve öğüt verici eserlerin varlığı 16. yüzyıla kadar inmektedir. Sonraki yüzyıllarda J. B. Basedow (1723–1790), J. F. Herbart (1776–1841), F. Froebel (1782–1852) gibi eğitimcilerin etkisiyle çocukların özelliklerine ve gelişim süreçlerine uygun eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. 19. yüzyılda romantizmin etkisiyle başlayan milli değerlere yönelişle birlikte halk şiiri, halk hikâyeleri ve halk masallarının derlenerek işlendiklerini görüyoruz. Alman Çocuk Edebiyatı'nın ünlü yazarlarından Grimm Kardeşler, dünyaca ünlü masallarını bu devrede kaleme almışlardır.

ABD'de ise yazılan ilk yerli eserlerin çoğu öğretici nitelik taşımaktadır. Özellikle çocuk edebiyatının daha çok, millet olma benliği etrafında biçimlendiği görülmektedir. Savaştan sonra dini etkiler yüzünden çocuk edebiyatında bir durgunluk dönemi yaşanır. Ancak 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında çocuk edebiyatı alanında ABD'de büyük gelişme gözükmektedir. John Cotton'un 1646'da yayımlanan 'Boston'lu Küçük Çocuklar İçin Manevi Süt' ve J. Abbot'un 1850–1853 yılları arasında yayımladığı 'Frankoniya Hikayeleri' ve Peter Perley'in ahlâki hikâyeleri çocuklar için yazılmış ilk Amerikan eserleridir" (Oğuzkan, 1987: 21).

Avrupa'da ortaya çıkan çocuk edebiyatı ile ilgili düşünceler ve kaleme alınan eserler Amerikan yazarlarını da etkilemiştir. Bu dönemde Amerikan çocuk klasikleri arasında 'Küçük Kadınlar, Tom Sawyer, Huckelberry' yer alır. İskandinav ülkelerinde de çocuk edebiyatında iz bırakan yazarlara rastlamak mümkündür. İsveç çocuk edebiyatı ürünleri arasında ortaya çıkan ilk eserler piyesler olmuştur. Değişik türdeki eserlerin yayını 18. yüzyılın ortalarını bulmuştur. Bu dönemin güzel örneklerinden birisi İsveçli Selma Lagerlöf'ün 1906'da yayımlanan "Nils Holgerson'un Eşsiz İsveç Yolculuğu" adlı iki ciltlik eserini sayabiliriz. Norveç çocuk edebiyatında 19. yüzyılın sonlarında en parlak dönemini yaşamıştır. Dikken Zwilgmeyer'in "Inger Johanne" adlı dizisini ve Johan Falkberget'in "Prenses ve Kemancı" adlı oyunu ile peri masallarını bu kapsamda değerlendirebiliriz. Danimarka'da çocuk edebiyatı alanında en büyük atılım Andersen'in (1805– 1875)

1884 yılında yayımlamaya başlayan ocak başı hikâyeleriyle gerçekleşmiştir. Asıl ünü masallarla olmuştur. Masallarından en ünlüleri “Kibritçi Kız, Çirkin Bir Ördek Yavrusu, İmparatorun Yeni Elbiseleri ve Cesur Teneke Asker”dir. Finlandiya’da ise çocuk edebiyatıyla ilgili girişimler İsveç dilindeki halk ve peri masallarından yararlanılarak başlamışsa da daha sonraki millî halk edebiyatı ürünlerine yönelişler görülmüştür. Ünlü Fin destanı Kalevela’dan esinlenerek birtakım çocuk kitapları yazılmıştır. Rusya çocuk edebiyatı açısından çok zengin sayılmaz. İvan Krilov’un masalları, A. N. Afanasyev’in derlediği halk öyküleri, Tolstoy’un çocuklar için yazdığı bu alanın ürünleri olarak sayılabilir. 1. Dünya Savaşı’ndan sonra dünyanın değişik yerlerinden İngiltere’ye giden ressam ve yazarlar çocuk edebiyatı alanında önemli katkılar yapmışlardır. Hayal ürünü olan kitaplara karşı ilgi artmıştır. Çocukların bu ilgilerini arttıranlar Peter Pan adlı piyesiyle James M.Barrie, Define Arayıcıları (1900) adlı kitabıyla Edith Nesbit, Söğütlerden Esen Rüzgar (1908) adlı eseriyle Keenth Grame’dir (Oğuzkan, 1987:20).

2. Dünya Savaşı’ndan sonra Fransa’da Mauric Druon, Henri Bosco yeni dönemin ünlüleri arasındadır. Çocuk ve Nehir, Adadaki Tilki önemli eserler arasında sayılabilir.

6.3. Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de çocuk edebiyatı uzun süre tekerleme, bilmece, halk hikâyesi gibi genellikle sözlü ürünlerle belirmiştir. Çocuk edebiyatı ifadesi Tanzimat’tan sonra kullanılmaya başlanmıştır.

“Çocuk edebiyatıyla ilgili olarak şair Nabi’nin oğluna öğüt vermek için nazım biçiminde yazdığı “Hayriyye” ve Sümbülzade Vehbi’nin oğluna verdiği ahlâk derslerini içeren “Lütfiyye” isimli eserleri alanda yazılmış ilk örnek olarak kabul edilebilir Her iki şairin de oğullarına öğüt verme amacıyla yazdıkları bu eserler, çocuklara hayatlarında lazım olacak inançtan ibadete, komşu hakkından zararlı alışkanlıklara kadar her konuda bilgiler vermektedir” (Akbayır, 2005: 132).

Hayriye ve Lütfiye’ye kadar yazılmış eserlerde daha çok çocukları yetiştirecek anne-babalara öğütler verilirken söz konusu her iki eserde de doğrudan

doğruya çocuğa seslenilmektedir. Bu nedenle her iki eser dönemine göre oldukça dikkat çekicidir.

“Kayserili Doktor Rüştü tarafından 1859 yılında yazılan “Nuhbetü’l Etfal” (Çocukların En Seçkini) adlı alfabe kitabı, içinde öykücüklerin ve fablların bulunması açısından önemlidir” (Özkırımlı, 1987).

Türkiye’de eğitim ve çocuk edebiyatı alanında en önemli gelişmeler, II. Meşrutiyet döneminde yaşanmıştır. Bu dönem, 23 Temmuz 1908’de Kanun-ı Esasî’nin yeniden yürürlüğe girmesiyle başlamış, 30 Ekim 1918’deki Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasıyla sona ermiştir. Bu süre zarfında aydınlar ve yöneticiler ülkede köklü değişiklikler yaparak ülkeyi kötü gidişten kurtarmaya çalışmışlardır. Ancak Balkan ve Trablusgarp Savaşları’nı önleyememişler, bu savaşlar da ülkenin sonunu getirmiştir. Bu on yıllık sürede ülkede gerek eğitim, gerekse yönetim alanında önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde iktidarı ellerinde tutan İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri, *“geleceğin gençlerini, yeni rejimin kendilerine emanet edilecek neslini yetiştirmek endişesiyle çocuk eğitimi ve öğretimine verilen önemi artırmışlardır” (Enginün, 1985: 190).*

Bu çerçevede eğitim kurumları yenilenmiş, müfredat programları yeniden ele alınmış, bu alanda önemli değişikliklere gidilmiştir. Dönemin eğitim anlayışı ve uygulamalarının temel çizgileri şunlardır:

“1- Siyasi hayat ve fikir hareketleri birden canlanmış, yaygın özgürlüğüne kavuşma yanında, özellikle Balkan Savaşları, aydınları toplumsal sorunları ve dertleri acımasız bir dille ortaya koymaya itmiştir. Eğitim sorunları da üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur.

2- Dönemin başında, II. Meşrutiyetin ilanıyla beraber, aşırı hürriyetçi bir hava ortaya çıkmış, bu okullara da yansımıştır. Bu nedenle önceleri okullara ‘hürriyetçi mektepler’ dendiği olmuştur. Fakat bu terimle aslında okulların içine yuvarlandığı disiplinsizlik, keşmekeş, başıboşluk, gösteriş anlatılmak istenmiştir. 31 Mart olayı bastırıldıktan sonra, okullarda da disiplin sağlanmıştır.

3- Özellikle Balkan Savaşları’ndan sonra, toplumda eğitim konularına ilgi artmış, adeta herkesin gözü açılmış, eğitim işleri yalnızca Maarif Nezaretinin işi olmaktan çıkmıştır. Ancak Balkan Savaşları felaketlerinden çıkarılan, ‘toplum olarak uyuşukluktan silkinip, çalışıp çaba harcayarak toparlanma gerektiği, yoksa devletin

daha büyük felaketlerle karşılaşacağı' gibi dersler, düşünceler ve öz eleştiriler, ne yazık ki, çabuk unutulmuştur.

4- Balkan Savaşları ve felaketlerinden sonra toplumda 'çökmekte olan devleti öğretmenlerin kurtaracağı' şeklinde bir görüş benimsenmiştir. Fakat bu, genellikle bir slogan olmaktan öteye gidememiştir.

5- Özellikle Balkan Savaşları'na kadar, 'taassup' nedeniyle kızların eğitimi konusunda verimli çalışılmamış, fakat Balkan felaketlerinden sonra taassup azalmış, daha cesurca ve etkili çalışmalar yapılabilmektedir.

6- Kızlar için ilk kez bir yükseköğretim kurumu açılmıştır.

7- İlk resmi anaokulları bu dönemde açılmış, okul öncesi eğitimde ilk ciddi adımlar atılmıştır.

8- Dönemin sonuna doğru geleneksel sıbyan mekteplerinin çoğu kapatılmıştır.

9- Eğitimde drama ilk kez bu dönemde kullanılmaya başlamıştır.

10- Medreselerin ıslahı için fikirler ve teşebbüsler yaygınlaşmıştır.

11- Öğretmen yetiştirilmesinde yenilikler yapılmış, önemli adımlar atılmıştır.

12- Öğretmenler ilk kez bu dönemde mesleki örgütler kurmuşlardır.

13- Eğitimde niceliğe, yani okul, öğrenci ve öğretmenleri sayıca artırmaya öncelik verilmiş, niteliğin önemi konusunda bazı görüşler ve uygulamalar görülebile, nitelik hemen her zaman ikinci planda kalmıştır.

14- Programlara sosyal, siyasal muhtevalı, hayata dönük bazı dersler girmiştir.

15- Eğitimin bilim olarak işlenmesinde ciddi gelişmeler sağlanmış, Batının önemli eğitimcilerinin fikir ve yöntemleri çok daha iyi tanınmaya başlamıştır. Pedagoji ve eğitim, eğitimcilerde ve toplumda gittikçe saygı ve ilgi uyandıran bilimler olarak görülmüştür. Bazı eğitimciler ve öğretmenler, 'ben tarih, coğrafya, matematik... bilmem, fakat onların öğretim yöntemlerini bilirim' şeklinde aşırı görüşlere bile sahip olmuşlardır.

16- Daha önce öğretimde öğretmen, kitap, hafıza çok önemliydi. II. Meşrutiyet döneminde bunların yerine tabiat, eşya, olay, deney getirildi. Bu, o dönem için ihtilalci bir pedagoji demektir. Başka bir deyişle, eğitim ve öğretim

yöntemlerinde kitap ve öğretmenden eşyaya yönelen, gözleme ve öğrencinin kendisinin araştırıp bulmasına dayanan (usûl-i teksifi ve tedris-i ayani) bir yola gidilmeye başladı. Bu şekilde, okullarda, öğrencilerin fiziki ve sosyal çevrelerini tanımları için gözlem ve inceleme gezileri düzenlendi. Fakat bu yeni yöntemler pek yaygınlaşmadı.

17- Eğitim Bakanlığı ilk kez ülkenin renkli eğitim haritalarını yayınlamıştır.

18- II. Meşrutiyet dönemi eğitiminde özellikle yöntem ve tekniklere ilişkin yenilikler görülmekle beraber, Baltacıoğlu'na göre, eğitime ortak ve kesin bir amaç gösterilememiştir. Her alanda ortaya çıkan düşünce ve davranış çeşitliliği ve farklılığı, eğitim için böyle ortak ve kesin bir amaç belirlenmesini engellemiştir.

Ancak yine de eğitimin amacına ilişkin genel bir eğilimden söz edilmesi bize mümkün görünüyor. Şöyle ki:

Dönemin başından Balkan Savaşlarına kadar, Tanzimat'ın Osmanlılık ideali ve Osmanlı insanı tipi ülke insanlarını bir arada tutacak, siyasi birliği sürdürebilecek bir unsur olarak görülmüş, bu düşünce eğitimde de geçerliliğini korumuştur. Ancak, bu insan tipi Meşrutiyet yanlısıdır ve II. Abdülhamit'e karşıdır. Fakat, Balkan Savaşları ve felaketleri ile beraber 'Osmanlılıktan vazgeçilerek 'Türkçülük' idealine yönelinmiştir. Bu çerçevede 'yeni bir nesil yetiştirme' düşüncesi doğmuştur. Bu, çocuğun artık geleneksel değerler dışında bir 'birey' ve bir 'vatandaş' olarak görülmeye ve algılanmaya başlaması demektir. Bu gelişme, Cumhuriyet döneminde tamamlanacaktır.

19- Meşrutiyet dönemi, eğitimde büyük girişimler dönemi olamamıştır. Baltacıoğlu'na göre 'Mutlakiyet' döneminde esaslı yeniliklere mani olan Sultanın istibdadı idi. Meşrutiyet döneminde yeniliklere mani olan birçok fertlerin kararsızlığı idi. Sanki sosyal hayat bütün gücüyle ortaya çıkacağı tek bir vücut bulamayıp parça parça kanatlar taşıyan zayıf bireyler arasında dağılıp kalmıştı.

20- Balkan ve I. Dünya Savaşları ve bunların yol açtığı felaketler, Meşrutiyet dönemi eğitiminin gelişmesini önleyici temel nedenler arasında yer almıştır.

21- Kadımlar devlet dairelerinde memur olarak çalışmaya, böylece kırk yıldır bazılarının yaptığı 'öğretmenlikten' başka hizmetlere de geçmeye başlamışlardır (Akyüz, 2004: 266-268).

Bu dönemde hem yabancılar, hem de Türk eğitimciler tarafından birçok okullar açılmış, açılan bu okullarda eğitim programları ve müfredat modern bir bakış açısıyla yeniden ele alınmıştır.

“Hatta bu programlara uygun olarak yetiştirilen öğretmenler sayesinde ilköğretim kısmen bir canlılık göstermiş, ancak sayıca az olmalarından dolayı ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmışlardır. Bunun sonucunda eski yöntem ve uygulamalar çoğu yerde devam etmiştir” (Akyüz, 2004: 269).

Çocukların özel ilgileri, okuma güçleri göz önünde tutularak çocuklara yazılan eserlerin hazırlanması Tanzimat'tan sonra başlamıştır.

“Şinasi, Recaizade Ekrem, Ahmet Mithat ve Muallim Naci gibi o dönemin ünlü yazar ve şairleri Fransızca'dan çevirdikleri birtakım kısa manzumeler ile kendilerinin yazdıkları fabl türünden bazı şiirler çocuk edebiyatımızın ilk önemli ürünleri arasında yer alır” (Şirin, 1998: 83).

Bu dönemde dünya çocuk klasiklerinin dilimize çevrilmeye başlandığı görülür. Bunlar arasında “Tercüme-i Hikâye-i Robinson (1864), Gulliver'in Seyahatnamesi (1872), Seksen Günde Devr-i Âlem (1880), Merkez-i Arza Seyahat (1883), Beş Haftada Balonla Seyahat (1887)”i sayabiliriz.

Tanzimat döneminde çocuk eğitimi ve psikolojisi üzerinde durulmuş, ayrıca gazeteciliğin hızlı bir gelişim gösterdiği görülmüştür. Bu gelişme ilk çocuk gazete ve dergilerinin çıkmasına da vesile olmuştur. Çocuk edebiyatıyla ilgili düşünce, görüş ve öneriler II. Meşrutiyet'ten sonra daha çağdaş bir hâl almıştır.

“Ali Nusret (1874–1919) ilk kez çocuk edebiyatını konu edinen yazısını Suray-ı Ümmet gazetesinde 1908 yılında yayımlamıştır. Tanınmış ünlü eğitimcilerden Satı Bey okul çocukları için yazılmış şiir ve şarkılara ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmüştür. Masal ve hikaye türünde edebiyat ürünlerinin çocuk eğitimi üzerindeki olumlu katkıları yine bu yıllarda ciddi olarak tartışma konusu yapılmıştır” (Şirin, 1998: 83).

Bu tartışmaların sonunda çocuklara yönelik türlerden ilk olarak şiir ortaya çıkmıştır. İbrahim Alaattin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri” (1911), Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” (1912) ve Tevfik Fikret'in “Şermin” (1914) adlı eserleri dikkati çeker. Milli Edebiyat Döneminde de çocuklar için şiir yazma çabası sürmüştür. Ziya Gökalp'in “Kızıl Elma”sı, Siracettin Hasırcıoğlu'nun “Çocuk

Şiirleri” ve Fuat Köprülü’nün “Mektep Şiirleri” çocuklara yönelik olarak kaleme alınan eserlerdir. Şiir alanındaki gelişmelere karşın diğer türlere daha az önem verilmiştir. Bu eserler o dönemdeki çocukların serbest okuma ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmuştur. Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet, Hüseyin Rahmi bu yönde eser veren yazarlarımızdan birkaçıdır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra Türkiye’nin yeniden yapılanması, çocuk ve çocuk eğitiminin ulusal bir politika olarak düşünülmesi çocuk edebiyatının da çeşitlenerek gelişmesini sağlar. Yeni Türk harflerinin kabulü (1928) özellikle yayın yaşamına bir canlılık kazandırır. Artık kitaplar yeni harflerle yazılır. Çocuklara daha çok önem verilir. Şükrü Enis Regü, Mehmet Necati Öngay, Fazıl Hüsnü Dağlarca çocuk şiirlerine yepyeni bir söyleyiş, duygu ve düşünce özgünlüğü sağlar. Yine bu dönemde çocuk romanı yazmaya karşı ilgi artar. Mahmut Yesari, Rakım Çalapala, Huriye Öniz, A.Fahrettin Sertelli, Cahit Uçuk çocuk romanı yazarlarından birkaçıdır. 1940’lı yıllardan bu yana yazdığı üç yüzün üzerindeki kitapla adından sıkça söz ettiren bir çocuk romanı yazarımız da Kemalettin Tuğcu’dur. Çocuk edebiyatı bakımından her zaman tartışılan Kemalettin Tuğcu’nun eserleri çocuklar tarafından inanılmayacak kadar çok sevilip benimsenmiştir. Bu dönemde masal türünde de önemli gelişmeler olmuştur. Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu, Naki Tezel, Ziya Gökalp, Oğuz Tansel, Cahit Uçuk klasik masalın yenilenmesi çalışmalarına öncülük etmişlerdir. 1970’li yıllardan sonra çocuk edebiyatı alanında çok büyük gelişmeler söz konusu olmuştur. Artık çocuklar için edebiyat ve yayın yapılması düşüncesi benimsenmiştir.

Bu gelişmeler ışığında yazarlar bir anlamda “çocuk kitabı yazarlığını” benimsemişlerdir. Günümüzde daha çok çocuklar için şiir, hikâye ve roman yazan yazarlar arasında şu isimleri sayabiliriz: Gülten Dayıoğlu, İpek Ongun, Yalvaç Ural, Muzaffer İzgü, Ayla Çınaroğlu, Mustafa Ruhi Şirin, Üzeyir Gündüz, Hasan Latif Sarıyüce, Hakkı Özkan, Mehmet Güler, Hasan Demir...

Böylece yavaş yavaş “Çocuk edebiyatının çocuk işi, hafife alınan bir yazarlık biçimi olmadığı, kendi içinde bir uzmanlık alanı olduğu (Şirin, 1998), anlaşılmaya başlanmıştır

6.4. Okuyucu Zümreleri Açısından Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramının iyi anlaşılabilmesi için çocukların yaş gruplarına göre genel özelliklerinin bilinmesi gerekir. Çocukların içinde buldukları yaşa, döneme göre ihtiyaçları, istekleri, hedefleri ve düşünceleri farklıdır. Bu gelişim dönemlerinin bilinmesi, dönemin ihtiyaçlarına göre hareket edilmesi sayesinde çocuğa okuma alışkanlığı kazandırılabilir.

Gelişim dönemini inceleyen psikologlar, çocukların geçirdiği gelişim aşamalarını inceleyerek değişik yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu çalışmamızda dönemler genel olarak ele alınmıştır.

6.4.1. 0–5 Yaş Grubu (Okul Öncesi):

“Çocuğun ilk çevreyi algılaması kulakla, daha sonra gelişen bir hızla gözle olmaktadır. Çocuğun ağlama, badıldama, çağıldama dönemlerinden sonra duyu ve isteklerini anlatabilme çağı, genetik özellikleri ve gördüğü ilgiye bağlı olarak 18 ay ile 2 yaş arasındadır. Konuşma evresinden başlayarak dil gelişimi oluşur. Yaratıcılık bu dönemde başlar. Oyun onlar için vazgeçilmez bir istektir. Eserlerde kullanılan kelime sayısı, onların anlamını bildiği ve sıkça kullandığı 40 kelimeyi geçmemelidir. 1–2 yaş için hazırlanan eserlerde yazı bulunmamalıdır. Küçük bir olay, yalın ve gerçeğe uygun resimlerle, her sayfada tek resim ilkesiyle anlatılmalıdır. 2–4 yaşında, sayfadaki resimler altında kısa açıklamalar ya da öyküyü anlatan birkaç cümle olmalıdır. 4–5 yaş kitapları ise resimli öykü, resimli bulmaca ve bilmecelerle donatılmış, hacim ve kavram bakımından zenginleşmiş olmalıdır” (Alpay, 1991). Özen (2002: 58) ’in de dediği gibi 4-5 yaş dönemi kitapları gerçekçi öykülerden oluşmaya başlar. Bu yaş dönemindeki kitaplarda anlatılan mekân gerçektir. Resimler konuyu anlatır niteliktedir.

“Bu yaş dönemi çocuğu için kitap seçerken, bunların çocukların ilgisini çekecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Gerçekle hayal arasındaki farkı kestiremeyen küçük çocuklara cadılı, perili, canavarlı, bol korkulu ve üzüntülü masal veya kitaplar okunması doğru olmaz. Bu, çocuğun gelişmekte olan hayal gücüyle,

anlamadığı şeyleri yanlış yorumlayarak birçok korkular ve şüpheler edinebilir” (Saygılı, 2002: 62).

Bamberger, çocukların bu dönemde okumaya hazırlık, ilgiyi kitabın içindekiler üzerinde toplayarak dil öğretimi ile teşvik edilmesi gerektiğini belirterek aileye de birtakım görevler düştüğüne dikkat çekmiştir: *“Ebeveynler ve ana okulu öğretmenleri, erken özendirmenin en etkili yol olduğu ve dil eğitiminin özellikle gerekli bulunduğu konusunda bilinçlendirilirse, çocukları resimli kitaplara bakmaya teşvik edecekler, daha çok hikâye anlatacaklar ve yüksek sesle okuma pratiği yapacaklardır”* (Bamberger, 1990: 39).

Ninniler, resimli kitaplar, şarkılı ve danslı oyunlar, tekrar kelimelerin çok geçtiği şiirler, tekerlemeler, bilmece, fıkralar, masallar bu yaş gurubu çocuklarının vazgeçilmez edebiyat ürünleridir.

6.4.2. 6–8 Yaş Grubu (1. Kademe 1. Devre):

Bu yaş grubu çocuklarında davranışlar gelgitler oluşturur. Kız-erkek ayrımını yaparlar fakat karşı cinsle bedensel farkı tam kavrayamamışlardır. Bu yaş grubunda mantıksal düşünme başlar. Somut nesnelere problem çözebilirler. Bu dönem çocukları, adalet, özgürlük gibi kavramları kullanmalarına rağmen içeriklerini tam olarak anlayamazlar. Kelime dağarcıkları gelişmiştir. Bu gruba uygun eserlerde cümlelerdeki kelime sayısı 3–5 kelime olmalı, soyut kavramlar sıkça kullanılmamalıdır.

“Öğrencilerin evde, okulda ve sokakta öğrendiklerini merkeze alan, onların ilgi alanlarına hitap eden masal, öykü, gülmece ve şiir kitapları zevk olarak okuyacakları eserlerdir. Bu eserler, onların anlamını bildiği 100 kelimeyi geçmemelidir. Anlatım açık olmalı ve değişik anlatım üslûplarından kaçınmalıdır. 6-8 yaş okula başlangıç yıllarıdır. Artık kitabın resimleriyle beraber yazıları da onu ilgilendirmeye başlar. Bu yazılar kısa olduğu için onu pek zorlamaz. 6 yaş çocuğu yatağa yattıktan sonra yarım saat kadar kendisine kitap okunmasını ve kitaplara bakma fırsatı verilmesini ister. Bu dönem, bir çocuğun okumaya ilgisini kamçulamak üzere en uygun dönemdir” (Yavuzer, 2003: 7).

6.4.3. 9-12 Yaş Grubu (1. Kademe 2. Devre):

Bu dönem çocukları hayatının üçüncü sakin devrelerini yaşarlar. Artık grup ilişkilerine önem vermeye çalışırlar. Temel ve soyut kavramları elde etmeye başlarlar. Sosyal baskılara karşı duyarlıdırlar. Tabiatta meydana gelen olayları daha mantıklı bir şekilde anlarlar. Boy ve ağırlıkları düzgün bir şekilde artmaya başlar. 9-10 yaş dönemde cinsiyet farklılaşması belirginleşmeye başlar. Öykülerde yeni sözcükler yer almaya başlamalı, giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine önem verilmelidir. Erkekler bilim ve buluşlara; kızlar okul ve aile yaşamını içeren konuların yanında sevgi öykülerine de ilgi duyarlar (Özen, 2002: 105).

Uzmanlar bu dönemde çocuğun masallardan uzaklaştığını; daha gerçekçi ve daha akılcı düşündüklerini ifade ederler. Çocuk bu yaşlarda çevresindeki her şeye ilgi duyar, her şeyi araştırmak ister. Bu dönemde çocuğa merak ettiği konular kuru anlatımlarla değil, yaşanan olaylar biçiminde öyküleştirilerek verilmelidir. *“Peri masallarına ilgi daha sürmektedir; ama gerçeğe geçim aşaması, macera isteği başlamıştır. 10 yaşındaki çocuklar üzerindeki bir araştırma, savaş ve macera kitaplarının % 40’lik bir oranla en çok okunan kitaplar arasında olduğunu ortaya koymuştur. Bunu sırasıyla % 25’lik bir oranla öykü kitapları, % 12’lik oranla bilgi ve kültür yayınları, % 10’luk oranla masal kitapları, % 5’lik oranla eğitici ve edebi çocuk romanları izlemektedir”* (Yavuzer, 2003: 191).

“Bu yaş gurubuna hitap edecek eserler bütünden parçaya gitmelidir. Eleştiri duygusu bu yaş grubundan itibaren gelişmeye başlar. Özendirmeler, kutlamalar ve törenler hoşlandıkları arasındadır. Bu dönemde hayal ve imgelere yeterince yer verilmezse çocukta hayal etme eksikliği başlar. Tarihi olaylara karşı ilgi artar. Olağanüstü bilgilerden çok gerçekçi bilgiler önemlidir onlar için” (Yalçın, Aytaş, 2003: 26).

Alpay (1991: 78)’a göre bu dönemde çocuklar okuduğu yazıları hayallerinde canlandırabileceklerinden resimli kitaplara olan ilgileri yavaş yavaş kesilir ve çocuk, artık edebi niteliği olan, ilgisini çeken eserleri okumaya başlar.

Şirin (1994: 200) bu dönemi hayal gücünün en geniş olduğu dönemlerden biri olarak tanımlıyor ve bu yüzden çocukların klasik fakat uzun masallardan Alice

Harikalar Ülkesinde, Peter Pan gibi fantezi romanlara kadar hayal dünyalarını besleyen bütün eserleri okumaktan hoşlandıklarını dile getiriyor.

5.4.4. 13-15 Yaş (İlk Gençlik Çağı):

Bu dönem yaş grubu teorik konulara ilgi duyup uzun ve dikkat isteyen çalışmalardan hoşlanır. Zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimleri bakımından birbirlerinden hızlı ve farklı bir gelişim süreci geçirirler. Okudukları eserlerde kendilerini görürler, beğenilme istekleri çok fazladır.

Okuma ilgi ve becerileri bu yaştan itibaren farklılıklar gösterir. Spor, fen, eğlence ve doğa konulu araştırmalar ve araştırma yazıları ilgilerini çeker. Bazen çocuksu bazen yetişkin rolünü üstlenirler. Ruhsal yönden iniş çıkışlarda ölçüyü tam sağlayamazlar. Öğretmenlerin adil davranışlarına dikkat edip “Ben kimim?” sorusu onlar için önemlidir. Arkadaşlık ilişkileri bu dönemde son derece önemlidir. Uzun vadeli hedefleri yoktur. Çevresindekilerin eksiklerini bulmaya çalışır. Farklı giyim ve davranışlarla kimlik kazanmaya çalışır (Yalçın, Aytaş, 2003: 27).

Bu yaşlarda çocuklar, örnek alacakları bir kahraman ararlar. Bu bakımdan biyografiler ilgilerini çeker. Bu yaş grubuna hitap eden çocuk edebiyatı metinlerinde yalın, sade mecazlar ve benzetmeler, bütün zaman kipleri ve birleşik zamanlı fiiller kullanılabilir. Kocabaş (1999)’a göre çocuk kitabında yer alan konular, olaylar, karakterler, duygular ve bunların özellikleri, kitabın verdiği mesaj ve bu mesajın etkileri çocuğun duygusal, ahlaki, ruhsal, sosyal ve kişilik açısından gelişmesine katkıda bulunur.

6.5. Çocuk Edebiyatında Öykü

Yazılı anlatı türleri arasında öykü (hikâye), insanın duygu, düşünce, hayâl ve deneyimlerini karşısındakine yansıtmaya olanak sunan en yaygın türlerden biridir.

Bir edebiyat türü olmanın yanında bir anlatım biçimine de ad olan öykü (hikâye); “anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek, benzetmek, taklit etmek” anlamlarında bir master olarak da karşımıza çıkmaktadır (Yazıcı: 1998: 479).

“‘Hikâye’ (story) ‘tarih’ten (history) gelir” (Wellek, 1993: 190).

Histoire, history, story kelimelerinden hareketle Batı dillerindeki bu kavramlar arası benzerlik, hikâye ve tarihin aynı kavramın karşılığı olduğunu düşündürür.

“...Gerçekten olmuş olayların biraz değiştirilmesiyle elde edilen hikâye türü ile tarihin tamamen bağımsız birer yapı kazanmaları son iki yüz yılın hadisesidir” (Tural, 1987: 9).

“Sosyal bir varlık olan insanoğlu; duygularını, düşüncelerini, hayallerini ya da başından geçen olayları anlatmak için ilk olarak iki türe gereksinim duymuştur. Bunlardan biri çok kısa ve yoğun bir ifade tarzı olan şiir, diğeri de uzun uzadıya anlatma ve dinleme gereksiniminden doğan destandır. Öykü ve roman türleri olağanüstü olayları ve kişileri anlatan destan ve masal çağından “olmuş ve olabilir” olayları anlatmaya geçişle başlamıştır” (Geçgel, 2009: 118).

Öykü, çocuğun okumayı öğrenmesi ile hayatına girer ve kimi zaman zorunlu olarak eğitim amaçlı, kimi zaman da çocuğun özel isteği ile hayatının bir parçası olur.

Kıbrıslı (2000: 123)’ya göre roman ve öykü duygusal yönleri ağır basan, sanatsal nitelikli yazılar olduğu için ilk elden öğretici hedefleri yoktur. Ancak roman ve öyküde büyüklerin yaşamlarından, yaşam deneyimlerinden kesitler sunulduğu için, bunları okuyan çocukların yaşam deneyimlerinde de zenginleşme olur. Böylece çocukların, içinde buldukları topluma uyumunda yarar sağlayan bu eserler öğretici bir işlevi de yerine getirmiş olur.

6.6. Çocuk Öykülerinde Bulunması Gereken Özellikler

Çocuğun hayatına okumayı öğrenmesiyle giren öykü türü, çocuğun kişilik ve ruhsal özelliklerinin yanı sıra söz dağarcığını da olumlu yönde etkiler. Ancak bütün bunların gerçekleşebilmesi için çocuk öykülerinde bulunması gereken bazı özelliklere dikkat edilmelidir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Çocuklara verilecek öykülerde konular çocukların ilgi alanlarına uygun olmalı, politik ve açık, tahrik edici cinsel konular işlenmemeli, öyküler aşırı öğretici,

öğüt verici olmamalı, olayların içinde, insanlar olayları yaşayarak bu dersi ya da deneyimi kendileri çıkarmalı (Güleryüz, 2006: 261)

2. Öğrenciyi güdüleyici, ilgi uyandırıcı, sürükleyici ve okumaya kıskırtıcı olmalıdır, bunun için de yazının iç planlamasında gerilim ve gerilimi oluşturan öğeler, olaylar iyi ayarlanmış olmalı (Güleryüz, 2006: 267)

3. Olaylar çocuğun düş dünyasına uygun olmalı, karmaşık ilişkiler, uzun, bıktırıcı tanımlar ve betimlemeler yer almamalı

4. Cümlelerdeki söz dizimi ve sözcük sayısı öykünün hedeflediği okuyucu kitlesinin yaş gurubuna uygun olmalı

5. Öyküler aşırı öğretici, öğüt verici olmamalı, okuyucuya okuduklarından ders çıkarma şansı vermeli. Konuyla ilgili olarak Sever (2003: 47), yazınsal nitelikli çocuk kitapları yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak çocuklara, insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinletir, değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar.

İşte bu yönlerinden dolayı çocuk kitapları önemlidir ve önemsenmelidir.

Demek ki çocuk kitapları öğreticilik kaygısıyla yazılmamalı; çocukların düşünce dünyasını geliştirip onlara duyarlılık kazandırma kaygısını taşımalıdır.

6. Öyküde çocuğun hoşuna gidecek konuyla ilişkili resimlemeler kullanılmalı

7. Konu uzun ve sıkıcı olmamalı

8. Öyküler şiddet öğeleri içermemeli

9. Öykü kahramanları, gerçeğe uygun ve çocuğun model alabileceği iyi özellikleri yansıtan kişiler olmalı

10. Karşılıklı konuşmalara sıkça yer vermeli

Yalçın ve Aytaş (2003:146)'a göre gelişmiş Batı ülkelerinde çocuklara yönelik öyküler çocuk psikologları, pedagoglar ve sosyologların işbirliği ile yazılmaktadır. Bizde buna benzer ekip çalışmalarının yapılmaması, yazılan eserlerin büyük bir kısmının çocukların zevk dünyasına hitap etmesini engellemektedir.

Anatole France, küçüklerin kendileri için zoraki yazılmış eserlerden zevk almadıklarını; yavan, yalınkat şeylerin çocuğu doyumaktan uzak olduğunu şu

satırlarıyla belirtmiştir: “Önce, söyle bir soruyla karşılaşıyoruz: Çocuklara sırf kendileri için yazılmış kitapları vermeyi mi yeğlemeliyiz?.. Bu soruya, deneyler yeterli karşılığı vermektedir. Şu nokta dikkati çekmektedir ki, çocuklar çoğu zaman kendileri için özel bir şekilde yazılmış kitaplara karşı aşırı bir tiksinti duymaktadır. Bu tiksinti, kolaylıkla açıklanabilir. Daha ilk sayfalarda çocuklar, yazardan kendi dünyalarına girmesini değil de kendilerini, kendi dünyasına götürmesini beklerler. Yazarın bu aykırı tutumundan dolayıdır ki insan ruhunun her yaşta susuzluğunu duyduğu o yeniliği, o bilinmezin tadını bulamazlar (kendileri için yazılmış kitaplarda). Gerçek bir dehayı, çocuklar çok iyi anlar. Kız ve erkek çocuklarının en beğendikleri yapıtlar, bölümleri birbirlerine kusursuz bir uyumla bağlanmış, büyük yaratışlarla dolu, geçek bir üslupla yazılmış, anlamlı yapıtlardır” (Gökşen, 1972: 6).

6.7. Öykünün Çocuk Eğitimindeki Yeri

Araştırmamızın konusu öykü olduğundan öykünün çocuk eğitimdeki yerine baktığımızda; olaya dayalı kurmaca metinler arasında eğitim-öğretim faaliyetleri esnasında kullanılmaya en elverişli edebi türün de öykü (hikâye) olduğu söylenebilir. Çünkü öykülerde öz ve yoğun bir anlatımın yanı sıra; yer - zaman - kişi unsurları kolayca anlaşılacak şekilde kurgulanmıştır. Öyküler; inandırıcılık yönüyle masaldan, öz ve yapı yönüyle romandan, anlatım olanakları yönünden anı ve günlükten daha üstün olduğu söylenebilir. Çeçen ve Çiftçi (2007: 43) tarafından 6. Sınıf Türkçe, ders kitaplarında yer alan edebi türlerin tespiti çalışmasında en çok hikâye türünün kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmacıların bulgusuna göre kitaplarda yer alan edebi türlerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**Türkçe Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Türleri ve Bu Türlerin
Kitaba Göre Kullanım Sıklığı**

Türler	1.Kitap	2.Kitap	3.Kitap	Toplam
Şiir	3	4	4	11
Hikâye	2	4	7	13
Masal	-	1	3	4
Deneme	4	6	-	10
Efsane	-	-	1	1
Sözlü Kültürün Diğer Ürünleri (Atasözü, Tekerleme, Bilmece, Türkü, Mâni vb.)	-	-	-	3
Fabl	1	1	1	3
Mizahî Metinler	-	-	-	-
Anı	1	1	-	2
Günlük	-	-	-	-
Gezi Yazısı	2	-	1	3
Biyografi	2	3	1	6
Tiyatro	2	1	1	4
Haber	1	1	-	2

Tablodan da anlaşılacağı üzere bir edebî tür olan öykü (hikâye), Türkçe ders kitaplarında diğer edebî türlerden daha fazla kullanılmıştır. Bu durum, öykü türünün akademik anlamda özellikle dil ve anlatım derslerindeki kullanışlılığını da kanıtlamaktadır.

Eğitimsel ortamlarda ki bu ortamlar ev ya da okul olabilir bir öykünün okunması ve tartışılması, çocuğa birçok yararlar sağlayacaktır. Örneğin öykülerdeki kişilerin özellikleri çocuğa yaşadığı çevrede ve dünyada kendine benzer ya da kendinden çok farklı insanların olduğuna dair bilgiler verecektir. Çocuk öykü kahramanlarıyla kendini özdeşleştirerek, onların deneyimlerinden faydalanarak, dersler çıkaracaktır. Bu da çocukların hayatı daha kolay anlamalarına olanak sağlayacaktır. Öykünün geçtiği zaman hakkında yorum yapmak çocuğun, geçmişle gelecek arasında köprü kurmasını sağlayacak, geçmiş yaşantılar hakkında tarihsel ve

kültürel bilgi edinmesine, hayâl dünyasının gelişimine katkı sunacaktır. Öykünün dili, anlatım biçimi çocuğa dili etkili kullanma becerisi kazandıracak. Bütün bunlar sadece çocukların değil yetişkinlerin de hayatın her alanında gereksinim duyacakları becerilerdir. Bu nedenle öyküler her kademedeki ve düzeydeki anne-baba, eğitmen ve öğrencinin başvurabileceği edebi metinlerdir.

Kaplan (2004: 10-11), hikâyenin insanı çeşitli yönlerden anlamak konusundaki önemini şu sözleriyle vurgular: *“Dikkatini kendi ‘ben’inden çok başkalarına yönelten hikâyeci, insanı anlamağa çalışan psikolog, sosyolog veya filozofa yaklaşır. Öyle sanıyorum ki hikâyeci, insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Çünkü onun konusu ‘genel’ olarak insan değil ‘özel’ olarak insandır, yani ‘şahsiyet’ ve ‘fert’tir. Her insan ayrı bir dünya teşkil eder. Güzel hikâyelerde biz, belli zaman, belli mekânlarda yaşayan, kendine has bir dünyası olan ‘gerçek insan’ ile karşılaşırız. Roman bize onu daha geniş olarak tanıtır. Fakat başarılı küçük hikâyelerde de ‘gerçek insan’ birçok yönüyle gözükür.”*

Özel, öykünün hangi ihtiyacın karşılığı olduğunu şöyle açıklar: *“Dünyanın bir ucunda yazılmış bir hikâyenin, dil farklılığı giderilince, öbür uçtaki kişi tarafından zevkle okunabilmesi de gösterir ki, insan, ilk önce insandır; sonra kadın olur, erkek olur, sonra İngiliz olur, İspanyol olur, sonra şoför olur, doktor olur; ama önce insandır. İnsanın gerçeğinin, insanın görüntüsünün altındaki gizi yakalayan hikâye, bütün insanlığa hitap eder. Unutulmayan eserler, insanı hem bütün çağların içinden geçirerek getirdiği ihtiyaçlarına, hem de yaşadığı zamanın gerektirdiği ihtiyaçlarına cevap verebilecek genişliktedir. Hikâye türü, işte bu bakımdan zamanımızın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapıya sahiptir. Son yüzyılda fazlasıyla değişen hayata ayak uydurabilmek için, her anı hesaplı ve yoğun yaşayan insan, en pratik olanın peşinde. Hazır giyecekler, fast-foodlar, dondurulmuş yiyecekler, hızlı trenler bile zamanın artık çok kıymetli oluşuna, hayatın hızlı yaşamışına işaret ediyor. Böylesine yoğun yaşanan bir dünyada insanlar, kendileri gibi acelesi olan bir sanata daha yatkınlar. Bir oturuşta okunan ve sıkıştırılmış bir dünyanın bulunabileceği hikâyeler, ihtiyacı karşılamakta hacimli bir romandan aşağı kalmıyor. Bu bakımlardan değerlendirilince hikâye, hızlı yaşayan insanın ihtiyacının karşılığı olarak oluşturduğu bir edebî türdür de denilebilir” (2003: 17).*

BÖLÜM II

7. ÖMER SEYFETTİN'İN HAYATI

Türk öykücülüğünün önde gelen isimlerinden biri olan Ömer Seyfettin, 11 Mart 1884'te Gönen'de doğmuştur. Alangu (1968: 27) Ömer Seyfettin'in yakın arkadaşı Nüzhet Haşim'in ifadesine göre "Karalar Köyü"nde doğduğunu belirtse de hemen hemen bütün kaynaklar yazarımızın Gönen'de doğduğunu konusunda hemfikirdir. Ayrıca yazarımızın kendisi de "Ant" adlı öyküsüne tartışmaya olanak vermeyecek biçimde "Ben Gönen'de doğdum." diye başlar.

Babası, alaydan yetişme sert bir asker olan Ömer Şevki Efendi, Kafkasya'dan göçmen olarak gelmiş bir ailenin çocuğudur. Annesi İstanbullu aydın bir ailenin kızı olan Fatma Hanımdır. Okumaya çok hevesli olan Ömer Seyfettin erken yaşta okula verilir. Mahalle mektebini beğenmeyen babası onu Sıbyan Mektebine gönderir.

1892 yılında annesi Fatma Hanım, oğlu Ömer'i alarak İstanbul'a gelir ve babasının Kocamustafapaşa'daki konağına yerleşir. Ömer burada yeni usulde öğretim yapan Mekteb-i Osmânî adlı Fransızca okutulan özel bir okula yazdırılır. Babası oğlunun buradaki afacanlıklarını görerek gidişatından memnun kalmayınca onu okuldan alıp, kendisi gibi disiplinli bir asker olarak yetişmesini istediğinden Askeri Baytar Rüştiyesine yerleştirir. Buradan sonra Edirne Askeri İdadisinde öğrenimine devam eder. 1900 yılında Edirne Askeri İdadisini 16 yaşında bitiren yazarımız, İstanbul'a gelerek Mekteb-i Harbiye-i Şahaneye girer. Bu okuldaki sert askerlik havası, onun kişiliğini ve davranışlarını çok etkiler. Şahsında görülen mert, yiğit, güçlü erkek tipi bir süre sonra yazmaya başlayacağı öykülerine de aksedecek, kahramanlarından bazılarında bu özellikleri yaşatacaktır (Cunbur, 1992: 6). Buradan 1903'te mezun olarak, piyade üsteğmen rütbesi ile merkezi Selanik'te bulunan Üçüncü Ordunun İzmir Redif Tümenine bağlı Kuşadası Redif Taburuna tayin edilir. Askeri görevine böylece başlamış olan Ömer Seyfettin bir süre sonra 1907'de İzmir'de yeni açılan Jandarma Okuluna öğretmen olarak nakledilir. İzmir'de 1909'a kadar kalır ve bir edebiyat çevresi edinir.

“II. Meşrutiyetin ilanından sonra bağlı olduğu Üçüncü Ordu merkezine gönderilse de bölgede karışıklık olduğu için sürekli Selanik’te kalmaz ve seferi görevlerle yeri hep değiştirilir. Sınır boylarında yaşadıkları onun görüşlerini önemli ölçüde etkiler. Balkanların parçalanacağı, İmparatorluğun yıkılacağı fikri onda milliyetçilik fikirlerini doğurur” (Mert, 2004: 18). Artık o, Yeni Türk Milliyetçi düşünce akımının üyesi olarak, milliyetçilik ideali, vatan sevgisi, bağımsızlık düşüncesi kafasında ve kalbinde büyüyerek gelişir.

1911 yılında Ziya Gökalp’in de etkisiyle ordudan ayrılarak Selanik’e yerleşir, ancak savaş çıkması nedeniyle yeniden askere çağrılır. 1914’te ikinci kez askerlikten ayrılır ve hayatını öğretmenlik yaparak ve yazarak devam ettirir. Bundan sonra annesini kaybetmesi, babasının başka bir kadınla evliliği ve ablasının hastalığı yüzünden derin bir yalnızlığa sürüklenen yazarımız bir yıl sürecek olan evliliğini gerçekleştirir. 6 Mart 1920 yılında yakalandığı şeker hastalığından kurtulamayarak ölür.

7.1. Ömer Seyfettin’in Yetiştığı Siyasi Ortam

Ömer Seyfettin’in öykülerinde eğitim değerlerini incelemeden önce Ömer Seyfettin’in yetiştiği döneme bakmakta fayda vardır.

1884-1920 yılları arasında yaşayan Ömer Seyfettin, asker bir babanın oğludur ve baba mesleğini seçmiştir. Harp Okulu’ndan mezun olunca seferi görevlere gönderilmesi ve sınır boylarındaki insanların yasayışını görmesi, Bulgar ve Sırp komitacıların milli bir gayeye hizmet ettiklerini anlamasıyla düşünce dünyası gelişir. Milliyetçilik, vatan sevgisi, istiklâl gibi kavramlar önce onun kalbinde ve beyninde gelişir, sonra da öykülerinin merkezinde yerini alır. Ömer Seyfettin toplumcu bir yazardır. Bu nedenle de eserlerini belli bir amaca hizmet etmek amacıyla yazmıştır. Ulusal bilinci güçlendirmek, güven duygusunu arttırmak, bilgisizliğin ve batıl inançların boşluğunu anlatmak, kendi kültüründen uzaklaşmadan Batı’yı yorumlamak ve yanlış batılılaşmanın yol açtığı gülünç durumları anlatmak Ömer Seyfettin’in eserlerinin ana çizgilerini ve temalarını oluşturur.

“23 Temmuz 1908’de Meşrutiyetin ikinci kez ilanıyla başlayan ve Yunanlıların İzmir’de denize dökülmesiyle sona eren Kurtuluş Savaşı arasında geçen 13 sene; devletin seferberlik ilan etmesiyle, halkın cepheden cepheye koştuğu, gidenlerin gelmediği, geride kalanların bin türlü dertle baş başa kaldığı, göçlerin ardı arkasının kesilmediği, milletin yarısına yakınının muhacir durumuna düştüğü ve iktisadî, kültürel, siyasî değişmelerin yaşandığı devre olarak Türk tarihinde yerini alacaktır” (Gürbüz, 2000: 199).

İşte Ömer Seyfettin de sözü edilen dönemde, acıların en yoğun yaşandığı bölgede görev yapmaktadır.

Yaşanılan bu olaylar halkı derinden etkileyerek birçok sosyal sıkıntıların da yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Savaşların olumsuz sonuçları, Batılılaşmanın getirdiği sorunlar, gelenek sorunları birçok yazarla birlikte Ömer Seyfettin’i de derinden etkilemiş ve bu sorunları ele almalarına, değerlendirmelerine neden olmuştur.

Yazar, II. Meşrutiyetin ilanından sonra (1909), Makedonya’nın Yokarit Köyü’ndeki sınır bölüğü komutanlığına tayin edilir. O günlerde bölge, Osmanlı teb’ası azınlıkların ayrılıkçı faaliyetlerinin en hararetli olaylarına sahne olmaktadır. Ömer Seyfettin burada görev yaptığı süre içerisinde azınlıkları ve onların niyetlerini çok yakından tanıma olanağına sahip oldu. Bulgar, Sırp ve Yunanlıların Türklere karşı olan tavırları, onu milliyetçilik düşüncesi üzerinde daha ciddi ve planlı düşünmeye sevk etti. İçinde bulunduğu son derece hareketli ortama rağmen fırsat buldukça yazı faaliyetlerini sürdürdü. Nihayet 1910’da tamamen edebiyat ile uğraşmak amacıyla askerlikten ayrılarak Selanik’e yerleşti. Ali Canip ile Genç Kalemler Dergisinde “Yeni Lisan” hareketini başlattı. Ziya Gökalp’in de katılımıyla güç kazanan Yeni Lisan hareketi giderek Milli Edebiyatın başlamasına zemin hazırladı.

Balkan Harbinin başlaması üzerine ordudaki görevine geri çağırıldı (1912). Sırp ve Yunan cephelerinde savaştı ve Yanya savunmasında Yunanlılara esir düştü; ancak yazmaktan hiç vazgeçmedi. Bir yıllık esaretin ardından özgürlüğüne kavuşunca İstanbul’a dönerek edebiyat öğretmenliği ve Türk Sözü dergisinin başmuharrirliğini yürüttü. 1920’de genç yaşta vefat etti.

Ömer Seyfettin 20. asrın başlarında kısacık ömrünü bir aydın sorumluluğuyla vatanına ve milletine adanmış, kâh silah kuşanmış, kâh kalemini mürekkebe, kâh kan şişesine batırıp aydınlık geleceğin savaşını vermiştir.

7.2. Ömer Seyfettin'in Öykücülüğü

Kabaklı (1983: 88) ondan önce hikâye türünde eserler veren edebiyatçılar olsa da Ömer Seyfettin'i hikâye veren ilk sanatçı olarak kabul eder.

Türk hikâyeciliğinin ilk ve önemli isimlerinden Ömer Seyfettin, öykülerinin konusunu günlük olaylar, çocukluk anıları, tarih ve halk anlatılarından almıştır. Ömer Seyfettin'in eserleri konuları bakımından şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

1. Kimi hikâyelerinde, yaşadığı devrin Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi siyasal akımlarını ele almıştır. (Ashab-ı Kefhimiz, Hürriyet Bayrakları, Boykotaj Düşmanı vb.)

2. Kimi hikâyelerinde, Balkan Şavaşı'nın acıklı olaylarını işlemiştir (Bomba, Beyaz Lâle, Tuhaf Bir Zulüm, vb.)

3. Kimi hikâyelerinde halk hikâyeleri, fıkra, masal ve menkıbelerinden yararlanmıştır (Binecek Şey, Yüz Akı, Kurumuş Ağaçlar, vb.)

4. Kimi hikâyelerinin konularını tarihten almıştır (Pembe İncili Kaftan, Topuz, Vire, Teke Tek, Forsa, vb.)

5. Kimi hikâyelerinde çocukluk anılarını işlemiştir (Kaşağı, Ant, Falaka, vb.).

6. Kimi hikâyelerinde, halkın cin, peri, evliya, vb. inançlarını yermiştir (Perili Köşk, Sanduka, Keramet vb.)

7. Kimi hikâyelerinde kişilerin ya da toplumun bozuk, kötü yanlarını yermiştir (Rüşvet, Zeytin Ekmek, vb.)

8. Kimi hikâyelerinde töreleri bir mizah havası içinde eleştirmiştir (Kesik Bıyık vb.).

9. Kimi hikâyelerinde de hiçbir siyasî amaç gütmeyen, günlük olayları ve gözlemlerini anlatmakla yetinmiştir (Yüksek Ökçeler, Bahar ve Kelebekler, Düşünme Zamanı, vb.) (Kudret, 1981: 26-27).

Süssüz, yalın, açık bir üslûpla yazan Ömer Seyfettin; süsten, şairanelikten ve soyut tasvirlerden uzak, olaya, kurguya, düşünce tutarlılığına dayalı yalın anlatımıyla öykülerini okuyucularına sunmuştur. Öykülerinde çevre betimlemeleri ve ruhsal çözümlemelerden çok olaya önem vermesi, edebiyat aracılığı ile toplumsal sorunlara dikkat çekme amacı, toplumun her kesiminden insanı ele alması ve bütün bunları dil duyarlığı ile yalın, bazen de mizah havasıyla yazması yazdıklarının sevilmesi ve okunmasını sağlamıştır.

Onun öykü yazmasının asıl sebebi fikirlerini ileri sürmektir; çünkü o bir idealisttir. Fikirlerini yaymaya çalışırken öykülerinin sanat değerini düşürmez, fikir örgüsünün derinleşmesini sağlar. Ömer Seyfettin öykülerinin diğer bir önemli yönü de öykülerindeki mizahi yöndür. Özellikle mizah unsurlarıyla donattığı öykülerini çarpıcı bir sonla noktalarak yaratmak istediği etkinin gücünü artırır ve okuyucu üzerinde etki oluşturur. Öyküleri aracılığıyla çizmeye çalıştığı insan tipinin belirginleşmesine yardımcı olur. Sosyal mutluluğu bireysel mutluluğun önüne geçmiş olan bu tip, aslında yazarımızın topluma sunduğu, kabullendirmeye çalıştığı, önerdiği ‘örnek insan’ tipidir.

“Ömer Seyfettin hiçbir şeyi ferdi özel meselesi olarak almaz. Ona göre her ferdi görünüşe sahip mesele, aslında sosyal boyutları olan bir durumdur. Bu sebeple o, bütün meselelere, içinde özeli taşıyan genelliği açısından bakar. Fertleri anlatırken kalabalığı işaret eder” (Argunşah, 2003: 227).

Ömer Seyfettin’in öykülerinde Rumeli’nin özel bir yeri vardır. Bu yüzden bu bölgenin insanları onun öykülerinde daha fazla yer bulur.

“Gelecekte umutlu olan yazar içinde bulunulan durumdan kurtulma yollarını aramaya başlar. Bu sırada kendisinin de aralarına katıldığı İttihat ve Terakki Derneği çevresinde toplananlar yeni bir ‘milliyetçilik’, anlayışını yaymaya çalışıyorlardı. Bu yeni anlayışta ‘vatan’ olarak Rumeli önemli bir yer tutar” (Önertoy, 1992: 76).

Ömer Seyfettin’in Eserleri:

Şiir:

Ömer Seyfettin’in Şiirleri (1972, Fevziye Abdullah Tansel derlemesi)

Roman:

Ashâb-ı Kehfimiz (1918)

Efruz Bey (1919)

Yalnız Efe (1919, 1988)

İnceleme:

Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset (1912)

Yarınki Turan Devleti (1914)

Türklük Mefkuresi (1914)

Türklük Ülküsü (ilk 3 kitap birarada ölümünden sonra, 1975)

Öykü

1. Ashab-ı Kefhimiz (1918)
2. Harem (1918)
3. Efruz Bey (1919)
4. Yalnız Efe (1919)
5. Yüksek Ökçeler (1922)
6. Gizli Mabet (1926)
7. Bahar ve Kelebekler (1927)
8. İlk Düşen Ak (1938)
9. Bomba (1938)
10. Asilzâdeler (1938)
11. Beyaz Lale (1938)
12. Mahçupluk İmtihanı (1938)
13. Dalga (1943)
14. Nokta (1956)
15. Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür (1958)

7.3. Ömer Seyfettin'in Öykülerinde Eğitim Değerleri

Ömer Seyfettin'in kısa fakat faal ve üretimle geçen ömrü, siyasal, sosyal ve kültürel değişimlerin yoğun yaşandığı bir dönemi kapsar. Duyarlı ve aydın kimliğiyle Ömer Seyfettin bu dönemi bütün yönleriyle (siyasal, sosyal, askeri, kültürel) görme

ve yaşama imkânı elde etmiş, bu da ona memleketin genel durumuyla ilgili geniş bir perspektif kazandırmıştır.

Bir neslin inşası, toplumun dinamiklerini oluşturma ve harekete geçirme artık onun amacı haline gelmiştir. İnsanlık tarihine bakıldığında milletlerin zor zamanlarında bütün güçleriyle bir araya geldikleri ve topyekûn bir mücadeleye giriştikleri bilinmektedir. Bu ruhun ve şuurun inşası ancak öğretmenlerin, sanatçıların ve aydınların işidir. Tıpkı Milli Mücadelede ve öncesinde Çanakkale’de olduğu gibi. Bu neslin harcının karılışı ve inşasında Ömer Seyfettin’in de küçümsenmeyecek bir rolünün olduğunu söylemek sanatçının hakkını teslim etmek açısından önemlidir.

Her ne kadar bu çabalar “çıkılmaz sokağa girmek...” (Aydemir, 1989: 58) olarak algılansa da Ömer Seyfettin çok uzak olmayan ışığı görmüştü ve hastalığı sağaltacak ilacın karışımlarını (formülünü) biliyordu. Kendisi, bu ilacın daha çok üretimi ve kesintisiz hasta tedavisi ile meşgul olmuştur. İlaç; bilinç, sanat ve şuurun karışımı olan “eğitim”dir. Ömrü vefa etmese de o, ışığı görmüş ve ışığa ulaşılacağına inanmıştır. Yoksa Çanakkale’de dünya nasıl durdurulur, Anadolu’dan dünya nasıl sökülüp atılırdı? Nasıl art arda köklü değişimlere imza atılır, büyük hamleler gerçekleştirilirdi? Bu dinamiklerin yetiştirilmesi, bir araya getirilmesi ve harekete geçirilmesi ebetteki sanat, bilinç ve şuurla, yani eğitimle mümkündür.

Zorlukların aşılması, problemlerin çözülmesinde Ömer Seyfettin, insan olgusunun önemini bilincindeydi. Tabii ki yetişmiş, belli değerlerle donatılmış ve eğitilmiş insan. Yoksa bu zorluklar; bencil, çıkarıcı, şuursuz, bilinçsiz, özentili, birtakım önemli değerlerden yoksun insan tipiyle aşılamayacaktı. İşte bu noktada Ömer Seyfettin kısacık ömründe bütün enerjisini hedeflediği insan tipinin inşasına harcadı.

7.4. Ömer Seyfettin’in Öykülerinde Çocuk Ve Çocuk Eğitimi

“Onun dönemi, yöneticisinden en sade vatandaşına kadar, ülkemiz insanların ne yapacaklarını bilmedikleri; kaybedilen savaşlar, elden çıkan topraklar, işgaller, göçler yüzünden büyük acılar çektikleri bir dönemdir. Onun hayatı, bu dönemi sadece üzüntüyle seyrederek değil, olaylar içerisinde yer alarak,

savaşarak, yeni bir dil ve sanat anlayışı getirerek, yeni bir Türk ve Müslüman insan modeli telkin eden eserler vererek geçmiştir” (Aydemir, 1989: 255).

Çocuk edebiyatına başarılı örnekler veren Ömer Seyfettin’in, öyküleriyle ele aldığı konularını samimi yapmacıksız ve çoğu zaman da mizahi bir havada sunması okuyanların kendinden bir parça bulmalarını sağlamaktadır. Çocuklar için bir sorumluluk taşıması gereken metinlerin sanatsallılıkla çevrili bir eğitsel işlevinin de olması gerekir. Metinlerde yaşamdan seçilen bir parçanın insani ve evrensel olana dair bilgiler ve sezgiler taşıması gerekmektedir.

“Gerçi yazar hayatı, insanları, onların tutkularını, özelliklerini anlatır, ama bu gerçek hayatı olduğu gibi anlatmak değildir. Yazar bir adamın hayatını günü gününe en küçük ayrıntısına kadar anlatsa, sanat yapmış olmaz... O tek bir adamın hayatını anlatmaya kalkışmaz, bir adamın hayatında genellikle hayatı, insanoğlunun hayatını, hayatta evrensel olan unsurları yansıtır. Olanı değil, olabilir olanı. Bunun için de anlatmak istediğinin özüne ait olmayan unsurları, ayrıntıları, rastlantısal olanları atar; gerekli olanı ayıklar, seçer ve bunların arasında bir bağ gözeterek olaylar örgüsünü tek bir çizgi üzerinde kurar... Seçme sonucu kişiliğin ne gibi olaylara yol açtığını, durumların kişiliği nasıl etkilediğini, bir durumun nasıl gerçekleşebileceğini göstermektedir ki, yazar tek olanı kullanarak genel olanı açıklar” (Moran, 2001: 28–29).

İşte Ömer Seyfettin’de bu noktada Çetişli (2000: 59)’nin tespit ettiği gibi “olması gereken”i “muhayyel”de değil, tarihte bulur. Türk tarihinin parlak sayfalarından seçilmiş olan pek çok hikâyesinin (Pembe İncili Kaftan, Topuz, Başını Vermeyen Şehit, Ferman, Vire vb.) temel varlık sebebi budur. “And” hikâyesinin son paragrafında bunun sebeplerini sezdirecek cümleler mevcuttur. “Ve kavmiyetimizden, hadsî (intuitif) Türklükten uzaklaştıkça, daha müteaffin derinliklerine yuvarlandığımız karanlık uçurumun, bu ahlâksızlık ve bozukluk, vefasızlık ve hodgâmlık, âdilik ve miskinlik cehenneminin dibinde meymus ve şartlanmış, kıvranırken, sâf ve nurdan mâzi, kaybolmuş bir cennetin hakîkatten uzak bir serabı hâlinde karşımda açılır...”

Eserlerini yeni hayatın ve ideal insanın inşası için birer örnek metinler olarak yazan Ömer Seyfettin, olanla olması gereken arasında tercihler yaparak fikrini açıkça ifade eder. Hemen hemen her öyküsünde bir çocuk kahramanla karşılaştığımız

Ömer Seyfettin ele aldığı çocuk kahramanlarda ideal tipler yaratmıştır. Buradaki amaç çocukların kahramanlarla özdeşleşip kendilerine dersler çıkarmasını sağlamaktır. Çocukların iyi alışkanlıklar kazanmalarını, sağlıklı ve eğitilmiş olmaya özen göstermelerini, vatan ve millet sevgisini yüreklerinin derinliklerinde duymalarını telkin eder. Olumsuz olayların anlatıldığı öykülerde de ders çıkarma yoluna gidilmiştir. Yanlış eş seçimleri, yanlış batılılaşma, batıl inanışlar, rüşvet ve tembelliğin işlendiği öykülerde bile yazar, okuyucunun tepki göstermesine, taraf olmasına olanak yaratmıştır. Kimi öykülerinde kahramanın yerine kendini koyan okuyucu, kimi öykülerinde kahramanların karşısında tavır sergilemeyi de bilmiştir. *Pirimo Türk Çocuğu*'nda kahramandan yana tavır sergileyen okuyucu, *Mahmâemken*'de karşı tavır sergiler. Zaten Ömer Seyfettin'in de olumsuz olayları konu alan öykülerinde okuyucuda uyandırmak istediği duygu ve düşünce budur.

BÖLÜM III

8. ÖYKÜLERDEKİ EĞİTİM DEĞERLERİ

Hatalardan Ders Çıkarma
Manevi Değerler
Vatan ve Millet Sevgisi
Türk İnsanına -Türk Diline Övgü
Disiplin ve Çalışkanlık
Yardıms severlik
Fedakârlık
Alçak Gönüllülük
Kanaatkârlık
Yasalara Uyma
Kadın Erkek Eşitliği
Anne Sevgisi
Saygı
Cesaret-Kendine Güven ve Kahramanlık
Hayvan Sevgisi
Toplumsal Aksaklıklara Duyarlılık
Tembellik- Torpille Bir Yerlere Gelme
Çalışmadan Kazanç Elde Etmek
Hırsızlık - Rüşvet
Görücü Usulü Evlenme
Batıl İnançlara Eleştiri
Yanlış Batılılaşmaya Eleştiri
Türk Kültürünün Özellikleri
Atasözleri
Deyimler
İkilemeler
Halk Söyleyişleri
Özlü Sözler

Tekerlemeler
Mizahi Anlatım
Betimleyici Anlatım
Benzetmeler

8.1. Öykülerdeki Konu ve Kahramanlar Aracılığı İle Verilen Eğitim Değerleri

8.1.1. Hatalardan Ders Çıkarma:

‘İlk Cinayet’ öyküsü Ömer Seyfettin’in dört yaşındayken yaşadığı bir olayı yıllar sonra bir yetişkinin dikkatiyle anlattığı bir metindir. Modern psikanalizin, bireylerin ruh durumlarını incelemek için çocukluk dönemine inmesi boşuna değildir. Bu devir bizim kişiliğimizin, ruh ve davranış biçimlerimizin, genel hareket tercihlerimizin şekillendiği bizce karanlık fakat hekimlerce önemli bir alandır. Çeşitli itiler, kompleksler, nevroz ve psikozların kaynağı bu devreye aittir (Kolcu, 2007: 24). Freud salt edebi metinlerden hareketle modern psikanalizin kullandığı metotları geliştirmiştir.

Psikolojide id, ego ve süper ego kavramları ile izah edilen insan davranışları kişiliğin oluşmasındaki başlıca etmenler olarak kabul edilir. İdi gelişmiş olan insanların daha bencil ve maddiyatçı olduğu, egosu gelişmiş olanların ise daha mantıklı olduğu bilinmekle birlikte ‘Ego, İd’in sabırsızca doyum elde etme ve düşlemlerini daha gerçekçi yapıya dönüştüren bir kavram olduğu şekilde tanımlanmaktadır. Süper ego dediğimiz kavram ise bireyin vicdani yanını temsil etmekte ve ahlaki yanının oluşmasını sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında ego, id ile süper ego arasındaki dengeleyici unsurdur. Her insanda bu üç kavramın farklı dozlarda geliştiği görülmektedir. İşte bu gelişim süreci zaman içerisinde kişiliğin oluşması ile nihayet bulmaktadır denilebilir (Öksüz, 2008: 1003).

*“Karşımızda oturan şişman, ihtiyar bir kadın cinayetimi
haber veriyor:*

-Boğdu. Gördüm vallahi, ne hain çocuk...

Annem sapsarı kesilmiş, sesi titriyor:

Ah insafsız! Diye bana tekrar acı acı bakıyor. Daha beter ağlıyorum. O kadar ağlıyorum ki... Beni artık susturamıyorlar. Ne vakit, nerede, nasıl sustuğumu bugün hatırlayamıyorum. Sanki ebediyen ağlıyorum” (İlk Cinayet: 39-40).

Yaptığı hatanın yıllardır ezikliğini yaşayan, utancını taşıyan bir insanın haykırışıdır bu sözler.

Yazarın itiraf ettiği bu ilk cinayeti onun artık hiçbir canlıya zarar vermeme yolunda bir ihtar olabilir. Nitekim öykünün sonunda bunu itiraf eder:

“Kendimi bilir bilmez yaptığım bu cinayetin üzerinden işte otuz seneden fazla zaman geçti. Şimdi şirket vapurlarının güvertelerinde otururken ne vakit bir martı görsem, birden bire neşemi kaybederim. Bir çocuk feryadıyla ağlamak isterim. Kalbimin içinde derin bir sızı büyür, büyür. Göğsümü acıtır. “Ah insafsız!” diye beni azarlayan anneciğimin ezeli tevbihini duyar gibi olurum.”

Cümleleri bu olayın yazarın iç dünyasında ne kadar derin bir iz bıraktığını gösterir. Ömer Seyfettin’in hikâyeleri anlam ve ifade bakımından zengin metinlerdir. Bu hikâye psikanalitik açıdan tahlil edilmelidir (Kolcu, 2007: 25).

Çocuk masumiyetinin karşısına onun aynı zamanda içinde saklı suç işleme potansiyelini dikkatlere sunar. Bir çocukluk anısına dayanan bu öyküde anlatma zamanı ile vaka zamanı farklı farklıdır. Yetişkin bir bireyin ağzından onun dört yaşındayken başından geçen bir olayı anlatması ister istemez üslûbunda bir masumiyet havasının egemen olmasını gerektirecektir.

Psikoanalitik kuramın kurucusu Freud’a göre davranışın temelinde fizyolojik birtakım mekanizmalar bulunmaktadır. Bu yüzden Freud’un kuramı biyolojik bir psikoloji kuramıdır (Ersanlı, 2007: 96).

Freud, yaşamın özellikle 0 ile 6-7 yaşları arasındaki süreyi gelişim açısından belirleyici bir dönem olarak görür. Ona göre bu dönemdeki yapılanma bir taraftan

işsel mekanizmaların olgunlaşması diğer taraftan da çevresel faktörlerin etkisiyle şekillenir. Gizil evre 4-5 yaşlarından erillik çağının başı kabul edilen 11-12 yaşlarına kadar devam eder. Önceki dönemin problemlili düşünme biçimleri şu veya bu şekilde bilinçaltında bastırılır. Represyon (bastırma) bu dönemin temel özelliğidir. Bu tür bastırmaları telafi etmenin yolları sosyal ve entelektüel beceri geliştirmede aranır. İçgüdüsel enerjilerin artık sosyal ve entelektüel olarak açığa çıkması beklenir (Özby, 2001: 51). Freud'un geliştirdiği "psikoanaliz" hem tedavi yöntemi olarak hem de kuram olarak kullanılmaktadır. Freud, bilinçaltı sürecin önceleri hipnoz, sonraları ise serbest çağrışım tekniği ile ortaya çıkacağını öne sürmüştür (Akbaba, 2007: 109). Bu tekniğe göre hasta, aklına ne gelirse özgürce düşünür ve söyler. "*Böylece hastanın sorunlarının kaynağını çözümlenmede, yorumlamada ve anlamada onun serbest çağrışımları kullanılır. Buna serbest çağrışım tekniği de denmektedir ve halen psikoanalistler tarafından günümüzde kullanılmaktadır*" (Ayhan, 2001).

Ömer Seyfettin'in çocukluk yıllarına ait hatıralarından yararlanarak yazdığı 'İlk Cinayet' öyküsü psikolojik yönleriyle incelendiğinde yazarın bilinçaltına ait çok derin anlamlar ifade ettiği görülmektedir. Henüz egosu gelişmediği için bilinçsizce bir martının boğazını sıkarak ölümüne neden olan çocuk bunu süper egosu geliştikçe daha çok idrak edecek ve yıllar geçtikçe bilinçsizce yapmış olduğu bu davranıştan dolayı daha büyük vicdan azabı çekecektir. Ve yazarımız öyküsünde çektiği bu acıyı 'Sanki ebediyen ağlıyorum' ifadesiyle açıkça itiraf etmektedir.

"O kadar ağlıyorum ki... Beni artık susturamıyorlar. Ne vakit, nerede, nasıl sustuğumu bugün hatırlayamıyorum. Sanki ebediyen ağlıyorum" (İlk Cinayet: 39-40).

"Piaget, ahlâk konusunda düşünce ve duygunun paralel şekilde geliştiklerini ve bu doğrultuda ahlâk gelişiminin de zihin gelişimi ile oluştuğu sayıtlısı ile yaklaşmıştır. Piaget'ye göre 0-5 yaşları ahlâk öncesi dönemdir. Ben merkezilik eğiliminden dolayı çocuklar kendileri dışındakilerin görüşlerini dikkate almazlar" (Akbaba, 2007: 127-128).

Ömer Seyfettin realist tabloların yazarı olduğundan her ne kadar bu öykü çocukluk hatırasına dayanıyorsa da oradaki gerçeği değiştirmeden verir. Bunu bize

öykünün kurgusu göstermektedir. Çok küçük yaşlarda insanın kendisini hatırlaması - Tanpınar'ın deyişiyle kendine rastlaması - bireyde erken bir kişilik olgunlaşmasını da beraberinde getirir. Hafızadaki sesler, renkler, olay ve durumlar zamanla birey için bir yol haritasını belirleyen sakıncalı ve sakıncasız şeylerin elenmesine yardımcı olur.

Ömer Seyfettin ilk cinayetini işlediği bu hatırasını realizm içinde anlatmıştır. Çocukluğunda yaptığı bir kötülüğün kendisine verdiği unutulmaz acıyı, okuyucusuna da yaşatarak iyiliği telkin etmektedir. Öykü öylesine etkilidir ki, can çekişen güçsüz martı yavrusunun çırpınışlarını okuyucu, kendi avuçlarında duyar gibi olur. Böylesi bir kötülük yapmaktan korkar, iyiliğe yönelir. Dört yaşındaki bir çocuğun işlediği ilk cinayet bir martı yavrusunun öldürülmesidir. Bu belki de dört yaşındaki çocuğun kendinden zayıf bir canlıya karşı gösterdiği bir güç gösterisidir. Bilinçaltındaki büyüme duygusunun kışkırttığı bu güç gösterisinin sonunda çocuk gördüğü tepki karşısında tekrar çocuk olmanın kalın zırhına sığmır. Bunu da uzun uzun ağlayarak dışa vurur. Martının atması gereken çığlıkları bir yerde kendisi atar diyebiliriz.

Çocukluk günlerinin hatıralarıyla yüklü 'Kaşağı' adlı öyküsünde Ömer Seyfettin, "büyük kestane ağaçları" arkasında kaybolmuş evlerdeki hayatını anlatır önce:

"Annem İstanbul'a gittiği için benden bir yaş küçük kardeşim Hasan'la artık Dadaruh'un yanından hiç ayrılmıyorduk. Bu, babamın seyisi, ihtiyar bir adamdı. Sabahleyin erkenden ahıra koşuyorduk. En sevdiğimiz şeyler atlardı" (Kaşağı: 30) ...

Hasan'la Dadaruh'un dere kıyısına indikleri bir gün Ömer Seyfettin, atı tımar etmek ister, kaşağıyı arar bulamaz. Annesinin İstanbul'dan gönderdiği hediyeler arasında bulduğu, yepyeni faklon kaşağıyı alarak Tosun'ı tımar etmek ister. Hayvan rahat durmayınca, kaşağının sivri dişlerini köreltmek için taşla vurur, sonuçta ezilip parçalanan kaşağıyı yalağın içine atar. Babası çeşmeye bakarken, yalağın içinde kırılmış kaşağıyı görür; Dadaruh'a yanına çağırınca çok korkar. Dadaruh şaşırır, kırılmış kaşağı ortaya çıkınca, babası bunu kimin yaptığını sorar. O hiçbir şey bilmemektedir. Babasının gözleri bu sefer ona döner, daha bir şey sormadan, kaşağıyı kardeşi Hasan'ın kırdığını söyler.

“Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi ” (Kaşağı: 33) der.

Babası Hasan'ı çağırır ve kaşağıyı neden kırdığını sorar. Hiçbir şeyden habersiz Hasan, Dadaruh'un elinde duran alete şaşkın şaşkın bakar ve kaşağıyı kırmadığını söyler:

- *Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok fenadır, dedi. Hasan inkânında inat etti. Babam hiddetlendir. Üzerine yürüdü "Utanmaz yalancı" diye yüzüne bir tokat indirdi.*

- *Götür bunu eve; sakın bunu bir daha buraya sokma. Hep Pervin'le otursun! diye haykardı ” (Kaşağı: 33).*

Artık ahırda hep yalnız oynar çünkü kardeşi Hasan, kendisinin söylediği yalan yüzünden ev hapsi almıştır. Annesi geldikten sonra da bağışlanmaz. Annesi onun iftira atabileceğine hiç ihtimal vermez. Bu ceza ertesi yıla kadar sürer. Hasan birden bire hastalanır. Kuşpalazı olur. Hasan'ın öleceği anlaşılınca yazar suçunu itiraf etmek ister.

Ne yazık ki Ömer Seyfettin suçunu itiraf edinceye kadar kardeşi ölmüştür. Hasanın ölümüne neden olan şey yazarın kardeşine attığı iftira değildir. Değildir ama yine de yazar kendisini, bu öyküde yalanını itiraf ettiremeyerek cezalandırmıştır. Kardeşi Hasan, yazar “içindeki zehirden azabı boşaltmadan” ölmüştür. Hasan, yazarın içinde hep “zehirden bir azab” olarak kalmıştır.

“Kaşağı adlı hikâyede okuyucu, bir basit yalanın insana verdiği acıyı, hem de hiç unutulmayacak bir acıyı bütün burukluğuyla tadar. Keşke yazar, doğruluktan ayrılmasaydı da babasına doğruyu söyleseydi. O zaman kaşağıyı kırdığı için o cezalandırılacaktı. Ama bu ceza, yalan söyleyerek, kardeşine attığı iftiranın sonunda çektiği acıdan çok daha küçük olacaktı ” (Aydemir, 1989: 73-74).

Kaşağı'da çocuklara, yalan söylemenin ne kadar kötü bir şey olduğu, sonuçlarının fena şeyler doğurabileceği mesajı verilirken büyüklere de sorgulamadan,

etrafıca düşünmeden, araştırmadan kararlar vermenin yanlışlar doğuracağı mesajı verilmektedir.

‘Ant’ adlı öyküde Ömer Seyfettin, eleştirildiği gibi başkaları yerine acı çekmeyi öğütmez. Empati kurmamızı, zayıfı korumamızı öğütler. Arkadaşlığın nedenli önemli olduğunu vurgular.

“Ben Gönen’de doğdum.” diye başlayan öyküde aslında dayakçı eğitim sistemi eleştirilmektedir. Büyüklerin dünyasındaki doğruların çocukları nasıl yanlışlara ittiği irdelenmektedir. Musluğu koparan Ali falakaya yatırılacaktır ancak kan kardeşi buna suçu üstlenerek engel olur. Gerekçesi hazırdır “Ama o çok zayıf, hem hastadır. Görüyorsun, falakaya dayanamaz. Belki ölür, daha yataktan yeni kalktı.” Üstelik kendisi daha güçlü ve sağlıklıdır, hem de ant içmişlerdir. Zayıfı koruma, kollama duygusu aşılacak istenen öyküde öğretmenlerin bir musluk için falakaya yatırma sevdası olmasaydı çocuklar yalan söyleme mecburiyetinde kalmayacaktı. Arkadaşlık önemli bir kavramdır. Arkadaşlık kardeşten ötedir. Öykünün sonunda kuduz köpekle karşı karşıya kalan yazarı arkadaşı, kan kardeşi Mistik camı pahasına kurtarır. Buna gerek var mıydı konusu tartışılabilir elbet, ancak köpekle karşı karşıya kalan iki çocuktan biri ya da ikisi mutlaka aynı sonla karşılaşacaktı.

‘Falaka’da da aynı yanlış eğitim sistemini görmekteyiz. Öğrencilerini sık sık falakaya yatan hoca ve dayakçı hocanın sonu. Ettiği yemin karşısında sık sık öğrencilerini döven hoca sonunda cezasını bulur. Ama yazarımız yaşamı boyunca bunun vicdan azabını hep çektiğini öykünün sonunda şöyle dile getirir:

“Şimdi ben kimi hapşırırken görsem, pek küçükken yaptığım bu tuhaf muzipliği hatırlarım, gülümserim. Kalbimde belirsiz bir acı sızlar. Benim sebepime hocalıktan kovulan, ihtimal aç kalan bu ak sakallı, fakir ihtiyarın zavallı hayali karşıma dikilir. Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha ziyade ağırlaşan bir vicdan azabı duyuyorum” (Falaka: 20).

“Bireyleri yaşama hazırlayan, onların topluma uyumlarını ve yaşamlarını kolaylaştıran eğitim, birçok bilim dalından yararlanarak gelişimini sürdüren bilimsel bir alandır. Psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, sosyal antropoloji ve ekonomi en çok yararlandığı alanlar olmakla birlikte; edebiyattan fiziğe kadar birçok bilim dallarıyla da etkileşim halindedir ” (Fidan, 1993: 41).

Çocukların zihinsel yapıları ve psiko-sosyal gelişimleri yetişkinlerden farklıdır. Çocukların yetişkinlerden farklılığını en iyi açıklayan bilim adamı Piaget'ye göre ahlâk gelişimi, birbirlerinden farklı nitelikler taşıyan ve hiyerarşik bir sıra izleyen iki dönem içinde ortaya çıkmaktadır: Dışa bağımlı dönem ve özerk dönem.

Dışa bağımlı dönem, ahlak gelişiminde on yaşına kadar olan dönemdir. Bu dönemde çocuklar ahlaki yargıları açısından başkalarına bağımlıdırlar. Yetişkinler tarafından konulan kuralları sorgulamadan kabul ederler.

Özerk dönem, 11 yaş ve üstündeki çocukları kapsamaktadır. 11 yaş ve üstüne doğru çıkıldıkça çocukların yaptıkları değerlendirmeler 'görelilik' kazanmaya başlamaktadır. İçinde bulunulan koşulları dikkate alarak değerlendirmeler yapan çocukların, ahlâki yargıları ve kuralları uygulayışları esneklik göstermektedir. Bu döneme geçen çocuklar, başkalarının değerlendirmelerinden çok, kendi yaptıklarını değerlendirmeye ve kendi değerlendirmelerine göre davranmaya başlarlar. Bir davranışın iyi ya da kötü olduğuna karar verirken davranışın altında yatan niyet de dikkate alınır (Erden,1997: 105).

Kaşığı adlı öykünün acı sonucuyla Falaka adlı öykünün gülünç ve üzüntülü sonucunu, sevgi ve özellikle hoşgöründen uzak eğitim anlayışına sahip kahramanlar hazırlar. Kaşığı'da babanın eğitim anlayışı “*Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı.*” cümleleriyle ifade edilmektedir. Babanın sert, hoşgöründen yoksun, sevgisiz denilemez ama sevgisini açığa vuramayan tutumu, çocuğu yalana sürüklemiştir. Sevgiler sözle, davranışlarla mutlaka çocuğa yansıtılmalıdır. Aksi takdirde, öyküde olduğu gibi, çocukta gerçeği gizleme, yalan söyleme gibi eğilimler baş gösterir.

İlkokul sıralarındaki anılarını anlattığı Falaka'da hocaların en önemli eğitim aracı falakadır. “*Kim hapşırırsa şart olsun ki, öldürünceye kadar döveceğim*” yeminine karşılık enfîye çektirilen eşeğin hapşırması üzerine eşeği bile falakaya yatıran hocaların sevgisiz ve hoşgörüsüz eğitim anlayışı eleştirilmektedir.

Ancak Ömer Seyfettin bir yandan bu aksaklıkları eleştirirken diğer yandan da kendi çocukluğunda yaptığı ve yetişkinliğinde pişmanlık duyduğu olayları anlatarak çocuklara benzer hatalar yapmamaları gerektiğini, bunun acısını yıllarca çekebileceklerini göstermektedir.

8.1.2. Manevi Değerler

Ömer Seyfettin, bazı öykülerinde çocuklara dini değerlerimizi benimsetmeye çalışmıştır. Bunu yaparken inancında samimi olanlarla dini istismar ederek menfaat temin edenleri birbirinden ayrı tutmuştur. Yarattığı farklı karakterlerle din konusunu çarpıcı bir biçimde ele almıştır. Öykülerde dini açıdan kutsal sayılan, sosyal yaşamda yerini bulan inanışlara örnekler verilmiştir. Çocuklar öykülerde dolaylı olarak işlenen din motifinden toplumun inanç sistemi hakkında bilgi kazanırken geçmiş yaşantılar hakkında da bilgi sahibi olurlar.

'Forsa'da yirmi yıl Malta korsanlarına esir düşen Kaptan Kara Memiş'in zincire vurulmuş olmasına rağmen namazından asla vazgeçmemesinden söz edilir:

"Yalnız abdest alamadığı için üzülürdü. Daima güneşin doğduğu tarafı sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vaktini gizli gizli, işaretle edâ ederdi. Elli yaşına gelince korsanlar onu "artık iyi kürek çekemez" diye çıkarıp bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On sene kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Allaha çok şükreliyordu. Çünkü artık bacaklarından mihli değildi. Abdest alabiliyor. Tam kiblenin karşısına geçiyor, unutmadığı âyetlerle namaz kılıyor, dua edebiliyordu"
(Forsa: 151).

'İlk Namaz' öyküsünde Ömer Seyfettin kendi çocukluk günlerinden, annesinin ona kıldırıldığı ilk namazdan söz eder. Öyküde bir çocuğun heyecanına, merakına tanık oluruz:

“Yüzünü... Kollarımı yine üç defa... diye fısıldıyor unuttukça: “Aa! Hani başına mest?...” gibi ihtarlarla yanlışlarımı bana tekrar ettiriyordu. Abdest bitince annemle beraber yavaş bir sesle namaz dualarını okuyarak kollarımı ve yüzümü kuruladık. Pervin de ayaklarımı kuruladı. Ve çoraplarımı giydirdi. Isınmak için sobanın önüne gitmiştim. Arkama dönünce, annemi, arâkiye seccadeyi açıyor gördüm... Sonra başına yeşil başörtüsünü örterek beni çağırmıştı:

-Gel...

Gittim. Küçücük ben, onunla bir seccadede, bir yavru samimiyet ve saadeti ile o muazzez, o hassas anne vücudunun yanında durdum. İki lakırdı ile, bana, yapacağımı, evvelden öğrettiklerini tekrar etti:

-İki rekât sünnet...gece öğrendiklerini zammet, unutmudun ya?...

-Hayır...

-Haydi...

O, iftitâh tekbirini ellerini omuzlarına kaldırarak kadın gibi yaparken, ben de gayr-i ihtiyarî onu taklit etmiştim. Sünneti bitirdikten sonra, bana gözlerini nûşin ve nâfız bir tebessüm ile gülerek,

-Yavrums -demişti-, sen kadın mısın?... Kadınlar öyle başlar, sen erkeksin, ellerini kulaklarına götüreceksin.

Ve hararetli elleriyle benim küçük ellerimi kulaklarıma kaldırarak,

“İşte böyle...” diyerek erkek iftitâhını öğretti.

.....

Dua ederken sordum ki:

-Nasıl dua edeceğim anne?...

O dua ediyor ve dudakları hareket ettikçe baş örtüsü de ihtizaz eder gibi oluyordu. Başını salladı, duasını bitirdikten sonra daha hâlâ hatırımda:

- Evvelâ, "İslâm olduğum için ey cenâb-ı vâcib-ül-vücut hazretleri, sana hamd ederim." de... Sonra, "Vatanımızın düşmanlarını perişan etmeni senden istirham ederim." de... Sonra da, "Bütün eziyet çeken, hasta olan, felâkette bulunan, fakir olan Müslümanların selâmet ve sıhhatlerini senden temenni ederim." de... Kendin için, kendi iyi olman ve şeytanın yalanlarına aldanmaman için dua et! -demişti" (İlk Namaz: 42-44).

'Pembe İncili Kaftan' öyküsünde Muhsin Çelebi'nin de samimi inanç sahibi bir kişilik olduğunu görüyoruz:

"Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı" (Pembe İncili Kaftan: 10).

'Mehdi' adlı öyküsünde Balkan Savaşı bozgunundan sonra Serez istasyonundan kalkan bir trendeki beş Türk'ü konuşturur. Kurtuluşu mehdinin gelmesine bağlayan gence ihtiyar adam güzel bir ders verir:

"Evet bütün kavimlerin kendilerine mahsus hâdîleri vardır. Onları hidayete eriştirir. Meselâ Bosna-Hersek'teki Müslümanları halife gidip kurtaramaz. Onlar çalışırlar, içlerinden bir fedakâr, birçok fedakâr çıkar. Silâha sarılırlar. Esirlikten kurtulan Hıristiyan milletlerin hâlasçılarını taklit ederler. Cezayir'dekiler, Fas'takiler, Tunus'takiler, Sudan'dakiler, hatta Mısır'dakiler de öyle... Başka yerdekiler de öyle... Kendi içlerinden, kendi kavimlerinden kurtarıcı hâdîler yetişecek. Mensup oldukları kavmin başına geçecekler. Sonra... Esirlikten kurtulan, kafaları ilim ve akıl tutmağa başlayan İslâm

milletler, Hıristiyan milletler gibi, aralarında bir "Beynelmileliyyet" teşkil edecekler, ki işte bu "İttihad-ı İslâm" mefkûresinin hakikatidir" (Mehdi : 59-60).

Bu ihtiyar adam samimi bir inanç sahibidir. Yazar burada çocuklara ulusların kurtuluşu kendi güçlerinde aramaları gerektiğini, oturup herhangi bir gücün kendilerini kurtarma yardımını beklememeleri gerektiğini anlatır.

Ömer Seyfettin 'Yemin' adlı öyküde insanların dini duygularını istismar eden Hacı Hanım nineyi anlatır. Öyküde inançlı biri olarak görünen Hacı Hanım nine aslında görüldüğü gibi değildir; fena işler yapmaktadır, yalan yere yemin etmektedir, üstelik bu yemini Kuran-ı Kerim süsü verdiği bohçaya sarılı içinde kuru incir dolu olan incir kutusuna el basıp yapmaktadır. Çocuklar bu öyküyü okuduklarında her yapılan yemine inanılmaması gerektiğini, inançlı görünen insanların gerçekte inançlarında samimi olmayabileceklerini anlarlar. İnsanlara daha eleştirel gözle bakmayı öğrenirler.

'**Tuhaf Bir Zulüm**' öyküsünde Türklerin taassuplarından dolayı yerlerini yurtlarını kaybedişleri Koştanof'un ağzından şöyle anlatılır:

"-Evet taassup! Ben Türklerin bu taassuplarından Bulgaristan'da çok istifade ettim. Eğer bugün hükümette olsam yine istifade ederdim. Hatta İstanbulof, benim dahi olduğuma inanırdı. Devletimiz yeni teşekkül ettiği zaman ben olmayaydım, Bulgaristan bugünkü Bulgaristan olmazdı. Çünkü Türk o kadar çoktu ki... Mutlaka Sobranya'da müsavi gelecektik. Kabinenin yarısı da bir gün onlardan olabilirdi. Fakat ben! Fakat ben...

.....

Türklerin taassubundan nasıl istifade etmişti. Merak ettim sordum:

-Rica ederim, gospodin! Türklerin taassubundan nasıl istifade ettiniz? Bunu söyler misiniz?

.....

...İstanbul'un çocukluk arkadaşım. İstanbul'da beraber okuduk. Hükümet teşekkül edince komitalarla bir kongre yaptık. O vakit Bulgaristan'ın yalnız ismi vardı. Ahali, yarı yarıya, belki de yarıdan ziyadesi Türk'tü. Bu bir meseleydi. Beyinsizler hep bir "katliâm" düşünüyorlardı. Bir gün İstanbulof bana:

- Bu Türkleri ne yapacağız?- diye sordu.

- Ben:

-Kolay!-dedim. Hepsini Türkiye'ye göndeririz.

-Nasıl gönderebiliriz. Hiç yerlerini, yurtlarını terk ederler mi?-dedi.

- Ederler-dedim.

İnanmadı. O da bir katliâm lâzım fikrindeydi. Halbuki bu katliâma lâyık olan Rumlardı. Çünkü başka türlü Bulgaristan'dan çıkarılamazlardı. Nitekim sonra yapıldı. Türklere böyle kanlı muameleye hacet yoktu. Ben biliyordum ki onların en aziz hissiyatları taassuplarıdır. Küçükken aralarında büyüdüm. Komşularımız hep Türk'tü. Bunların kimseye garazları yoktur. Hatta kendilerine o kadar kötülük yapan Ruslara bile fenalık etmezler, yaralılarına su, ekmek, ilaç verirlerdi. Bütün hayatları karanlık bir taassuptan ibaretti. Meselâ domuz fena halde garezdiler. Domuz! Bu ne? Allahın zavallı bir hayvanı be! İnsana hiçbir zararı dokunmaz, kendi halinde bir mahlukçağız... Fakat Türk bu zavallı hayvana öyle garezdir ki... Görünce tüyleri ürperir, şeytam görmüş gibi kızar (Tuhaf Bir Zulüm: 101)."

Öykünün devamında Koştanof Türklerin yoğun olarak yaşadığı Deliorman'a Kaymakam olur ve Türkleri oradan kaçırmak için hazırladığı planı hayata geçirir:

"O vakit orada ilaç için olsun bir tek tane Bulgar yoktu. Hemen bir aile Makedonya muhaciri getirttim. Kasabaya yerleştirdim. Gizli tahsisattan dört lira verdim. On onbeş domuz tedarik ettirdim. Makedonyalı'ya.

-Domuzlarını aç tut. Hiçbir şey verme. Sokaklarda, bahçelerde, tarlalarda kendilerine yiyecek bulsunlar!-dedim.

Domuzlar kasabaya yayıldı. Türklerin halini bir görmeliydiniz. Hepsi fena halde kızdılar. Bütün ihtiyarları ertesi gün huzuruma geldi.

-Bulgarların domuzları sokaklarda geziyor, çeşmelerin yalıklarını kirletiyorlar. Tarlaları eşiyorlar. Biz buna tahammül edemeyiz...-dediler.

.....

-Biz sizin koyunlarınıza kızıyor muyuz?-dedim.

Cevap vermediler fakat artık domuzların içtiği çeşmeden su alamıyorlar, domuzların gezindiği çayırıklarda soyunup yağlamış güreşemiyorlardı. Altı, yedi ay içinde küçük sürü üredi. Hemen bütün kasabayı kapladı. Türkler baktılar ki, bu mahlûklardan kurtuluş yok, birer birer hicrete başladılar. Evvela en zenginleri tası tarağı topladı. Mallarını, tarlalarını yok pahasına satıyorlardı. Ben hükümet namuna boyuna alıyordum. İstanbul'a kapağı atan, bir iki hafta sonra hemen akrabalarını gelip alıyordu. Köylüler de, kasabalıların arkasından ayrılmıyorlardı. Ben habire Makedonya muhaciri getiriyordum. Uzatmayayım. Bulduğum yerde, iki

senede, bir Türk nüfusu kalmadı. Evet... hepsi ateşin önünden kaçarmış gibi yüzlerce senelik yerlerinden, yurtlarından uzaklaştılar” (Tuhaf Bir Zulüm: 100, 102).

Sonuçta Bulgar kaymakam hedefine ulaşır. Domuzu dinen mekruh sayan Türkler yüzlerce yıl yaşadıkları toprakları inançları uğruna terk etmek zorunda kalırlar. Yazar burada inanç ve vatan toprağı arasında sıkışan Türklerin koyu taassuba kapılarak inançlarını tercih etmelerini eleştirel biçimde anlatmıştır

‘Türbe’ öyküsünde ise insanların dini inançlarını istismar eden Şefika Molla tiplemesini görmekteyiz. Batıl inançları olan birçok kişi Şefika Molladan medet ummaktadır. Selanik’teki bütün hastalar, dertliler ona şifa bulmaya, derman bulmaya giderler karşılığında yüklüce para bırakırlar:

“Kısmet için genç kızlar, imtihana yakın zihinleri açılmak için mektepliler, çocuğı olmayan kısır kadınlar, kazanamayan tüccarlar, bir şeyini kaybetmiş efendiler, kocalarını kiskana hanımlar, sevgililerine kavuşamayan âşıklar, tezkere alamayan askerler, terfi edemeyen zabıtlar, vereminden tutunuz da frengilisine, bel soğukluğuna kadar her türlü hastalar, kötürümler, körler, dilsizler, sağırlar hep Şefika Molla’ya gelirler, kendilerini ona okuturlar, muska alırlar, üzerlerine kurşun döktürürler, ondan şifa, ondan ümit beklerlerdi” (Türbe: 142-143).

8.1.3. Vatan ve Millet Sevgisi:

‘Primo Türk Çocuğı’ adlı öykünün kahramanı Primo, Batı hayranı Türk bir babanın, İtalyanlığıyla her zaman gurur duyan bir annenin çocuğudur. Anne aynı zamanda Türkleri en aşağı milletlerin başında saymaktadır. Savaş günlerinin yaklaşmasıyla beraber anne memleketi İtalya’ya dönmek ister ve çocuğunu da doğal

olarak yanında götürecektir. Ancak yaşananlar babada da bir uyanış, kendine dönüş yaratmış, milliyetçilik duygularını körüklemiştir. Primo'ya nerede kalmak istediğini sorarlar:

“Primo oturduğu yerden şiddetle fırladı. Grazia ve Kenan ne yapıyor diye birbirlerine bakiştılar. Ellerini kalçalarına dayamış, facia ve heyecan tavrıyla bir annesini, bir babasını süzdü ve gayet bozuk bir Türkçe ile:

- Ben... Turko çocuk... Ben, yok İtalyano... Ben burada... Ben çocuk Türk...-diye haykırdı” (Primo Türk Çocuğu: 79).

O güne kadar tam bir İtalyan olarak yetişen Primo'daki asıl değişimler okul arkadaşı Orhan ile yakınlaşmasından sonra adım adım kendini göstermeye başlamıştır. Orhan bilinçli bir Türk çocuğudur. Vatanını ve milletini sevmekte, yaşanan olumsuz gelişmelere çocuk ruhunda derin bir isyan duymaktadır. Duygularını Primo ile her paylaşımında Primo'da şaşkınlık ve uyanış yaratmadadır.

“- Senin baban Türk değil mi?

Primo kızardı:

- Niçin soruyorsun?

- Soruyorum, neye inkâr ediyorsun? Senin baban Türk mühendisi değil mi?

- Evet...

- O halde sen de Türksün!...

Primo Türkçe bilmiyordu. Orhan Fransızca söylüyordu. Ona elindeki Genç Türkler'in beyannamesini tercüme etti. Şimdi Türklerle İtalyanların muharebe ettiğini anlattı. Anlatırken coşuyordu; Türkler dünyanın en cesur, en asîl, en kavî bir milleti idi. Asırlarca bütün Asya'ya hâkim olmuşlar, Atillâ Avrupa'yı ezmiş, köpek gibi inletmişti. Türkler medeniyet yollarını açmış, her yerde kahramanlık, temiz kan, saf ahlâk, teceddüd ve ıstıfa götürmüşlerdi.

Dünyanın en büyük hükümetini Cengiz kurmuş, bu büyük Cengiz neslinden ayrılan küçük bir kısım, Şarkî Roma'yı, Bizans İmparatorluğu'nu yıkmış. Anadolu'yu zaptetmiş, oradaki müteferrik Türkleri birleştirerek tâ Viyana'ya kadar gitmişti. Birkaç asır evvel Avrupa'yı terbiye eden bu nesle, Osmanlı Türkleri'ne şimdi umumu birden, bütün Avrupalılar saldırıyorlar, mahvetmek için uğralıyorlar, fakat muvaffak olamıyorlardı. Şimdi de hepsi onları Afrika'daki müstemlekelerinden çıkarmak istiyorlardı. Ama çıkaramayacaklardı. Türklerin ne kadar kuvvetli olduklarını, ne kadar mağlûp olmaz bir kuvvet olduklarını tekrar anlayacaklar ve düşünmeğe başlayacaklardı” (Primo Türk Çocuğu: 72-73).

Ömer Seyfettin Primo Türk Çocuğu öyküsünde sıklıkla Türklük bilinci, vatan ve millet sevgisi işlenir:

“Korkma sen bir Türksün! Türkler hiçbir vakit, hiçbir yerde, hiçbir şeyden korkmazlar” (Primo Türk Çocuğu: 73)...

“Sabahleyin annesi, tercümanla konuşurken de onu dışarı çıkarmıştı. Şimdi babasıyla konuşurken de kovmuştu... Niçin kovuyordu? O taciz etmekten başka bir şey bilmeyen pis sineklerden miydi? Hayır, o pis bir sinek değil; Avrupa'yı, Ayayı zapteden, Orhan'ın anlattığı mert ve cesur Türk'lerden biriydi” (Primo Türk Çocuğu: 75)..

“Bütün dünya, Türklüğünü bilir bir Türkün, bir Türk çocuğunun vatanından sağ çıkamayacağını, ölümünü ne kadar pahalıya satacağını, yurdunun, babasının

intikamını bırakmayacağımlı anlayacaktı” (Primo Türk Çocuğu:107)!

“Dönemin bütün yazarları (edebiyatçılar kadar fikir adamları da) Ömer Seyfettin de dağılan imparatorlukta henüz olmayan ‘ulus’un olması ihtiyacını duyuyor ve buna bir ‘öz’ arıyordu. Öte yandan bu ‘öz’ ezelden beri var olmuş olması gereken bir özdü. Ömer Seyfettin bu ‘öz’ü “Türk kanı”nda buldu. Hikâyelerinde bu çok zaman kendiliğinden –ama örtük- biçimde bulunan kimi zaman da dolaysız ve açık biçimde söylenen ilkedir” (Lekesiz, 1997: 118).

Primo Türk Çocuğu’nda babası Türk ve annesi İtalyan olan çocukta Türk kanının zamanla coşması anlatılır. Orhan ile ilk karşılaşmasında Primo’nun tavrı çok önemlidir. Primo şaşkındır ve tereddüt yaşamaktadır. Kendisine yöneltilen ‘Senin baban Türk değil mi’ sorusundan utanır, kızanır, ne yapacağını bilemez. Ancak onun karşısında Orhan’ı konuşturan yazar, Türk olmaktan gurur duyan, geçmişiyile övünen, tarihini bilen, sorumluluk sahibi bilinçli bir Türk çocuğu tiplemesi ‘Orhan’la okuyucuda derin etki bırakmayı hedeflemiştir.

Aynı görüntü daha sonra İttihat ve Terakki Kulübü önünde gördükleri kalabalık karşısında gösterdikleri tavırda da yaşanır:

“Orhan durdu. Baktı.

-Bir şey var galiba, haydi oraya gidelim! dedi.

Primo tereddüt ediyordu. Orhan ona cesaret verdi:

-Korkma , sen Türksün! Türkler hiçbir vakit, hiçbir yerde, hiçbir şeyden korkmazlar” (Primo Türk Çocuğu: 73)...

Artık Primo için bir sorgulama dönemi başlamıştır:

“Ya papaz olmak , ya korsan... Primo asla İtalyan olmayacaktı. Madem ki babası Türk’tü! O da Türk’tü..... Kollarında meçhul ve mukavemet olunmaz bir kuvvetin

taşımak istediğini, kalbinin içine sığmadığını duyuyordu”
(Pirimo Türk Çocuğu: 78).

Bu sorgulama nihayet annesiyle babasının ayrılma kararına karşılık kendisine yöneltilen ‘kimimle kalacaksın?’ sorusuna verdiği yanıtla son bulur:

*“-Ben... Turko çocuk... Ben, yok İtalyano...
Ben burada... Ben çocuk Türk”* (Pirimo Türk Çocuğu: 79)...

Ömer Seyfettini öyküde oğlunu Türklere kaptıran İtalyan anneye mensubu olduğu milletin zaafını yaşatır. Yazar bunu bilinçli yapmaktadır. Böylece okuyucuda istediği etkiyi yaratmayı onu güçsüz göstererek başarır:

*“Grazia, muzaffer, genç, uyanık ve kavi Turanın muhakkak
galebesi altında ezilecek olan zayıf, hasta ve miskin Garbın
korkak ve kadından bir timsali gibi hıçkırarak hıçkırarak
ağlıyordu”* (Pirimo Türk Çocuğu: 80).

Çağan (2000: 335)’a göre öykünün bütünü çocuk ruhunu gerilimden isyana yöneltir. Buradaki gerilimim nedeni Türklüğün hak etmediği bir alçaltmayla karşı karşıya olmasıdır. Batılılaşma belasının Türk insanının ruhunda açtığı derin yaraları, Türklük düşüncesinin yeniden keşfiyle aşmaya çalışan öykü, Türk olmanın ayrıcalığına dair inancı Türklerin erdemleri, cesaretleri, adaletli ve anti emperyalist olmaları gibi nosyonlar ekseninde anlatır.

8.1.4. Türk İnsanına -Türk Diline Övgü

Özellikle konusunu tarihten alan öykülerde ve kahramanları çocuk olan öykülerde bilinçli bir Türklük bilinci işlenmiştir. Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu ve dinlediği kitapların kahramanları ile özdeşim kurar, bu da en etkili öğrenme yoludur. Ömer Seyfettin bunu bilerek kahramanlarını seçmiştir ve söylemek istediklerini onlara söyletmiştir. Sever (2003: 48), kahraman seçiminin önemini şöyle

dile getirir: “Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde kitaplar, yarattığı kahramanlarla, öykünebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin, çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek eylemleri, çocukları da benzer davranışları yinelemeye iteklendirir. Bu süreç, çocuklara kendilerini tanımaları, önemli olduklarına inanmaları, başkalarına saygı duymaları gibi kişilik gelişimi için önemli olan yaşantıları edinme olanağı yaratır.”

“İlk Düşen Ak” öyküsünde millet olmanın kıstaslarını açıklarken her milletin kendine özgü özelliklerinin olduğunu ve Türklerin kültürlü bir millet olduğuna vurgu yapılmıştır:

“1. Dili, dini “bir” olan insanlar bir millettendir. Türkler de bir millettir. Fakat şimdiye kadar “ümme” teşkilatıyla yaşadıkları için kendi milliyetlerini, harslarını ihmal etmişler. Arap’a, Acem’e benzemeğe çalışmışlar.

2. Millet haline geçince asrileşmek lâzım. O vakit de Frenk’i taklide kalkmışlar.

3. Halbuki Türkler de, öteki milletler gibi harsın her sahasında ayrı, hususî bir şahsiyet sahibidirler. Bu şahsiyeti bulunca terakki edebilirler” (İlk Düşen Ak: 41-42).

“Eskiden en beğendiğim şeyler Türk olmadığı için, taklit olduğu için gözüme çirkin göründü” (İlk Düşen Ak: 42).

“Edebiyat, sanat, bir zümre için, bir sınıf için, birkaç kişinin marazî keyfi için değildir. Sanat bütün bir milletindir! Onu konuştuğu, kitaplardan öğrenmeden bildiği tabî lisanla edâ olunmalıdır” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 65)!

“Türklerin ne kadar kuvvetli olduklarını, ne kadar mağlûp olmaz bir kuvvet olduklarını tekrar anlayacaklar ve düşünmeğe başlayacaklardı” (Primo Türk Çocuğu: 72-73).

“Milletin bu kadar bir dâhi yaratması, lezzeti anlatılmaz bir sevinçle onu sarsıyordu” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 65).

Ana dilini sevmek, dilin inceliklerini bilmek, onu kurallarıyla doğru ve güzel kullanmak her milletin bireylerinde bulunması gereken özelliklerdir.

“İnsan doğumundan başlayarak içinde yaşadığı toplumda var olan bilgilerin, insanlar arasındaki davranış biçimlerinin inanç, öğretisi ve kuramların oluşturduğu bir ekin yumağı ile kuşatılır. Tüm bu değerler onları içinde taşıyan dil yoluyla aktarılır kişiye. Bütün insanlık serüveni, bilim, sanat, tarih kısacası insanın tüm yapıp etmeleri dile yansır ve dil aracılığı ile taşınır. Dil; insan, toplum ve ekini birleştiren bir bağıdır” (Adalı, 1983: 31).

Çocuklar okudukları edebi metinlerle ana dillerinin tadına varırlar. Ömer Seyfettin hem kullandığı dille hem de öykülerinde sık sık “Türkçe” sözcüğünü kullanarak çocuklarda ana dillerini sahiplenme, ana dilleriyle gururlanma duygularını yaratmayı hedeflemiştir.

Korkmaz Türk dilinin önemini *“Türk milletinin dili Türkçedir, Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısacası bugün kendini, milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir” (Korkmaz, 1992: 191).* cümleleriyle ifade etmiştir.

“Sen çok güzel Türkçe biliyorsun” (Bir Çocuk: Aleko:143).

“Çok güzel Türkçe bilirim” (Bir Çocuk: Aleko:153).

*“Bir ay içinde Türkçeyi öğrendi. Bu ne güzel bir lisandı”
(Pirimo Türk Çocuğu: 81).*

*“Artık Oğuz bol bol Türkçe konuşuyordu” (Pirimo Türk
Çocuğu: 83).*

*“Şövalyelerin saflarından gayet düzgün bir Türkçe ile
cevap verdiler” (Vire: 61).*

*“O kadar güzel Türkçe söylüyordu ki” (Fon Sadriştayn’ın
Karısı: 46)...*

8.1.5. Disiplin ve Çalışkanlık

İlk defa 1918 yılında Vakit gazetesinde yayımlanan ‘Velinimet’ adlı öykü bir Arnavut atasözünüyle başlar. “Akıl, insanın külahında bir çividir. Yumruk yemeden kafasının içine girmez...”

Yazar hem hocası hem de arkadaşı olan Logaritmacı Hasan ile bir gezintiye çıkmıştır. Yanlarından hızla geçen bir arabanın içinde güzel bir kadınla, genç bir erkeği fark eder. Çok geçmeden kesik bıyıklı, esmer bir genç kendilerine doğru yaklaşır ve Logaritmacı Hasan’a velinimetim” diye hitap ederek ellerini sıkar.

Yazar şaşkındır, Logaritmacı Hasan üzerindeki tüyleri dökülmüş paltosuyla bu genç ve şık giyimli adamın nasıl oluyor da velinimeti oluyor diye merak eder:

“- Nasıl, bir milyon yapabildin mi?

- Yapamadım vallahi...

- Ey, şimdi ne kadarlıksın?

- Ehemniyetsiz vallahi... dört yüz bin liram var.

Kulaklarıma inanamayacağım geldi. Hasan zaviyeleri görünen müstatil bir gülüşle çırpınıyordu. Soğukkanlılıkla:

- Çalış, daha çalış! –dedi.

- Çalışacağım. Sen benim velinimetimsin. Sana ölünceye kadar minnettarım.

- Estağfurullah!

- Vallahi her yerde, herkese söylüyorum. Sen bana akıl vermeseydin, ben yine eskisi gibi sürünecektim.

-Canım senin talihin varmış! Ben sana para yerine nasihat verdim. Bir söz söyledim. Bir sözden ne çıkar.?

- Bir söz ama, pir söz” (Velinimet: 85-86)...

Şık giyimli genç Hasan ile vedalaşır ve ardından arabasına binerek oradan uzaklaşır.

“-Bu kim? –dedim, -sen bu dört yüz bin liralık adamın nereden velinimeti oluyorsun?

- Anlatayım! -diye güldü.

....

- Bu genç, benim Selânik'teyken uşağımdı! Dedi.

Durdum, bir adım geri attım.

- Uşağın mıydı? –diye haykırdım” (Velinimet: 86-87).

Hasan ona o şık giyimli gencin daha önceden uşağı olduğunu, Balkan harbi çıkınca oradan ayrıldığını ve bir gün İstanbul'da bu gençle karşılaştığını anlatmaya başlar. Genç aç ve sefil bir haldedir, kendisinden para talep eder. Logaritmacı Hasan ona iki gün önce parası olup olmadığını sorar, o da harcadığını söyler.

“ Üç gün evvelisinden bir gün sonra aç kalacağını niçin düşünmediğini sordum. Cevap vermedi yere baktı. O vakit ona Koton'u hatırlattım.

- Koton ne –diye sordu.

- Koton benim Selanik'teki küçük köpeğimin adı... Bu köpekte en bariz, en kuvvetli سعیye “istikbal endişesi” idi. Kendine verilen kemiklerin beşte birini bile yemez, gider, bahçenin tarhlarına gömer, saklardı. Evet, en bol, en neşeli zamanda bile “yarın” kendisine bir şey veremeyeceğiz ihtimalini aklından çıkarmaz, hep “yarın”ı düşünürdü. Kemikleri saklamak için çiçekleri, tarhları bozuyordu. Çok dövdük, azarladık. Bir türlü bu endişesinden vazgeçiremedik. Ahmet'e: senin Koton kadar hissin yok muydu? dedim. Utandı, başını daha beter eğdi, ömüne baktı. Cebimden bir kart çıkardım. Eyüp'te ip fabrikasının müdürü sınıf arkadaşımı. Ona bir tavsiye yazdım. “Al bunu, götür. Çalış, para kazan, ye... Kimseden para isteme!” dedim. Teşekkür etti ama yine yakamı bırakmadı. “Bari iki kuruş verin. Şimdi ekmek peynir alayım. Açlıktan ölüyorum.” Azıcık daha verecektim. Elimi cebime götürdüm. Birden bire bu lüzumsuz merhametle kuvvetli bir gencin azmini kıracağıma düşündüm. Evet, sırf merhametle yapılmış bir muavenet, halis bir cinayetten başka bir şey değildir” (Velinimet: 87-88).

Logaritmacı Hasan gencin istediği parayı vermez; ama onu arkadaşının oteline gönderir ve her türlü işi yapacağını söylemesini ister karşılığında kazanacağı parayla karnını doyurmasını söyler.

“Ona altı gün sonra rast geldim. Hemen elime sarıldı. Öptü. “Eğer bana o gün ekmek parası verseydin, ben

fabrikaya gitmeyecektim. Bana ağır bir iş gördürdün, ama çalışmayı öğrettin. Çok minnettarım!” dedi. Çabucacık ilerlediğini, ustabaşı olduğunu, günde yarım lira aldığını söyledi” (Velinimet: 88).

Logaritmacı Hasan gencin daha sonra bir zenginle ortak olup fanila, çorap fabrikası açtığını, müteahhitlik yaparak zengin olduğunu anlatır.

“faaliyetiyle, doğruluğuyla, namusuyla, kendini tanıttı. Zenginleştikten sonra kibirlenmedi de... Şimdi beni nerede görse koşar. “velinimetim!” der. Sermayesinin esas olan azmi benden aldığını hiç unutmaz” (Velinimet: 88)...

Öykünün mutlu sonla bitirilmesi çocuklar üzerinde olumlu bir etki yaratır. Mesaj gayet açıktır: yaşadığımız her ne olursa olsun zenginlik ve refah için gerekli olan en önemli şeyin azim ve çalışmaktır. Aynı zamanda Ahmet zengin olduğunda kendisine yol gösteren kişiyi unutmamış, onu her gördüğünde minnettarlığını göstermiştir. Bu da çocuğa, yapılan iyilikleri unutmaması gerektiği dersini vermektedir.

‘İlk Düşen Ak’ öyküsünde okumayan, yazmayan bir adamın içinde bulunduğu mutsuzluk anlatılır. Adam sonunda doktora gider Doktor incelemelerinden sonra onun “sineküryen” denilen “saadet hastalığı”na tutulduğunu söyler. Doktor ona kendisine bir ideal edinerek çalışmasını telkin eder. Yakalandığı hastalıktan “milliyet cereyanı” hakkında çıkan eserleri okuyup, iyi bir vatansever, milliyetperver olur ve sıkıntılarından kurtulur.

Görüldüğü gibi çocuklara burada amaçsızlığın insanı mutsuzluğa sürüklediği gösterilerek, okumanın, çalışmanın insana mutluluk veren uğraşlar olduğu anlatılmaktadır. Kahramanımız da içinde bulunduğu mutsuzluktan okuyarak, çalışarak kurtulmayı başarmıştır.

'Büyücü' öyküsünün kahramanı Doğan Bey, kimya üzerine çalışan bir bilgidir. Vaktinin tamamını kitaplarıyla geçirir, halkın arasına karışmaz, bu nedenle adı büyüçüye çıkmıştır. Halk yaşadığı her felaketten Doğan Beyi sorumlu tutuyordu, şikâyetler üzerine sonunda Dımişk'tan sürülür.

Sultan Selahaddin Aka kalesini kurtarmak için çareler aramaktadır. Frenkler, deniz yolu ile getirdikleri keresteler ile kalenin üç köşesine, beşer tabakalı üç büyük burç dikmişlerdir. Çare olarak bu burçları yakmayı düşünürler ancak başarılı olmazlar. Selahaddin bir sabah burçların tutuştuğunu görür bunu nasıl yaptıklarını sorar. Kale kumandanı bir garip ihtiyarın gelip:

"Bana istediğimi veriniz, bu burçları yakayım" dedi. Ne istedi ise verdim; neft, kireç, pamuk, kil... Bir ay içinde üç bin tane humbara döktü. Onbeş gün de çalıştı, yedi oluklu, hiç görülmemiş bir mancınık yaptı. Bu sabah "Artık işim bitti. İsterseniz yakayım" dedi, "Haydi yak" dedim. Yaktı" (Büyücü: 125-126).

Bu ihtiyar, çalışkanlığı ile tanınan, Doğan Beyden başkası değildir. Burada çalışkan insanlardan topluma zarar gelmez, onlar her zaman fayda getirirler fikri vurgulanmaktadır.

8.1.6. Yardımseverlik

Yardımseverlik; başta yardıma muhtaç insanlara, özürülere, yetimlere, yaşlılara, hastalara, olmak üzere sevdiğimiz, sevindirmek istediğimiz bütün insanlara maddi, manevi destek olmaktır. Yardımlarda karşılık beklenmemelidir. Yardımseverlik; insanlar arası dayanışmayı, sevgiyi, vicdanî muhasebeyi geliştirir.

'Tuhaf Bir Zulüm' öyküsünde Bulgar Kaymakam Koştanof'un ağzından Türklerin kimseye kin beslemediğini, düşmanlarına bile yardım eden bir millet olduğu anlatılmıştır.

“Küçükken aralarında büyüdüm. Komşularımız hep Türk'tü. Bunların kimseye garazları yoktur. Hatta kendilerine o kadar kötülük yapan Ruslara bile fenalık etmezler, yaralılarına su, ekmek, ilaç verirlerdi” (Tuhaf Bir Zulüm: 101).

‘Yalnız Efe’ öyküsünde yalnız Efe’nin babasının tanıtıldığı bölümde ihtiyar adamın da yardımsever bir adam olduğunu anlamaktayız:

“Zengindi. Elli yıl dolaşmak onu biraz para sahibi etmişti. Kumdere Köyü’nün zenginlerinden sayılırdı. Köyün fakirlerine, dullarına, öksüzlerine yardım eder, herkesin ölüsüne kendi sevabı için mevlit okurdu” (Yalnız Efe: 112).

Babasının öldürülmesinden sonra dağa çıkan Yörük’ün kızı Yalnız Efe lakabıyla anılır ve giderek efsane haline gelir; o da tıpkı babası gibi kadınlara, zenginlere haber yollar fakire fukaraya yardım etmelerini öğütler:

“Onun korkusundan kazada kimse kötülük yapmazmış. Zenginlere kadınlara haber gönderir, “filan fakire yardım ediniz, Filan öksüzü evlendiriniz. Filan köprüyü yapınız. Filan köye bir mektep kurunuz” gibi emirler verirmiş” (Yalnız Efe: 175).

Ömer Seyfettin burada yardımlaşmayı, Yalnız Efe aracılığıyla telkin etmektedir.

‘Pembe İncili Kaftan’ öyküsünde İran Şah’ına elçi olarak gönderilen Muhsin Çelebi de yardımsever bir kişidir:

“Bu çelebi gayet akıllı bir insandı. Merde nâmede muhtaç olmayacak kadar bir serveti ardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fıkaraya, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç misafır eksik olmazdı” (Pembe İncili Kaftan: 10).

Ömer Seyfettin, ‘Nasıl Kurtarmış’ adlı öyküde sert, yüzü gülmez Kadı İbrahim Efendi tiplmesiyle yaptıklarını doğru sanan insanları eleştirir. Kadı İbrahim Efendi de böyle bir tiplmedir:

“Dört parmak siyah, çatık kaşları ve çalı bıyıklarının arasından görünen iri beyaz dişleriyle insana hemen saldıracakmış, ısıracaktı gibi gelirdi. Yüzü daima buruştu. Buz tutmuş sirke kadar ekşiydi. Hiç gülmezdi. Çok sertti. En sakın lâfı bile havlar gibi söyler, sonra birdenbire susuverirdi. Fakat şöyle bakarken, insanda yüzüyle, hareketleriyle, sözleriyle çok kötü etki bırakan bu kadı, kendi kalbinin çok iyi olduğuna inanırdı. Herkesin iyiliği için çalıştığını sanırdı. İnsanları acı sözleriyle haşlar, ama elinden gelecek yardımı da esirgemezdi” (Nasıl Kurtarmış: 171).

Öyküde Kadı İbrahim Efendi zaman zaman iyilik yapsa da görüntüsü, insanlara davranış şekli, düşünceleri gerçek bir yardımsever de bulunmaması gereken özelliklerdir. Ömer Seyfettin burada olumsuz bir tiplmeyle yardımsever insanlarda bulunması gereken özellikleri farklı bir biçimde çocuklara sunmaktadır.

‘And’ öyküsünde de yardımseverlik örneğini görüyoruz ancak buradaki yardım daha çok güçsüzü koruma şeklinde ortaya çıkmaktadır:

“Bahçedeki apdest fıçısının musluğu koparılmıştı. Büyük Hoca bu kabahati yapanı arıyordu. Bu, mavi cepkenli, kırmızı kuşaklı, hasta, zayıf bir çocuktur. Haber verdim. Falakaya konacaktı. İnkâr etti. Sonra diğer bir çocuk çıktı. Kendi kopardığını, onun kabahati olmadığını söyledi. Yere yattı bağıra bağıra sopaları yedi. O vakit Büyük Hoca: “Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun?” diye kulağıma yapıştı. Yüzümü buruşturarak darıldı.

Ağladım. Ağladım. Çünkü yalan söylemiyordum. Evet musluğu koparıırken gözümle görmüştüm. Akşam azadında dayağı yiyen çocuğu tuttum:

- Niçin beni yalancı çıkardın? dedim. Musluğu sen koparmamıştın...

- Ben koparmıştım...

-Hayır, sen koparmamıştın. Öbür çocuğun kopardığını ben gözümle gördüm.

İsrar edemedi. Yüzüme baktı. Bir an öyle durdu. Eğer hocaya söylemeyeceğime yemin edersem, saklamayacaktı. Anlatacaktı. Ben hemen yemin ettim. Merak ediyordum:

- Musluğu Ali koparmıştı -dedi, ben de biliyordum. Ama o çok zayıf, hem hastadır. Görüyorsun, falakaya dayanamaz. Belki ölür, daha yataktan yeni kalktı.

- Ama sen niçin onun yerine dayak yedin?

- Niçin olacak. Biz onunla and içmişiz. O bugün hasta, ben iyi, kuvvetliyim. Onu kurtardım işte” (And: 23-24).

And öyküsünde her yaş gurubuna yönelik güzel bir mesaj verilmiştir ki o da: “Güçsüzleri koruyunuz” mesajıdır. Ömer Seyfettin’in çocukluk anılarından yola çıkarak kaleme aldığı bu öykü, çocukların dünyasına birçok açıdan ışık tutmaktadır.

Arkadaşını ele veren, şikâyet eden çocuk tiplemesi; güçsüz, zayıf, hasta arkadaşını, kan kardeşini korumaya çalışan çocuk tiplemesi bunların hepsi çocuklara ayrı ayrı dersler verir. Değişen ve gelişen dünyamızda değer yargılarımızda yaşanan yozlaşma arkadaşlık duygularını da olumsuz etkilemekte; çocuklarımızın daha bencil, birbirini şikâyet eden, hiçbir şeyden mutlu olmayan bir konuma sokmaktadır. And öyküsünde çocuk, iyi ve güzel arkadaşlıkların nasıl olması gerektiği konusunda fikir sahibi olacak belki de kendi arkadaşlıklarını sorgulayacaktır.

8.1.7. Fedakârlık

Türkçe Sözlükte (2005: 686), fedakârlık ve fedakârlıkla ilgili sözlerin açıklaması ‘özveri, özverili olma, bir amaca, bir emele ulaşmak için birçok sıkıntıya, üzüntüye, güçlüğü dayanmaya çalışmak’ şeklinde yapılmıştır. Fedakârlık duygusu bireylerde geliştirilmek istenen en önemli eğitim değerlerinden birisidir. Çünkü fedakârlığın karşıtı bencilliktir. Bencillik istenmeyen, olumsuz bir durumdur. Bunun karşısında bireylere fedakârlık duygusu aşılmalı ve bu duygu geliştirilmeye çalışılmalıdır. Fedakârlık duygusu gerek ikili ilişkilerde gerekse toplumsal ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Bu duyguya sahip bireyler daha sağlıklı ilişkiler kuracak ve toplum daha sağlıklı bir yapıya kavuşacaktır.

‘Ferman’, ‘Pembe İncili Kaftan’, ‘And’, öykülerinde Ömer Seyfettin fedakârlık duygularını işlemiştir.

‘Ferman’ da Tosun Bey ölüm ilanının verildiğini öğrendiğinde şaşkındır:

*“Sadakatten, cesarettten, fedakârlıktan başka ne yapmıştı?
Tâ on beş yaşından beri... On senedir at sırtından
inmiyordu. Bütün dünyayı dolaşiyor, en namdâr
kahramanların çekindikleri yere gözlerini kırpmadan
atılıyordu” (Ferman: 102).*

‘And’ öyküsünde de yazar fedakâr Mıstık tiplemesini yaratmıştır. Mıstık fedakârlık örneği sergileyerek kan kardeşini köpeğin saldırısından kurtarmıştır:

“Gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti. O vakit Mistik, “Sen arkama saklan!...” diye haykırdı, ölüme geçti. Köpek onun üzerine hücum etti” (And: 28).

Gerçi Mistik bu fedakârlığını canıyla ödemiştir ama yapılan davranış düşünülduğünde arkadaşlık kavramının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

‘Pembe İncili Kaftan’ da İran Şahı’na elçi olarak gönderilmek istenen Muhsin Çelebi’den sadrazam Tebriz’e gitme fedakârlığı göstermesini ister. Bunun üzerine Muhsin Çelebi:

“Mademki bu bir fedakârlıktır, fedakârlık ücretle olmaz. Hasbî olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık, ne olursa olsun, hakikatte şahsî bir kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, mansıp, ücret filan istemem. Fahrî olarak bu hizmeti görürüm. Şartım budur ” (Pembe İncili Kaftan: 14)!

Muhsin Çelebi devleti için elinden her şeyini çıkarmış ancak iç huzuru yerindedir. O bunu övünmek, pohpohlanmak için de yapmamıştır. Duyduğu manevi huzur hiçbir maddiyatla ölçülemeyecek düzeydedir.

8.1.8. Alçak Gönüllülük

Türkçe Sözlükte (2005: 68), “kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyülenmeyen, mütevazı” olarak tanımlanıyor. Kendini başkalarından üstün tutmamak, başkalarını küçümsemek olarak tanımlayabileceğimiz alçak gönüllülük, toplumun vazgeçilmez değerleri arasında yer alır (Millî Eğitim Tebliğler Dergisi, 2004: 724). Eğitimin her kademesinde bu değerlerin bireylerce benimsenmesi için çaba harcanır.

‘Rütbe’ adlı öyküde kahramanımız günlerce ne anlama geldiğini bilmediği Fransızca *“le grade dégrade”* cümlesini tercüme ettirmeye çalışır ancak kimse ona

yardımcı olamaz. Sonunda riyaziye muallimi Logaritmacı Hasan'la karşılaşır. Ona cümlenin anlamını sorar:

- "le grade dégrade..." Evet, "rütbe, tenzil-i kadr ü haysiyeti mucip olur!" değil mi?

- Fakat bundan ne anlıyorsunuz?

- Bayağı, manasını anlıyorum işte...

- Rütbe, haysiyeti bozar mı?

- Bozmaz mı?

- Bozar mı?

Münakaşaya başladık. Logaritmacı evvelâ "tabir"leri tarif ettirmek istiyordu. Önce "haysiyet" kelimesini tarif edemeyen, hududunu çizemeyen kullanmamalıydı. Bana sorduğu suallere kendi cevap veriyordu:

Meselâ haysiyet, yani dignité –diyordu- büyük, küçük, âlim, cahil, zengin, fakir, âli, âdi, şah, geda, hırsız, uğursuz... hâsılı herkesin kendi nefesine mahsus hususî bir haysiyeti vardır. Bu haysiyetle yaşarsa gülünç olmaz. Bu şahsî haysiyet herkesin tabiatine o kadar giriftir ki. Nasıl anlatayım? Meselâ her hayvanın kendine mahsus şekli tüyü, sesi gibi... sarı gagalı beyaz bir kaz ne kadar tabîî, ne kadar mantıkîdir. Ama şimdi bu kazın rengini yeşile boyasalar, gagasını ördek gagası gibi yassıltsalar, ne tuhaf olur. Yahut fino köpeğinin kafasına bir çift eşek kulağı, gergedan boynuzu takılsa... kedi kişnetilse... at havlatılsa... Düşün mahlûklar ne maskara olurlar! İşte insanlar da böyledir. Kendi içtimaî seviyelerine, tabîî mevkilerine uymayan bir vaziyet onlara ibrâm edildi mi, hemen düşer, rezil, rüsvâ olurlar" (Rütbe: 79-80)...

.....

"- Bak işte

- Ne?-diye gösterdiği tarafa döndüm.

- Sorduğun sorunun canlı manası...

Baktım Selepçioğlu Hanı tarafından kır sakallı, şişmanca bir adam, arkasında iki üç zeybek, sallana sallana geliyordu.

- Kim bu?

- Dikkatli bak.

Pantolon azmanı koyu mavi dar bir çakşır, üstüne sık bir smokin giymişti. Başında ince, âbâni bir sarık vardı. Temiz bir işkence âletine benzeyen beyaz gömleğinde boyun bağı yoktu. Gözlerinde altın gözlükler, göbeğinin üstünde kalın bir altın zincir...Sanki bir tarafa dokunmasın diye dikkatle vücudundan ayrı tuttuğu tespihi elinde kırta kırta yürüyordu. Kolları koltuklarının altında birer zaviye-i kaime hâsil edecek derecede kabarmıştı. Arkasındaki maiyeti paltosunu, şemsiyesini, bastonunu taşıyordu” (Rütbe: 80-81).

“Bu adamcağız tarlalarının içinde kendi haberi olmadan, büyük bir maden damarı çıkan cahil bir köylüdür. Yedi sekiz sene evvel köyünde gayet tabî bir hayat geçiriyordu, okuyup yazması yoktu. Fakat ciddî bir haysiyet sahibiydi. Beş vakit namazını kılar, sözü dinlenir, herkesten hürmet görürdü. Fakat kendi taksireti haricinde parası çoğalınca çiftini çubuğunu bıraktı. Sık sık İzmir'e gelmeğe alıştı.

- Ey sonra?-diye sabırsızlandım.

Güldü.

- Sonra nasıl olmuş bilmiyorum, bir kolayını bulmuş, başkâtip İzzet'e her sene turfanda üzüm, falan filan göndermeğe başlamış. İzzet'in işi yok! Tutmuş bu zavallı adama, bol keseden, bir “miriniranlık” rütbesi

vermiş! Memiş Ağa birden bire Memiş Paşa oluverince... İşte bu gördüğün vaziyete girdi. Şimdi İzmir'e geldi mi en açık havalarda bile, arkasında ayrı ayrı paltosunu, bastonunu, şemsiyesini taşıyan uşaklarıyla: "ben paşayım, bana bakınız!" der gibi, kabara kabara dolaşır. Etrafindan selâm, temenna, hürmet, takdir dilenir. Ama görüyorsun... ne acıklı ne gülünç bir hal" (Rütbe: 81-82)!...

Öyküde ne oldum delisi olan Memiş Paşanın düştüğü gülünç durum anlatılmıştır. Oysaki Memiş Paşa Alçak gönüllü olsaydı, parayı görünce değişmeseydi, yine eskisi gibi saygı görmeye devam edecekti. Çocuklara bu öykü ile insanlar çok paraya, iyi bir mevkiye sahip olabilirler; ancak bütün bunlar kişi alçakgönüllülüğünü devam ettirirse anlamlıdır; böbürlenmek, kibirlenmek iyi bir şey değildir öğretisi verilmeye çalışılmıştır.

'Velinimet' öyküsünde zengin olan Ahmet asla Logaritmacı Hasan'ın iyiliklerini unutmaz, bulunduğu durumla kibirlenmez, alçakgönüllülüğü elden bırakmaz:

"faaliyetiyle, doğruluğuyla, namusuyla, kendini tanıttı. Zenginleştikten sonra kibirlenmedi de... Şimdi beni nerede görse koşar. "velinimetim!" der. Sermayesinin esası olan azmi benden aldığı hiç umutmaz"
(Velinimet: 88)...

'Pembe İncili Kaftan'ın Muhsin Çelebisi de alçak gönüllü bir adamdır. Bütün malını Şaha Türk elçisi olarak gideceği için diktirdiği pembe incili kaftana harcamıştır. Üstelik bir o kadar da borçlanmıştır. Şahın karşısında oturacak yer bulamayınca ayakta hürmet vaziyetinde durmamak için onca parayla yaptırdığı, herkesin dilinde olan meşhur kaftanını çıkarır, yere serer ve üstüne bağdaş kurup oturur:

“Muhsin Çelebi, sözünü bitirince müsaade filân istemedi, kalktı. Kapiya doğru yürüdü. Şah İsmail taş kesilmişti. Çaldıran'da kırılacak gururu, bugün bu tek Türk'ün ateş nazarları altında erimişti. Muhsin çelebi dışarı çıkarken, kendi gibi hayretten donan nedimelerine,

- Şunun kaftanını veriniz... -dedi.

Muhariplerden biri koştu. Tahtın önünde serili kaftanı topladı. Türk elçisine yetiştı:

- Buyurun. Kaftanınızı unutuyorsunuz.

Muhsin çelebi durdu. Çıktığı kapiya doğru dönerek Şahın işiteceği yüksek bir sesle,

-Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şiltiniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi bir daha arkasına koymaz... Bunu bilmiyor musunuz? – dedi” (Pembe İncili Kaftan: 18).

“Sadrazam ısrar etti, tekrar sordu. Kaftanın ne olduğunu bir türlü anlayamadı. Muhsin Çelebi, yaptığı ile iftihar edecek kadar küçük ruhlu değildi. O akşam Üsküdar'a döndü. Ertesi günü yedi bin altına geri almak için kendisini bulan Sırmakeş Toroğlu'na da kaftanı ne yaptığını söylemedi. Meraklı İstanbul'da, hiç kimse, meşhur Pembe İncili Kaftanın “nerede, nasıl, niçin” bırakıldığını öğrenemedi” (Pembe İncili Kaftan: 19).

.....

Pek fakir, pek acı, pek mahrum bir hayat geçirdi. Ama gine de ne kimseye boyun eğdi, ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedakârlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna pohpohlandı” (Pembe İncili Kaftan: 20)!

Muhsin Çelebi; Şahın Sarayında yaşadıklarını övünmek amacıyla asla kimseye anlatmaz, o laf adamı değil icraat adamıdır. Yaptıklarını anlatıp onlarla övünmeyi ayıp saymış, yaşadıklarını kendine saklamıştır. Alçak gönüllülüğün en güzel örneğini göstermiştir. Çocuklar, Muhsin Çelebi'nin kişiliğinden kendilerine olumlu çıkarımlarda bulunabilirler. Yaptıklarımızla kendi kendimizi övmek doğru bir şey değildir, bizi başkalarının övmesi, takdir etmesi daha önemlidir.

8.1.9. Kanaatkârlık

Türkçe sözlükte, azla yetinme durumu, kanıklık, yetingenlik (2005:1057) olarak açıklanan kanaatkârlık, insanlarda sahip olunması istenilen önemli eğitim değerlerinden biridir. Ancak her şeyin fazlasının zararlı olduğu gibi kanaatkârlığın da fazlası bireyleri tembelleğe, toplumları ise miskinliğe sürükler, ilerlemeyi yavaşlatır. Kanaatkârlıkta ölçüyü belirlemek önem taşır. Bireyler elindekilerle yetinmesini bilecek ancak çalışmaktan da vazgeçmeyecek, daha iyisine ulaşmak için çaba harcayacak. Kanaatkârlığın tam tersi, her şeyi elde etme çabası insanlığı bencilliğe, mutsuzluğa, savaşlara giderek yıkımlara götürür.

'Zeytin Ekmek'de muharebe sonrası ekonomik olarak çok zor günler geçiren Naciye'nin öyküsü anlatılır. Naciye annesini, babasını, kardeşini kaybetmiş, kocası askerde olan yalnız bir kadındır.

"Muharebeden evvel bir mecrediye gündelikle yapılarda çalışıyordu. Asker olunca, Naciye'ye otuz kuruş maaş bağlamışlardı. Eve izinli geldiği akşamları, bazı karavana çorbası da getiriyordu.

- Allaha çok şükür, geçinip gidiyoruz! deyince, Sabire coştı.

- Bu haline şükrediyorsun ha?...

- Elhamdilillâh!

- Kız, sen budala imişsin! Gece gündüz, vesika ekmeği... Katık zeytin... Sonra üstüne de dua ha'' (Zeytin Ekmek: 94-95).

Naciye yaşadığı sefalete rağmen şükretmesini bilmektedir. Çocuklar bu öyküde kendilerine benzeyen ya da kendilerinden farklı yaşam koşullarında olan insanları görürler. Elimizdekilerle yetinmeyip daha fazlasını şartları oluşturmada elde etmeye çalışırsak atasözünün de dediği gibi boynuz umarken kulaktan olabiliriz. Naciye daha iyi hayat şartlarına (!) kavuşabilmek için kötü duruma düşebilirdi ama son anda kendine çekidüzen vererek bir anlık kazanacağı şeyler için bir ömür boyu çekeceği utancı düşünerek içine düşeceği yanıltan kendini kurtardı.

'Pembe İncili Kaftan' öyküsündeki Muhsin Çelebi elindekilerle yetinen , görmüş geçirmiş, kalender bir adamdır. Bütün varını Şahın karşısına Türk elçisi olacağı için hazırlattığı kaftana harcayan Muhsin Çelebi, etraftan borç para da almıştır.:

“Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, bir kaftan için girdiği borçları verip çiftliğini, mandrasını, iratlarını rehinden kurtaramadı. Elçilikten yadigâr kalan atı ile murassâ takımını satıp Kuzguncuk'ta minimini bir bahçe aldı. Onu ekip biçti. Çoluğumun çocuğumun ekmeğini çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar pazarında zerbavatçılık etti”
(Pembe İncili Kaftan: 19-20).

Önemli olan çalışmaktır, insan çalışarak istediği her şeyi elde edebilir. Kanaatkâr olur, elimizdekilerle yetinmeyi bilirsek iç mutluluğumuzu da yakalamış oluruz.

8.1.10. Yasalara Uyma

Yasalar, toplumsal hayatın düzenli akışı için yapılmış düzenlemelerdir. Bütün toplumların yasaları vardır ve bu yasalara toplumun bütün bireyleri uymak zorundadır. Yasalara karşı çıkmak demek yasa koyucusu devlete karşı çıkmak demektir. Yasalar karşısında toplumun bütün bireyleri eşittir.

Ömer Seyfettin'in 'Ferman' adlı öyküsünde yasalar karşısında her bireyin nasıl eşit olduğunu açıkça görmekteyiz. Tosun Bey yaptıklarıyla ordu içinde nam salmış yiğit bir kahramandır:

“O, bütün ordu içinde rakipsiz bir cesaret, kahramanlık ve çabukluk enmuzeci idi. ... Kuş gibi uçar, yıldırım gibi seğirtir, arslan gibi atılır, kaplan gibi parçalardı. .... Kendilerinden başka yiğit olduğuna asla ihtimal vermeyen mağrur yeniçeriler bile, önlerinden o geçerken kendilerini tutamazlar, galeyana gelirler,

- Yaşa Tosun Bey! Seni hangi ana doğurdu! – diye nâra atarlardı.

- Tek başına yaptığı şeyler dillere destandı. Muhasaradaki kalelere gece gizlice kurulan ince merdivenlerden çıkmış, yalınkılıç, tek başına, düşman arasına atılmış... düşman ordugâhlarının görünmeden arkasından dolaşarak, cephanelerine ateş vermiş... esir olduğu vakit yüzlerce muhafızın arasından kurtularak, kendini beklerken öldürdüğü nöbetçilerin silâhları ve atlarıyla dönmüştü. Herkes onu sever, herkes ona hürmet ederdi” (Ferman: 94-95).

Tosun Bey otağ-ı hümayunun kaybolması üzerine çok hiddetlenir ve ağzına geleni söyler:

“İki konak arasında bir konağa sahip olamayan adam koca bir devleti nasıl idare eder?-derdi.

Bu çok ağır bir sualdi” (Ferman: 97-98).

Bu sözleriyle Tosun Bey, padişahı küçük düşürmüş, ona saygısızlık etmiş sayılmaktadır. Kısa bir süre sonra Tosun Bey'e, Niş Beyi'ne iletmesi için padişahın bir ferman verilir ve en kısa zamanda bu fermanı yerine ulaştırması istenir.

Gördüğü rüyanın etkisiyle fermanı açıp okuyan Tosun Bey görür ki elinde tuttuğu ferman kendi ölüm fermanıdır. Kaçıp kurtulmayı düşünür; ancak padişahının emrinden çıkılmaması gerektiği, canını isterse düşünmeden vermesi gerektiği inancıyla Niş Beynin huzuruna çıkıp fermanı Beye iletir. Fermanı okuyan Niş Beyi, okuduklarından çok etkilenir, ağlamaya başlayarak affını isteyeceğini söyler. Tosun Bey:

“- Hayır, Bey! Hayır... Padişahın emrinden dışarı çıkma. Beni kes... kestikten sonra affımı istirham et. Padişahım, kendi emri yerine geldikten sonra, ben kulumu affetsin.

İhtiyar Bey daha ziyade ağlıyor, hıçkırıyor:

- Ben senin gibi bir yiğide kıyamam. Ben seni kesemem. Elim dilim buna varmaz.

- ...

- Vallahi seni kesemem.

- ...

Yeni uyanmış erkek bir arslan sükûnuyla gülümseyen Tosun beyin parlak çehresi birden bire karardı. Gür kaşları çatıldı. Şahin bakışlı iri elâ gözleri açıldı. Nefret ve hiddetle kılıcını çekti:

Padişahımın emrini yapmayan asilerin başını ben keserim! Diye kükreyen ve zayıf kalpli, zayıf ve itaatsiz ihtiyarın üzerine yürüdü” (Ferman: 106-107).

Tosun Bey, kendisi hakkında verilen kararı sorgulatmaz, bilir ki padişah böyle bir karar vermişse haklıdır ve padişahın kararı her ne olursa olsun yerine getirilmelidir. Bu kendi ölüm fermanı olsa bile. Yasalar karşısında boynumuz kıldan incedir atasözünde olduğu gibi bu öyküde de herkes yasalar karşısında eşittir, Tosun Bey bir anlık sinirine yenik düşerek halkın önünde padişahı küçük düşüren, onu hiçe sayan sözler etmiştir bunun cezası her neyse onu çekecektir. Çocuklar bu öyküyle yasaların uyulmak için var olduğunu, yasalara uyulmadığı takdirde bu davranışın bir bedeli olduğunu görmüş olurlar.

Bunun dışında Ömer Seyfettin'in tarihi öykülerinin pek çoğunda yasalara uymayı telkin eden örnekleri sıkça görmekteyiz:

'Kütük' öyküsünde Aslan Bey, askerlerinden gürültü çıkarmalarını, nara atmalarını, şarkı söylemelerini isteyince askerler şaşırır. Kaleye gürültülü bir şekilde yaklaşmalarını ister ama top tüfek atılmayacaktır, kimse bu işten bir şey anlamaz ama verilen emirlere de uyarlar:

"- Anlamıyor musunuz? Yalnız gürültü istiyorum.

- Pekâlâ Beyim.

Sonra zabıtlere döndü:

- Siz de bütün askerlerinizi muharebe nizamıyla bunlara yaklaştırın. Mümkün olduğu kadar çok gürültü yapın. "Heya mola..." çektirin. Angarya naraları attırın. İş türküleri söylettirin.

İhtiyar topçubaşı gibi zabıtlar de çavuşlar da bu emirden bir şey anlamadılar. Fakat onlar anlamadan yapmasını pek iyi bilirdi.

- Başüstüne, başüstüne" (Kütük: 86)...

"- Sen de koş, yanına bir adam al, gerideki değirmenli Çiftliği'nde biriktirdiğim elli mandayı al hemen buraya sür. Burca giden yolun yanında hazır tut... Orada beni bekle. Haydi.

- Başüstüne" (Kütük: 86)...

Görüldüğü gibi Türk askeri verilen emre kayıtsız şartsız itaat etmiştir, Aslan Bey'in engin tecrübesine güvenen askerler sonuçta zafere ulaşmışlardır. Çocuk bu öyküden, zaman zaman anlayamadığımız uygulamalarla karşılaşabiliriz, ancak yasalar tecrübelerle ortaya konmuş kurallardır, herkesin yararına konulmuştur, biz bunları bugün anlayamasak da ilerde mutlaka faydasını göreceğiz çıkarımında bulunur.

'Vire' öyküsünde de Barhan Beyin emirlerine kayıtsız şartsız itaat eden askerlerini görüyoruz:

"Barhan Bey, gülümseyerek, bedenlere çıkan taş merdivenlere doğru yürüdü. Biliyordu ki Türk askeri çok itaatlidir. Kumandanları ne söylerse hemen yaparlar. Fakat yalnız bir emre karşı itaat göstermezler. O da "teslim emri"dir. Türk, ölmeyi teslim olmağa tercih eder" (Vire: 60).

"İhtiyar Mahmut Ağa titriyordu:

- Biz teslim olmayız!...- dedi.

- Hayır teslim olmayacağız. Vuruşmak için bir meydan bulacağız. Buna razı mısınız?

- Razıyız, razıyız...

- Bana emniyetiniz var mı?

- Var, var.

- O halde ben düşmanla "Vire"yi konuşacağım. Maksadım teslim olmak değil, Muharebe etmektir. Varın yoldaşlara söyleyin. Sakın yanlış fikirlere kapılmasınlar. Benim emrimden dışarı çıkmasınlar.

"-baş üstüne, baş üstüne" (Vire: 61)...

Eğer Barhan Beyin askerleri yanlış fikirlere kapılıp, komutanın emrine karşı gelselerdi, o zaman Barhan Beyin planı suya düşecek, zaferi göremeyeceklerdi.

"Barhan Bey anstızın haykırdı:

- Mahmut Ağa, çabuk tümseği tut...

Kaleden elli kişi ile bir anda kopan Mahmut Ağa, kale kapısının ta karşısındaki tepeye fırlayıverdi" (Vire: 64).

Komutanlarına sonsuz güveni olan Türk askeri onun verdiği emirleri sorgulamadan yerine getirir ve “Kızılelma’yı alacak olan büyük ordunun gelmesini rahat rahat beklerler.

Çocuklar bu öyküden de yasalara uymanın mutluluğa açılan yol olduğunu anlarlar.

8.1.11. Kadın Erkek Eşitliği

Ömer Seyfettin’in öykülerinde kadınların da erkeklerin yapabileceği işleri yapabileceğine ve başarılı olacaklarına dair bilgilere rastlıyoruz.

‘Yalnız Efe’ de Yörük Hoca kendisine borçlu olan Eseoğlu’ndan parasını istemek için kasabaya gitmeye karar verir ve kızına yarın için atını hazırlamasını söyler:

“İhtiyar durdu. İri, güzel kızının gidişine baktı.

İstemedi:

- Ah, şu bir erkek olsaydı, diye içini çekti.

Kezban döndü:

- Bir şey mi dedin ki baba?

- Yok, bir şey demedim!

-...

Fakat Kezban, onun dediğini, onun için “ah” ettiğini duymuştu. Evet, erkek olsaydı, erkek olsaydı... Gözünün önüne çamlı dağlar, karlı yollar, hainlerin, hırsızların, namussuzların, zalimlerin pis çamurlara, kanlara bulanmış ölüleri geldi. Ah erkek olsaydı... Fakat işte kızdı! Erkek olmanın çaresi yoktu” (Yalnız Efe: 128-129).

Kezban daha sonra babasının Eseoğlu tarafından öldürülmesi üzerine dağa çıkar ve sır olur. Ondan sonra kasabada bir takım gelişmeler yaşanır. Yörük Hocayı vuran kahya öldürülür, Eseoğlu’nun boğazlanmış ölüsü bulunur. Halk arasında yavaş yavaş Yalnız Efe diye anılmaya başlayan Kezban sadece kadınlara görünür, hiçbir

erkek onun yüzünü göremez. Ömer Seyfettin Bu öyküyle kadın ile erkeğin arasında herhangi bir fark olmadığını anlatmaya çalışmıştır.

8.1.12. Anne Sevgisi

Çocuğun hayatında kuşkusuz, anne yeri çok önemlidir. Anneler ve babalar çocuklarını nasıl karşılıksız, sonsuz bir sevgi ile seviyorsa, çocuklar da anne ve babalarını aynı karşılıksız sevgiyle severler ve onlara bağlanırlar.

Ömer Seyfettin'in birçok öyküsünde anne karşı duyulan sonsuz sevgi ve hürmet konuları işlenmiştir. Bu öyküleri okuyan çocuklar öykülerde karşılaştıkları tiplerin ailelerine duydukları sevgi ve muhabbet karşısında kendi hayatlarıyla özdeşlik kuracaklar ve pekiştireceklerdir.

Ömer Seyfettin'in kendi yaşam öyküsünden yola çıkarak kaleme aldığı 'İlk Namaz' öyküsünde güzel bir anne çocuk ilişkisini görmekteyiz.

"Şimdi muhit-i tesellisinden ne kadar uzak bulunduğum annem, dünyada en sevdiğim, dünyada yegâne prestij ettiğim bu vücud-ı muhterem, işte derhatır ediyorum, on beş sene evvel beni ilk sabah namazına kaldırmış idi. Galiba yine böyle bir kaştı. Onun odasına bitişik olan küçük odamdaki küçük karyolamda uyurken bir buse-i esir o har gibi alnımı okşayan nâzik eliyle, nâzik ince parmaklarıyla saçlarımı tarayarak:

- Haydi Ömerciğim, kalk –demişti, kalk haydi yavrucuğum" (İlk Namaz: 42)!

"-fakat anneciğim –demiştim, daha gece... her vakit öptüğü yerden, sol sol kaşımın ucundan tekrar öperek,

- Yok yavrucuğum, saat on iki, sonra vakit geçer...-diye koltuklarımdan tutarak kaldırdı” (İlk Namaz: 43).

“Gittim. Küçücük ben, onunla bir seccadede, bir yavru samimiyeti ve saadetiyle o muazzez, o hassas anne vücudunun yanında durdum” (İlk Namaz: 44).

“Annem müşfik aferinlerle başımı okşadı. Ve,

- daha mektebe çok vakit var –diye beni kendi yatağına yatırdı.

- Uykum yoktu, anneme bakıyordum: yeşil başörtüsü başında, bu zulmet-i münevver içinde, bir hayal gibi hareket ederek Kuran’ını aldı ve pencerenin kenarına bir sedire oturarak mühtez ve rakik sesiyle tilâvete başladı. Ruhumda bir aks-i enin-i şiir-âlûd bırakan bu güzel sesi dinleyerek” (İlk Namaz: 46)...

“Yüzümün üstünde, ahrette güller bitecek ve cehennemeye girecek olursam katiyen yanmayacak olan sol kaşımın ucunda tatlı bir ürperme duyuyor, sonra annemin münevver bir zambak aydınlığıyla parlayan dudaklarının kımlıdanmasına bakarak... o görülmeyen melâike kanatlarının saçlarıma, annemin şimdi Kur’an tutan ince parmaklarıyla okşadığı sarı ve çok saçlarıma dokunduklarını hisseder gibi oluyor ve dalıyorum” (İlk Namaz: 46)...

Yazar, ‘And’ adlı öyküde de annesinin müşfik bakımını şöyle dile getirir:

“Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her vakit oturduğumuz beyaz perdeli oda... Sabahları annem beni bir bebek gibi

*pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir,
sütümü içirirdi” (And: 22).*

8.1.13. Saygı

Saygı, aileden topluma kadar herkesimde olması zorunlu değerlerdendir. Saygı, toplumda sosyal düzeni sağlar. Türkçe Sözlük (2005: 1714)’te, “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram; başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” olarak tanımlanmıştır.

‘Yalnız Efe’ öyküsünde yanında kılavuzu ayı avına giden adam yorulur ve mola verir:

-Yak bir cigara bakalım!

Ağır bir tavırla,

-Burada tütün içilmez- dedi.

Sordum:

-Niçin? Namazgâh mı burası?

-Hayır!

-Ya ne?....

Başını salladı. Gizli bir şey söylüyormuş gibi

yavaşça:

-Burası Yalnız Efe'nin “sırıldığı” yerdir- dedi”

(Yalnız Efe: 109).

Köylülerce Yalnız Efe'nin kaybolduğu yer kutsal bilinmiş ve Yalnız Efe'ye duyulan saygıdan dolayı söz konusu tepede tütün içmek saygısızlık olarak addedilmiştir.

8.1.14. Cesaret-Kendine Güven ve Kahramanlık

Cesaret sözcüğü Türkçe Sözlükte “*Güç ve tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulunduğu güven, yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz peklığı*” (TDK: 2005: 361) olarak tanımlanıyor.

Kahraman ise, “*Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren, alp, yiğit*” (TDK: 2005: 361) kişi olarak ifade ediliyor. Bazen birbirini tamamlayan bazen de birbiriyle iç içe kullanılan bu kavramlar bireyin kişiliğinin belirlenmesinde ve bireyin toplumca kabul görmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

“*Yurt ve millet sevgisini taşıyan hikâyelerdeki kahramanların yaşadıkları neşe veya üzüntüleri hissetmek, çocukların duygudaşlık becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır.*” (Ustaoğlu, 2006: 41)

Ömer Seyfettin’in, konusu kahramanlık olan öykülerine baktığımızda oldukça başarılı ve bilinçli çizilmiş kahraman tiplerini görürüz. Ferman’ın Tosun Bey’i, Vire’nin Bahran Bey’i, Kütük’ün Aslan Bey’i, Forsa’nın Kara Memiş’i ve Bir Çocuk: Aleko’nun Ali’si öykülerde karşımıza cesaret ve kahramanlık timsali olarak çıkmaktadırlar. Biz burada tanımdan da yola çıkarak öykülerdeki kahramanları çocuk ve yetişkin kahramanlar olmak üzere iki grupta incelemeyi uygun gördük:

8.1.14.1. Çocuk Kahraman Tiplerini

‘*Bir Çocuk: Aleko*’ öyküsünde, kahramanımız kimsesiz kalmış bir çocuktur. Öyküde Çanakkale Savaşları sırasında, cephe gerisindeki yerli Rumların düşmanla işbirliği yaptıklarını ve bu işbirliğinin Türklerde yarattığı yansımalarını görmekteyiz.

Savaş bölgesindeki halk iç bölgelere gönderilmiş, birçok Türk ve Rum köyleri savaş olacak diye boşaltılmıştır. Gelibolu’da bir Rum fırıncının yanında çalışan Ali’nin köyü de taşınan köyler arasındadır. Gelibolu boşaltılınca köyüne dönen Ali aradığı hiç kimseyi yerinde bulamaz. Bu arada içlere taşınan yerli Rumlarla tanışır ve onlara kendini Rum olarak tanıtır, adının “Aleko” olduğunu söyler. Burada Rumlarla iç içe yaşamaya başlar ve onların hainliklerine tanık olur.

Rumlar çeşitli suikast planları düşlemekte, İngilizlerle işbirliği yaparak bir an önce İstanbul'un alınmasını istemektedirler. Her sabah kilisede bunun için dua etmektedirler. Ali, her sabah kilisede Türklerin yok olması için yapılan bu dualara katılıyor içten içe büyük bir üzüntü duyuyordu. Papaz, fırsat buldukça çocuğu etkilemeye çalışıyor ona her öksüz, milleti için canını vermeye her an hazır olmalıdır diyerek onu bir göreve hazırlamaya çalışıyordu.

“İnsanın vatani için canını feda etmesi büyük bir erdemdir.” (Amicis, 2000: 46) İfadesinin bir örneğine “Bir Çocuk: Aleko” öyküsünde rastlıyoruz. Nihayet bir gün ona Çanakkale'deki İngiliz komutanına iletmek üzere bir mektup verir. Ama Ali yani yeni adı Aleko kendi ülkesine ihanet etmeyecek kadar da şuurlu bir Türk çocuğu olduğu için önce gizlice Türk karargâhına geçer Türk komutanına durumu anlatır ve vatani için her şeyi yapmaya hazır olduğunu söyler.

“O büyük iş yapmak, fedakârlık yapmak, başkalarının yapamayacağı bir şey yapmak istiyordu. Papazın ruhunda kopardığı fırtınaların gürültüleri hâlâ dinmemişti. Küçük bir Rum kızının yüzerek düşman gemilerinin altını deldiğini, bir genç Rum'un üç yüz kişiyle yüz binlerce düşmanı bozup vatani kurtardığını unutamıyordu. Bir Türk çocuğu da böyle bir şey yapamaz mıydı?” (Bir Çocuk: Aleko:149)?

Türk komutan ondan düşman tarafına geçip bilgi elde etmeye çalışmasını ister. Aleko, tekrar Rum tarafına geçer ve onları sarsacak bir eylem arayışına girer. Bu kez İngiliz komutanı onu Türklere karşı kullanmaya kalkar. Kumandan, çocuğa Türk karargâhını havaya uçuracak bir bomba verir ve nasıl patlatacağını anlatır. Çocuk, bombayı alır dışarı çıkar ve aklından şunları geçirir:

“Bir insan ne kadar yaşasa yine ölecek değil miydi? Diyordu. Büyük babasını, büyük anasını, dayılarını, amcalarını, halalarını düşündü. Hepsi ölmüşlerdi. Köyünün mezarları evlerinden çoktu! Nefret ettiği hain

düşmanlara güzel bir darbe indirerek, kendi de beraber yüzlercesini öldürerek ölmek” (Bir Çocuk: Aleko: 156)...

Aleko çocuk olmasına rağmen ölümün ne demek olduğunu çok iyi kavramış ve ölüm korkusu duymamaktadır. Bu duygular içerisinde bir şey sorması gerektiğini söyleyerek kumandanın yanına tekrar girer ve bombanın düşmesine basar, artık Türk milletine hizmet etmiş olmanın gururuyla gülümsemektedir.

Burada vatan uğruna ölüme gülümseyerek giden bir çocuk anlatılmaktadır.

Öksüz (2008: 99)’e göre çocuklarına maddi anlamda her şeyi sunan ve maddi bütün eksikliklerinin giderilmesiyle eğitiminin mükemmel bir şekilde gerçekleşeceğini düşünen bazı ebeveynler yanıldıklarını zaman içinde görmüşlerdir. Günümüzde, çocukların maddî unsurlar haricinde başka ihtiyaçlarının da olduğu fark edilmiştir.

Türk edebiyatında buna benzer sayısız örnekler vardır, Ali’nin kahramanlığı istisnai bir örnek değildir. Çocuklar, vatan ve millet duygusunu işleyen bu tip öykülere büyük bir ilgi duymaktadırlar. Yazarın Türk düşmanı azınlıkları ele aldığı bu hikâyede kimsesiz bir çocuk olan Küçük Ali’nin şahsında milli uyanışı işler. Ali’nin sığındığı papazın Rum milliyetçiliği yönünde yapmış olduğu telkinler tam tersine Ali’de Türklük şuurunu uyandırmıştır.

8.1.14.2.Yetişkin Kahraman Tipleneleri:

‘Ferman’ da İstanbul’dan Belgrad’a kırk dokuz günde gelen orduya saldıran haydutları takipte görev alan Topuz Bey’in gösterdiği kahramanlıklar şöyle işlenmiştir:

“Bu takiplerde Dergâh-ı âli mensuplarından ve padişahın gözdelelerinden pek genç bir kahraman olan Tosun Bey yine kendini gösterdi. Tek başına dağları, ormanları, mağaraları dolaştı. Beşer, onar rasgeldiği eşkıyalarla tek başına vuruşarak hepsini yere serdi. Bütün ordu yolunu temizledi. Hiç bir yasaqçı, onun arkasından at süremiyor,

kimse ona yetişemiyordu. İleri, geri üç konağı birden gidiyor, uykusuzluk, yorgunluk nedir bilmiyordu” (Ferman: 94).

“O, bütün ordu içinde rakipsiz bir cesaret, kahramanlık ve çabukluk enmuzeci idi. ... Kuş gibi uçar, yıldırım gibi seğirtir, arslan gibi atılır, kaplan gibi parçalardı. .... Kendilerinden başka yiğit olduğuna asla ihtimal vermeyen mağrur yeniçeriler bile, önlerinden o geçerken kendilerini tutamazlar, galeyana gelirler,

- Yaşa Tosun Bey! Seni hangi ana doğurdu! – diye nâra atarlardı.

- Tek başına yaptığı şeyler dillere destandı. Muhasaradaki kalelere gece gizlice kurulan ince merdivenlerden çıkmış, yalınkılıç, tek başına, düşman arasına atılmış... düşman ordugâhlarının görünmeden arkasından dolaşarak, cephanelerine ateş vermiş... esir olduğu vakit yüzlerce muhafızın arasından kurtularak, kendini beklerken öldürdüğü nöbetçilerin silâhları ve atlarıyla dönmüştü. Herkes onu sever, herkes ona hürmet ederdi” (Ferman: 94-95).

Görüldüğü gibi Tosun Bey yürekli ve cesur bir kahramandır; ancak meziyetleri bunlarla sınırlı değildir. Öykünün ilerleyen bölümlerinde Tosun Bey’in devletine, padişahına olan bağlılığını, verilen emirlere itaat anlayışını da görmekteyiz. Tosun Bey otağ-ı hümayunun kaybolması üzerine çok hiddetlenir ve ağzına geleni söyler:

“İki konak arasında bir konağa sahip olamayan adam koca bir devleti nasıl idare eder?-derdi.

Bu çok ağır bir sualdi. Perviz Efendi, yavaşça kalın halının üzerine serilmiş erguvâni şiltesine çöktü.

Mahmut Çelebi, bu sözü hiç işitmemiş gibi davrandı”
(Ferman: 97-98).

Bu olayın ardından Tosun Bey’e, Niş Beyi’ne iletilmek üzere bir ferman verilir ve en kısa zamanda bu fermanı yerine ulaştırması istenir. Tosun Bey hemen yola koyulur bir dinlenme anında gördüğü rüya ile irkilir:

“Biraz daldı.

Rüyasında gördüğü fermanın eriyerek kan olduğunu, sonra tufan dalgasının kırmızı alevler halinde vücudunu sardığını görüyordu. Sıçradı uyandı. Hiç bir tehlike karşısında intizamını bozmayan kalbi şimdi hızlı hızlı çarpıyordu. Doğruldu” (Ferman: 100-101).

Sonunda dayanamayıp fermanı açar ve elinde kendi ölüm fermanını tuttuğunu anlar. Kaçıp kurtulmayı düşünse de padişahının emrinden çıkılmaması gerektiği, canını isterse düşünmeden vermesi gerektiği inancıyla Niş Beynin huzuruna çıkıp fermanı verir. Fermanı okuyan Bey, ağlamaya başlayarak affını isteyeceğini söylese de Tosun Bey:

“- Hayır, Bey! Hayır... Padişahın emrinden dışarı çıkma. Beni kes... kestikten sonra affımı istirham et. Padişahım, kendi emri yerine geldikten sonra, ben kulunu affetsin.

İhtiyar Bey daha ziyade ağlıyor, hıçkırıyor:

- Ben senin gibi bir yiğide kıyamam. Ben seni kesemem. Elim dilim buna varmaz.

- ...

- Vallahi seni kesemem.

- ...

Yeni uyanmış erkek bir arslan sükûnuyla gülümseyen Tosun beyin parlak çehresi birden bire karardı. Gür

*kaşları çatıldı. Şahin bakışlı iri elâ gözleri açıldı. Nefret ve hiddetle kılıcını çekti:
Padişahımın emrini yapmayan asilerin başını ben keserim! Diye kükreyen ve zayıf kalpli, zayıf ve itaatsiz ihtiyarın üzerine yürüdü” (Ferman: 106-107).*

Burada Tosun Bey tiplmesiyle çocuklar yiğit ve kahraman kişilerin hayatına dair ipuçları görmekte, onların devletlerine olan samimi bağlılıklarına, kanunlar karşısında kendileri için hiçbir ayrımcılık yapılmasını istemediklerine tanık olmaktadırlar.

‘Kütük’ öyküsünün kahramanı Aslan Bey, koca bıyıklı, iri vücutlu, ateş nazarlı şair bir kumandandır. Düşmanın cesurundan, kahramanından, yılmazından hoşlanır. Savaşı mertlik sanatı olarak addeder. Düşman ordusundan kaçıp kendisine iltica edenlere “hain her yerde haindir (Kütük: 83)” diyerek hiç acımaz. Burada çocuklara hainliğin milliyetinin olmadığı vurgulanır. Aslan Bey kararlı bir kumandandır ve yaptığı planları en yakın adamlarıyla bile paylaşmaktan hoşlanmamaktadır. Burada da çocuğa, önemli kararların gizli kalması gerektiği vurgusu yapılır:

“-Ben burasını bir kurşun atmadan alacağım.

-Nasıl beyim?

- Senin aklın ermez. Hava biraz kapansın görürsün...

-Hiç topa tutmadan hücum mu edeceğiz?

- Hayır.

- Ya ne yapacağız?

- havanın kapanmasını bekle, dedim ya...

Göreceksin.

- ...

... ..

Bir sabah...

Binlerce bacadan henüz tütmüş soğuk, nemli, bir duman kadar koyu bir sis her tarafı kaplamıştı. Ordugâh, sancaklar, tuğlar, çadırlar, dış-budak ağaçları, atlar, hiç, hiçbir şey görünmüyordu. Evvelâ birbirlerini çağırانların sözleri duyuluyor, sonra iki hayal, ses yordamıyla bu beyaz karanlığın içinde buluşuyordu. Aslan Bey atını hazırlamıştı. Yine yapayalnız, her günki gittiği yere doğru kaybolacaktı.

O kadar neşeli idi ki...

Bütün zabitleri, çavuşları çağırttı. Hepsi hücum var sanıyordu. At divanı yapar gibi, bir ayağı yerde, bir ayağı özendide,

Ağalar –dedi-. Bugün kaleyi alacağız. Ben iki saate kadar geleceğim. Şimdi hepiniz hazır olun” (Kütük: 84).

Aslan Bey askerlerinden gürültü çıkarmalarını, nara atmalarını, şarkı söylemelerini ister. Askerler şaşkındır. Ne olacağını anlamamışlardır. Kaleye gürültülü bir şekilde yaklaşmalarını ister ama top tüfek atılmayacaktır, kimse bu işten bir şey anlamaz ama verilen emirlere de uyarlar:

“- Sen de koş, yanına bir adam al, gerideki değirmenli Çiftliği’nde biriktirdiğim elli mandayı al hemen buraya sür. Burca giden yolun yanında hazır tut... Orada beni bekle. Haydi.

- baş üstüne...

- Ama çabuk...

.....

Biraz sonra...

Nereden geldiği belli olmayan derin bir gürültü sis içinde kaynıyor; ileri geri, yaklaşıyor, uzaklaşıyor, dalgalanıyordu.

.....

Yiğitlerim!... Sis açılmağa başladı mı hemen susun. Hep birden ayağa kalkın, hücum edecek gibi durun. Ama ileri gitmeyin. Ateş de açmayın. Ben düşmana teslim teklif edeceğim... -diyordu” (Kütük: 87-88).

Öyküde, bundan sonra Aslan Beyin Düşman ile yaptığı konuşmaya tanık olmaktadır. Aslan Bey tarafından kurulan her cümle Türk milletinin o ana kadar gösterdiği kahramanlıkları, başarıları ile ilgilidir. Bu cümleleri okuyan çocuklarda millete karşı saygı uyandırmak hedeflenmiştir:

“Hey bre Şalgo muhafızları!... ben padişahımın dedesine sizin krahınızın memleketlerinden büyük yerler zaptetmiş, Bosna valisi Yahya Paşanın torunlarındam. Ceddim Hazma Bali Bey, daha ondört yaşında iken sizin ordularınızı perişan etmiş, Viyana muhasarasında, Viyenberg önünde şan almıştır. Ben hangi kaleye gittimse geri dönmemiştim, daha geçen gün iki küçük topla “Boza” kalesini yerle bir ettim. Mihal Teşri, Etiyen Soşay, Andrenaki gibi kahramanlarınıza canlarını bağışladım. Vadiye çekildim gelip gitmeleri için yol verdim. Haydi gelin. Siz de teslim olun. Nafile yere kanınızı döktürmeyin” (Kütük: 88-89)...

Düşmanın psikolojisini iyice bozan Aslan Bey kendi askerlerinin moralini de yüksek tutmaktadır. Ömer Seyfettin Aslan Beyi konuştururken okuyucuyu da kurduğu cümlelerle olumlu yönde etkilenmektedir. Bu cümleleri okuyan çocuk atalarının yapmış olduğu kahramanlıklara şahit olmakta, milliyetiyle gurur duymaktadır.

‘Vire’ öyküsünde farklı bir kahraman tiplmesiyle karşılaşırız. Berhan Bey, diğer kahramanlar gibi güçlü fiziksel özelliklere sahip değildir. Hatta onların tam tersine:

“Barhan Beyin kısa vücudu, yuvarlak omuzları üstünde, hattâ biraz sakil görünen kocaman bir başı vardı. Ağırlığından daima bir tarafa eğilmiş gibi duran bu başın içinde sönmez bir ateş, sönmez bir zekâ, alevi tutuşuyordu. İşte bu mukaddes alev onu daha pek genç iken en namlı kumandanların sırasına yükseltti. Yıllarca süren muharebenin hudutsuz meydanındaki en son nokta, en ileri kale, padişahın emriyle ona emânet edilmişti. Ordu gelinceye kadar ne yapıp yapıp bu hücre kaleyi bırakmamak vazifesiydi. Halbuki akın için askerinden bir kısmını ayırsa düşman hemen haber alacak, fazla kuvvetle kaleye yüklenecekti. Hem kuvveti ikiye ayırmak hiç münasip değildi. Zaten kuvvet de ne idi? Yüz elli kişi...

Sipahi Mahmut tekrar sordu:

- Erzak bitince ne yapacağız?

- Allah kerim...

- Ama kışın akın güç olur beyim.

- Allah kerim...

- Nasıl?

- Meselâ bakarsınki ganimet ayağımıza gelir.

- Ya ganimet gelmeden bir muhasaraya uğrarsak?

- Yine Allah kerim...

-... .” (Vire: 56).

Öyküde bundan sonra Barhan Beyin zekâ oyunlarını görmekteyiz. Onun kararlılığı karşısında düşmanda ortaya çıkan psikolojik çöküntü ve korku savaşın seyrini bir anda Türkler lehine değiştirir:

Gürültü içinde Bahran beyin sert sesi tekrar işitildi:

Bre şövalyeler! Yazık size! Son kurşunlarımızı atıyoruz, cephanelerinizi zaptettim. Sonra ne

yapacaksınız. Tüfenkleriniz ellerinizde çoban sopası gibi kalacak. Bu dar kapıdan çıkamazsınız. Kim isterse denesin. Gelin, teslim olun, “Vire”yi komuşalım...

.....

Yavaş yavaş silâh sesleri kesildi. Ama bir cevap çıkmadı. Bir dakika evvelki galiplerin bu acıklı, bu şaşkın sükûtuna parça parça cevap verir gibi, Bahran Bey fasılalı nârasına devam etti:

Bıraktığım toplar boştur. Cephanelikte barut diye adaminıza gösterdiğim çuvallar kömür tozu doludur. İsterseniz gidip bakın...

.....

“Kıyu ile sarnıcın suları da zehirlenmiştir. İsterseniz alınız bakınız, ölmek isterseniz bir damla tadınız...”

.....

“Şimdi Vire’yi reddedip teslim olmazsanız üç gün sonra susuzluktan öleceksiz. Yahut yine teslim olacaksınız. O vakit aman vermem...”

.....

“Düşünün, taşının. Avucumuzun içindedesiniz. Bir yere kaçamaz, kurtulamazsınız” (Vire: 65-66).

Sonuçta Bahran Bey emeline ulaşır, asilzadelerle şövalyeleri kurtarmak için Prens Petonleç kalenin önüne büyük bir erzak kervanı gönderir. Bundan sonra “Kızılelma”yı alacak olan büyük ordunun gelmesini artık birkaç yıl daha rahat rahat bekleyebileceklerdir. Ömer Seyfettin Bahran Beyi bu öyküde fiziken ufak tefek biri olarak betimlemiştir, böylece, çocuklarda ‘bedensel gelişimimiz diğerlerinden farklı olabilir ama zeka gelişimi her şeyden daha önemlidir’ fikrini aşlamak istemektedir.

“Forsa” öyküsünün kahramanı Kara Memiş de diğer kahramanlarımız gibi güçlü kuvvetli biriydi ta ki esir düşünceye dek:

“En şanlı en meşhur Türk gemicilerindendi. Daha yirmi yaşındayken Tarık Bağazını geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği hücre adalardan cizyeler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle berbat etmişti”
(Forsa: 151).

Kara Memiş düşmana esir düşer, kırk yıldan fazla esaret yaşar; ancak kendine olan inancını asla yitirmez. Öldükten sonra dirileceğine nasıl inanıyorsa, memleketine kavuşacağına da öyle inanıyordu. Öykünün sonunda kendisi gibi denizci, kaptan olan oğlu tarafından kurtarılır. O bir köşeye çekilmeyi istemez eline bir kılıçla kalkan alır ve gemide sallanan bayrağı göstererek, şehit olursa üzerine örtmelerini ister. Çünkü o, al bayrağın dalgalandığı her yeri vatan bilir. Anlaşıldığı gibi Ömer Seyfettin, Kara Memiş tiplmesiyle yaşadıkları ve yaşı her ne olursa olsun herkesin gerektiğinde vatani için mücadele etmesi gerektiğini işlemiştir.

‘Topuz’ öyküsü, Zips Kontu Zapolya ile anlaşılan Eflaklıların bağımsızlıklarını ilan ederek sancak beyi Mehmet Beyi hiçe sayarak kendi prenslerini tahta çıkarmalarını ve bunun sonucunda yaşananları anlatır:

“Gaydalar sustu. Meydanın gürültüsü birden bire durdu. Hora zincirleri dağıldı. Ortadan geniş bir yol açıldı. Padişahın gönderdiği Türk, ak bir atın üstünde, yüksek kavuğu ile geliyor, uzun kaftamının etekleri iki tarafında çirpiniyordu. Arkasında tırıs süren sırma takımlı, murassâ kılıçlı maiyeti, yeni gördükleri bu halka gülerek bakıyorlardı. Saraya elli altmış adım kalınca, muhafızların meşhur kumandanı al atını yine şahlandırarak ileri sürdü. Elçinin tâ önüne geldi. Selâmladı. Öyle durdu. Yanına koşan tercümanına söyledi:

-Burada attan ineceksiniz. Prensimizin sarayına yürüyerek gideceksiniz.

Mütevazi Türk,

- Pekâla... -dedi.

Attan indi. Geniş omuzlu, orta boylu, düşük bıyıklı, esmer bir adamdı. Parlak ipek kaftanının altından görünen sırma kenarlı nefti esvaplarının, murassâ kemerinin ihtişamı, kalın kalın vücuduna pek uymuyordu. Tavrında ince bir çelebilik değil, durgun bir askerlik vardı. Kalabalık meydan üç yüz Türkle ağzı ağzına dolmuş gibiydi. Teşrifatçı kumandan kabarak tercümanla bir teklif daha etti:

- Maiyetin burada kalacak. Huzura yalnız gideceksin.

Türk tercümana sordu:

-Padişahın getirdiğim şeyleri ben nasıl yalnız taşıyayım?

Tercüman kumandana anlattı. Aldığı cevabı Türkçe olarak tekrarladı:

-Maiyetinden üç nefer alacaksın. Onlar da ayaya olarak arkadan huzura hediyeleri sokacaklar.

-Pekâlâ...

-Haydi.

....

Kumandan, atını şahlandırarak "Hurra, hurra!" diye kendisini alkışlayan keyifli halka boyun kırarak kabarıyordu. Bu ne zaferdi! İşte koca bir Türk elçisi arkasından yaya geliyordu. Sarayın kapısına gelince attan atladı. Tercüman vasıtasıyla nasıl arkasından huzura gireceklerini, nasılselâm vereceklerini, nasıl diyan duracaklarını, elçiyle meşin kılıflı bir davul, kırmızı torbaya konulmuş bir sancak, ağır bir topuz taşıyan üç askere anlattı. Kılıcını çekti. Taş baamakları bir hamlede çıktı. Büyük dehlizi geçti. Yeni mabeyinin

adamları Türk elçisini görmek için kapılara üşüşüyorlardı. Elçi, büyük kavuğunu sallaya sallaya yürüyordu! Adımları hem seyrek, hem ağırdı. Etrafında kendine bakanlara gülümsüyor, selâmlar veriyordu. İri siyah gözleri pek şen, pek parlaktı. Sağ kaşı yukarı kalkıktı. Kavuğunun kenarına dokunuyordu. Kumandan taç salomuna gelince durdu. Döndü. Tüeklerin kıyafetinde teşrifata muğayir bir şey var mı gibi dikkatle hepsini bir süzdü. Sonra eliyle elçinin pek öne eğilmiş kavuğunu düzelitti. Biraz itti. Prens huzurunda nasıl eğileceklerini işaretle anlattı. Sonra iki tarafında yalnkılıç nöbetçiler duran yüksek kapı perdesini açtı. Önden girdi. Tahta oturan prene doğru ilerledi. Yerlere kadar eğildi. Geri çekildi. Dışarı çıktı. Elçiyle üç Türk ortada kaldılar. Yüksek tahtın etrafına bütün Boyar reisleri, meşhur muharipler, voyvodalar dizilmişlerdi. Hepsi ayakta duruyorlardı. Açık pencereden giren çiy bir aydınlık, salona تنها bir mâbet hali veriyordu. Elçi koymundan çıkardığı beratı öptü. Başına koydu. Sonra yere bırakarak ilerledi. Tahtta murassâ bir heykel gibi kımıldamayan prene uzattı. Prens sağ elinde altın bir asa vardı. Sol eliyle aldığı bu kâğıda geyet ehemniyetsiz bie şeymiş gibi baktı. Sonra solundaki mavi sorguçlu genç mabeyincisine verdi. Elçi yine gözleri yerde, geri geri gitti. Ortadaki neferin omzundan topuzunu aldı. Bu gayet ağır, altın yaldızlı, sarı parlak kabızalı bie âletti. Yere bakarak yürüyor, gülümsüyordu. Bütün gözler harekâtını takip ediyordu. Tahtın önüne geldi. Ansızın... gözle görülmeyecek bir çabuklukla havaya kaldırdığı bu müthiş topuzu prensin elmaslı tacına öyle bir indirdi ki... Şalomun içinde kimse kımıldayamadı” (Topuz: 74, 77) ...

Salonda hiç kimse kılmıdayamaz, herkes çaresizce Eflak'ı ele geçiren Türk elçinin elini öper ve ona itaat ederler. Öyküden anlaşılacağı gibi Türk elçisi güven içindedir, korkusuzdur ve aldığı görevi başarıyla yerine getirmiştir.

Yazarımız, tarihi öykülerinde, macera unsurlarından fazlasıyla yararlanarak gösterilen kahramanlıkları anlatmıştır. Sadece kahramanlık ve cesareti anlatmakla kalmamış, ayrıntılı yer ve kişi betimlemeleri de yapmıştır. Bütün bu özelliklerin bir arada bulunması, çocuk okurlar tarafından öykülerin ilgiyle okunmasına yardımcı olmaktadır. Öykülerin temasında, cesaretin ve zekânın fiziksel güçten daha önde olduğu, yurt ve millet sevgisinin kutsallığı, fiziksel eksikliklerin insanın insanlığından bir şey eksiltmeyeceğini, inanırsak ve istersek her türlü engeli aşabileceğimiz düşüncesi vurgulanmaktadır. Bu özellikleriyle de çocuk üzerinde bırakacağı etki olumlu mesajlarla desteklenmektedir.

8.1.15. Hayvan Sevgisi

Sadece hayvanların anlatıldığı öykülerin yanında, başka konulardan hareketle hayvan sevgisi sezdirilmeye çalışılır.

“Horoz” öyküsünde çok sevdiği tavuğunu ve onu hırpalayan horozunu anlatır:

“Bütün vaktim babamın verdiği fennî, ahlâkî kitapları okumakla, kardeşlerimin mânasız münasebetsiz iddialarını dinlemekle geçer. Okumadığı zaman tavukların bahçesindeyim, yemlerini ben veririm. Folluktan yumurtalarını ben toplarım. Kuluçkalara ben bakarım. Ah bu tavuklar!... Dünyada bunlar kadar sevimli, bunlar kadar kendi hallerinde, bunlar kadar saf, bunlar kadar masum bir mahlûk var mıdır? Hayatları bütün bir vazife, bir fedakârlık destanıdır. Bizi beslemek için muntazam yumurtlarlar. Cıvciv çıkartmak için haftalarca karanlıkta, aç, susuz, uykusuz, güneşsiz, en

müthiş hücumlara karşı kanat açarlar, kendi hararetleriyle yavrularını canlandırırılar. Sonra onları büyütünceye kadar yerlerde buldukları danelerden –obur oldukları halde- nefislerini mahrum ederler. Onları korumak için en müthiş hücumlara karşı kanat açarlar, kendilerinin yüz misli büyük bir düşmanın üstüne atılırlar. Ama bu ulviyetleri, bu ahlâkiyetleri sanki bir günahmuş gibi, Allah, zavallıların başına korkunç bir belâ musallat etmiştir” (Horoz: 100) ...

Yazar tavuklarıyla geçirdiği saatleri zevkle anlatır. Okuduğumuz bu satırlarda tavukların onun için ne denli önemli olduğunu görmekteyiz. Daha sonra öyküye adını veren ‘Horoz’u anlatmaya başlar:

“Kümesin bu mağrur kıralı zulümden başka hiçbir şeyden tat almayan müstebit bir Neron’dur. Vazife, fedakârlık, muhabbet, şevkat, merhamet nedir bilmez! Dehşetli bir hodgâmdır. Yalnız tuvaletiyle, kör boğaziyle, nefsiyle meşgul bir geveze... Bizim kümesinkisi ihtimal bu kıralların en reziliydi” (Horoz: 101).

Öyküde anlatılan horoz saldırgandır ve bir türlü kümesteki tavuklara rahat vermez, onları hırpalar durur. Yazar sevdiği bir tavuğa ‘Pamuk’ adını koyar horozun onu yaralamasını ve uyguladığı tedaviyi şöyle anlatır:

“Güzel, bembeyaz şuh, tatlı, sakın bir hayvancağız... Onun adını “Pamuk” koymuştum. Bahçeye ne zaman insem, sanki bu tavuğa olan muhabbetimi sezmiş gibi, gözümün önünde doğru zavallının üzerine atılır, tüylerini yolar, hızını alamaz, yatırıp güzel boynunu yerlere sürterdi. Bir gün baktım, Pamuk’çuğun başından kanlar

*akıyor... Hemen tuttum, yıkadım, vazelin sürdüm.
Götürüp ahırın avlusuna bıraktım” (Horoz: 102).*

“Beşeriyet ve Köpek” öyküsünde eleştirel bir tavırla hayvan sevgisini ele alır. Gezinti esnasında gördüğü genç ve güzel kadının yanındaki Buldok cinsi köpek kahramanımızın canının sıkılmasına neden olur:

*“Kahvemi içtikten sonra güverteye gezmeye çıktım. Kış
tarafıta bir şezlonga uzanmış, onu gördüm. İğrenç bir
tuluma benzeyen buldok yine kucagında idi. Fena halde
canım sıkıldı. Bu kadar güzel ve genç bir kadın bu pis
köpeği nasıl kucagina alır ve sevebilirdi” (Beşeriyet ve
Köpek: 165-166) ?*

Kadının yanına yaklaşır ve bu çirkin bu pis köpeğe niçin bu kadar sevgi gösterisinde bulunduğunu, ailesinden kalmış bir hatıra mı olduğunu sorar. Kadın ona söylediklerinin hiçbiri olmadığını bilakis köpeği köpek olduğu için sevdiğini söyleyince şaşkınlığı iyice artar. Kadın köpeğe karşı olan sevgisinin nedenlerini açıklamaya başlar:

*“- Köpek olmasaydı bugün dünya yüzünde insan
görmeyecektiniz” (Beşeriyet ve Köpek: 168).*

*“İlk insanlar gayet zayıflar ve nefislerini müdafaa
edecek âlât ve muhakemededen mahrumdular. Bâkir
ormanlarda, vahşi ve gayr-ı meşrû vâdilerde, küçük ve
behimî cemiyetler halinde yaşıyorlardı ve dayanılmaz
soğuklar, müthiş fırtınalar, mümted tufanlar, kakhâr
yıldırımlar onları itlâf edemiyordu. Lâkin o nihayetsiz
ormanların korkunç karanlıklarındaki sibâ-ı müthişe,
yırtıcı canavarlar, kaplanlar, kurtlar, yılanlar, insanı, bu
zayıf ve eti leziz mahlûku kendileri için en mümtaz bir*

gıda ittihaz etmişlerdi. Mesela bir kaplan ormanın uzak bir köşesine saklanmış küçük bir insan cemiyetini hissedince bilârahm hücum ediyor, tuttuğumu yiyerek karnını doyuruyordu. Henüz insanlarda idrâk yoktu. Lisan teşekkül etmemişti. .... Lâkin bu esnada vahşî bir hayvan, hâttâ et yiyen ve insan etine fevkalâde ihtiyacı olan bir hayvan iştihasını bilinmez nasıl bir hisle tahkir etti. Ormanlardaki beşeriyetin düşmen-i bî-amânı olan âkil-illuhûm sibâ-ı müfteriseden ayrıldı. Henüz âkil-ül-fevake olan insanların yanına geldi. Onlara dost, onlara refik, onlara esir oldu. Bu işte köpektî” (Beşeriyet ve Köpek: 170-171)...

“İlk Düşen Ak” öyküsünde çocukluğunda oynadığı maymunu anlatır. Bu cümlelerle karşılaşan çocuklarda hayvan sevgisi perçinlenecektir. Hayvanların insanların dostu olduğu, dünyayı onlarla birlikte paylaşmanın güzel olduğu vurgulanmaktadır.

*“Küçükken Kanlıca’da viran bir köşkte otururduk. Komşumuzun gayet tuhaf bir maymunu vardı. Sabahtan akşama kadar onunla oynardım. Adı ‘Yakut’tu. Kuyruğunun altı tüysüzdü. Hem masmaviydi. Ben ne yapsam tekrarlardı: temana, baş kaşımak, el çırpamak, bıyık bükmek, yumruk sıkmak... Daha bin türlü münasebetsiz şeyler de. Hattâ bakışımı bile taklit ederdi. Gözlerimi açtım mı, o da açar, süzdüm mü süzer, kapadım mı kapardı. Şimdi ne vakit kendimden başka birisini taklide kalksam bu maskara havan aklıma gelir, içimden:
Maymunlaşmışım!... –derim” (İlk Düşen Ak: 34–35).*

“Tavuklar” öyküsü mizahi unsurlarla bezenmiş olup, anlatıcı tavukların zekiliğine şaşırır. Gördüklerini kendi kafasından yorumlar ve hancıya:

“Tavukların çok akıllı... -dedim.

Hancı yüzüme, bir şey anlamamış gibi garip bir nazar atfetti. Sonra kapı önünde sık bir küme halinde duran tavukları teftiş eder gibi baktı:

-Çok cinstiler –dedi-, içlerinde on üç tanesi; günde iki defa yumurtlarlar.Fakat efendi. Çok akıllı olduklarını nereden anladınız?

Yüzüme bakıyor, çürük eksik dişlerini göstererek gülüyordu

Cevap verdim:

-Karınları acıkmış. Bak, kapının önünde nasıl bekliyorlar. Birincisi çıkınca, yemlerini verecek zannediyor, doğru kümeslerine koşuyorlar...

Hancının yırtık, kirli tebessümü kapandı. Hiçbir şey anlamıyordu, o ana kadar anladıklarının da boş olduğunu nagehan idrak edenlere mahsus muzaaf bir şaşkınlıkla yüzüme bakarak,

onların kümesleri yoktur, ahırda yatarlar –diyordu-. Hem onlara hiç yem vermeyiz...

Hancının şaşkınlığı tamamıyla bana geçmişti. Biraz durdum. Sonra uzaktaki kapıdan her çıkıtle tavukların arkasına toplandıkları küçük, alçak binayı elimle göstererek sordum:

öyle ise orası ne?

Hancı, merakla işaret ettiğim tarafa baktı, döndü: bilmediğime asla taaccüp etmemiş gibi gayet tabii ve lakayt, cevap verdi:

- Apteshane ” (Tavuklar: 17-18)...

Tavuklar insan yaşamının bir parçası. Köy çocukları tavukları yakından tanırsa da şehirde yaşayan çocuklar için bu cümleler çok ilginç gelmede onlara çeşitli hayvan yaşamlarına dair bilmediklerini öğretmektedir.

“Bahar ve Kelebekler” öyküsünde kelebeklerin renginden yola çıkılarak her bir renge farklı bir anlam verilir. Böylece Ömer Seyfettin hayvan sevgisini farklı bir bakış açısıyla çocuklara sunar:

“Bahar geldi, ağaçlar çiçek açmağa, yapraklar yeşillenmeğe, çimenler baş göstermeğe başladı mı, bizim gözümüz artık odalarda duramazdı. Bahçeye koşar, baharın ortasında gezinirdik. İlk göreceğimiz kelebek bir senelik talihimizdi. Onu arar, onu beklerdik. İlk kelebeğin beyaz, pembe olması için maniler söyler, dalların üzerine beyaz ve pembe kumaş parçaları atardık. Sarı veyahut siyah bir kelebek göreceğiz diye korkar, ne kadar heyecanlar geçirirdik.

-Niçin?

-Çünkü kelebeklerin birer manaları vardı. Ah, siz bunları bilmez, bunlara itikat etmezsiniz. Beyaz kelebek: Saadete, talihe... Pembe kelebek: Sıhhat ve afiyete... Sarı kelebek: Kedere ve hastalığa... Siyah kelebek: Felakete, mateme ve ölüme delalet ederdi. Beyaz kelebek görünce talihimizin o sene açık olduğuna, mesut olacağımıza kail olurduk ve bahar çiçekleri altında beyaz kelebeğin şerefine semailer okurduk” (Bahar ve Kelebekler: 12)...

8.1.16. Toplumsal Aksaklıklara Duyarlılık

Çocuğun kişiliği sosyal çevrenin ve ailenin tutumuna göre biçimlendiğinden anne ve babalar, toplum bu konuda duyarlı olmak ve sorumlu davranmak zorundadır.

Ömer Seyfettin birçok öyküsünde ideal tiplerle çocuklara model yaratırken olumsuz tiplerle de onların düştükleri gülünç durumları, toplumda aşağılanmalarını, zor durumda kalmalarını okuyucuya göstererek sorumluluk kazanmalarına katkıda bulunur. Yaşadığımız dünyada adam kayırmaca, haksızlık, hırsızlık, torpil gibi olumsuzluklar ne kadar çok ise toplumda bozulma da o kadar hızla olacaktır. Bu olumsuzluklar ise ülkede yaşayan insanları mutsuz edecektir. Yazar öykülerinde çocukların bunlara itibar etmemelerini öneriyor.

8.1.16.1. Tembellik- Torpille Bir Yerlere Gelme

'Mahmâemken' de özellikle olumsuz tiplerle toplumda görülen en önemli sorunu dile getirir:

"Ben Gülhane Rüştüyesinden sahadetname aldım. Teyzemın kızının kocası orada dahiliye zabıtiydi. Dört sene orada hiç çalışmadan geçtim. Bir evlâtlığımız vardı: Salih. Benim yerime hep o çalışırdı" (Mahmâemken: 70).

"Hayatı yemekle, rakı içmekle, uyumakla, kahvede iskambil oynamakla kuş tutmakla geçiyordu. Mektepli olduğu halde okuyup yazması yoktu. İnanmıyorsunuz, kendi mektuplarını bile başçavuşa yazdırırdı. Ve "sağ elinin parmaklarında romatizma olduğundan" kalem tutamadığını söylüyordu. Hiçbir şey üzerine hiçbir fikri yoktu. "Bu adam mektepten nasıl çıkmış?" diye merak ettim. İltimasla mı?... fakat bu kadar cahile iltimas olunmazdı ki... Sınıf arkadaşları "Mahmâemken" diye inanılmaz derecede, katırdan ve merkepten kara cahilliğiyle eğlenirlerdi" (Mahmâemken: 69-70).

Cehaletin bir toplum için kötü bir şey olduğu anlatılmak istenmiştir. Bu cümlelerle karşılaşan çocuklar, tembelliğin, cehaletin toplumda hoş karşılanmadığını, çalışkanlığın, hak ederek bir yerlere gelmenin önemini kavrarlar.

‘Yuf Borusu Seni Bekliyor’ öyküsünde de torpillerle Paşalığa kadar yükselen Aksaraylı Câbir Paşanın yaptıkları anlatılır:

“İşin içyüzünü bilenler, o kolunda taşıdığı kat kat sirmaları, “saraylı Hanım”ın sayesinde kazandığını, yani düğün olmadan evvel el öpmelik binbaşılığa, sonra da kandillerde, bayramlarda münasebet düştükçe kaymakamlığı, miralaylığı, livalığı, Meşrutiyetten bir sene evvel de ferikliği yakalamış olduğunu hikâye ederler. Orduyu gençleştirmek sevdasına düşen akıllılar işbaşına geçince, birçoğları ile beraber onu da tekaüde sevk ederek mağdurlar arasına karıştırdılar” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 108).

Paşa emekli parasıyla geçinemeyeceğini anlayınca köşkünün selamlık tarafını kiraya verir. Bunun çare olmadığını görünce zemin katı bakkal dükkânına çevirir ve ufak bir sermaye ile ticarete atılır. Günün birinde vesika şekerini tevzi ederken köyün azıllılarından Takunyalı Fîtnat paşanın karşısına dikilir:

“Fitnat’ın bir eli belinde, diğeri ile birtakım işaretler yaparak:

*- Seni istiskalar paşası, seni... Aç gözünü yoksa açarlar gözünü... Sen hükümet kapısında benim hakkımı yemeğe almışsın... Galiba şimdi de mahalle bakkallığını mı yiyim yeri yaptın? Hiçbir şeycik demem, benim gibi ağızsız, dul kadınların, saçı bitmedik yetimlerin beş, on dirhem şekeri kan olsun, irin olsun...
Yüzünü halka doğru dönerek devam etti:*

- *A dostlaaa...r, buna hangi can dayanır? Bizden ufaladığını bari hayırlı bir işte kullansa canım yanmaz... Bu kaparozlar, sokak sokak fink atan kokona kızlarının, tango çarşaflarına, havaleli iskarpinlerine gidiyor... İnşallah o kokorozlar nasibimden geçmesin, eğer onları tükürüklere boğmazsam bana da Fitnat demesinler” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 109)...*

Câbir Paşa, bu olaydan sonra mahalle bakkallığını bırakır. Ancak çalışmak zorundadır. Bakar kendisi gibi emekli olanlar rahat kazancın yolunu bulmuşlar. Hemen o da Ömer Âbid Hanında bir yazıhane açar, ticaret tezkeresi alır:

“Şimdi bir taklit tüccar da o olmuştu. Tüccar olmak bir şey değil, asıl işin tatlı tarafına bakalım. Tavsiyeler, himmetler, biraz da el etek öpmelerle, paşam da, muradına nail oldu. Sizden laf çıkmaz, açıkçası ihracat vesikası işinde kayırıldı.

... ..

vesikacılıktan mahrum kalan bazı açığöz arkadaşlar işe dalaverelerine dahil oldular, fakat paşam bir türlü bunun pundunu bulamadı” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 109)...

Paşa sonunda orda da başarılı olamaz, aile ilişkileri de gittikçe zayıflamıştır, evdekiler onu mıymıntılıkla suçlar tam o sırada Câbir Paşa, paşa rütbesiyle yeniden göreve çağrılır. Paşa hemen saltanat döneminden kalma paşalık elbiselerini giyer ve çarşıya çıkar:

“Şişmanlık günlerinin hatırasını saklayan bu esvabı Paşa giymemiş, belki de içine düşmüştü. Hele seyf-i mücellâsını beline dolayan sırmalı kayışın hasil ettiği buruşukluklarla, bir insandan ziyade, bir insandan

bostan korkuluğuna benziyordu. O bu halden bihaber, yalnız öne doğru birkaç derece meyleden vücudunu doğrultmaya gayret ederek arada sırada boyalı bıyıklarına çekidüzen vererek, mehabet-i askeriyesine yakışan bir gururla tren yoluna doğru ilerliyordu.

Eskisi gibi sağdan sola selâmlar saçıyor ve mukabilini de bekliyordu. Meğer hakkı da varmış. Hakikat bu geçiş, her günkü geçişlere benzemedi, herkes ayağa kalktı, âdeta küçük bir merasim oldu. Paşa içinden: "Ah fırsat düşünleri, ah!" diyordu. Bak, bak, her gün bir omuz silkmekle geçen âşinalar, şimdi kandilli temannalarla yerlere kadar eğilerek: "Efendim memuriyet-i cedidenizde muvaffakiyetler temenni eder ve arz-i tebrikât ederim. İrfân-ı âlinizi ihmal edenler cihana maskara oldularpaşam..." gibi yağlı ballı hulûslar savurarak geçip gidiyorlardı. Bunlar arasında yalnız biri fikrini değiştirmemişti. Paşa, tam trene ayağını atacağı sırada yine en son sözüo, Takınyalı Fitnat söyledi:

- Yürü bakkallar paşası, yürü... Yuf borusu seni bekliyor" (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 111-112)...

Câbir Paşa hayatı boyunca hep torpille bir yerlere gelmiş, emek harcamamış, tembel bir kişiliktir. Girdiği her işi dalaverelerle elde etmiştir; ancak bilgi ve becerisi olmadığı için hepsinden başarısızlıkla çıkmıştır. Öykünün sonunda düştüğü durum ise içler acısıdır. Kimse onu sevmez, ona saygı göstermez, makamından dolayı göstermelik saygı görür. Çocuklar bu öyküde de çalışmanın, hak ederek bir yerlere gelmenin, başarılı olmanın, hak yememenin öğütlerini alır.

8.1.16.2. Çalışmadan Kazanç Elde Etme

‘Acaba Ne İdi’ öyküsünde de dünyanın değişiminden insanların manevi değerlerinin kaybetmesinden, ahlâki çöküntüden duyulan üzüntü anlatılır:

“Eski zavallılar, cahiller, sefiller nasıl zengin olmuşlarsa, birtakım aptallar, budalalar, ahmaklar da bire mevki sahibi olmuşlardı” (Acaba Ne İdi: 126).

“İktisat meydanlarında “kap kapanın, vur vuranın! Ar dünyası değil, kâr dünyası!” felsefesini kendine din etmiş birtakım ne oldukları belirsiz yamyamlar türemiş, her şeyin fiyatını yüzde yüz bin fırlatarak koca bir milleti siyah bir “açlık, ölüm, katlık” çemberi içinde inletmişlerdi” (Acaba Ne İdi: 127-128).

“Namushu tüccarlar yavaş yavaş piyasadan çekilmişler” (Acaba Ne İdi: 128).

‘Yüksek Ökçeler’ öyküsünde de ayağından topuklu terliklerini çıkaran Hanım bir anda evinde yaşanan bütün olumsuzluklara tanık olur:

“Bir hafta içinde adamlarının on beşten fazla hırsızlığını, yolsuzluğunu tuttu” (Yüksek Ökçeler: 6).

8.1.16.3. Hırsızlık - Rüşvet

‘Şefkate İman’ öyküsünde okuduğu her okulu birinciliklerle tamamlayan Ahmet Reşit, iş hayatında en üst mevkilere kadar yükselir; ancak daha sonra birdenbire düşüşe geçer:

“İşte hatırasını bir duman kaphıyor, ne olduğunu, nasıl yuvarlandığını düşünemiyordu. Evlenmişti. Ayrılmıştı. Hırsızlık, namussuzluk ettiği aklına gelmiyordu. Bütün insanlar onu birdenbire aforoz etmişler, hayatta yapayalnız bırakmışlardı. Ne bir dost, ne bir arkadaş, ne bir akraba... Evet, hiç, hiç kimse! Vakaa biraz kumar oynamıştı. “Fakat oynamayan kim” dedi” (Şefkate İman: 45-46).

Çünkü Ahmet Reşit hırsızlık, namussuzluk yapmıştır. İşin asıl kötü yanı yaptıklarının fena şeyler olduğunun farkında değildir. Aynı şeyleri birçok kişinin yaptığını ama neden kendisinin bu durumda olduğunu anlayamamaktadır. Öyküde verilen eğitim değeri “İnsan, ne oldum değil, ne olacağım demeli.” atasözünü hatırlatır niteliktedir. Çocuklar bu öyküden; başarılarımız gözümüzü kör ederse yanlış yollara sapar Ahmet Reşit gibi kuru ekmeğe muhtaç oluruz, toplumsal hayatta değer görmeyiz düşüncesine sahip olurlar. Kısaca bu öyküden çıkarılacak ders şudur: rüşvet, hırsızlık, kumar fena şeylerdir, bunlara bulaşan insanların başına kötü şeyler gelir.

‘Rüşvet’ adlı öyküde dürüstlüğüyle ünlü kadıya davalının adıyla koyun gönderip davayı kazanan uyanık, üçkâğıtçı, asıl suçlu tiplerini görmekteyiz:

*-Hoş geldin be! Ne dersin davayı kazandık!
dedi. Bu kadar hakaz bir hüküm hâkimin nasıl
verdiğine bir haftadır şaşıyordu.*

Ali Hoca soğukkanlılıkla:

*-Benim gönderdiğim koç sayesinde kazandık!
Cevabını verdi.*

-Ne!.. Sen hâkime bir koç mu gönderdin?

-Evet.

-Buna cesaret ettin ha...

*-Evet ama sen bana “Rüşvet düşmanıdır, kim
hediye verirse haksız çıkar” dememiş miydin?*

-Evet.

-Ben o koçu gönderirken kendi ismimi vermedim.

-Ya ne yaptın

-Hasım, Muhtar Huysuzoğlu'nun ismini verdim.

-!!!” (Rüşvet: 24-26)...

Bu tipler çocuğa göre itici tiplerdir ve çocuk onları reddetmekle yapılan yolsuzluk ve arsızlığı da reddetmiş sayılır.

8.1.16.4. Görücü Usulü Evlenme

Evlilik, bireylerin hayatını en çok etkileyen sosyal olaylardan biridir. Sağlıklı bir ailenin temelleri ancak sağlıklı yapılan evliliklerle atılabilir. Bilinçsizce yapılan bir evlilik yalnız evlenenler için değil, onların aileleri için de büyük ve kalıcı felaketlere yol açabilir. Böyle durumlarla karşılaşılmaması için bireylerin evlilik konusunda bilinçlendirilmesi gerekir.

‘Bir Temiz Havlu Uğruna’ öyküsünde görücü usulü evlenen iki gencin evliliklerinde yaşadıkları mutsuzluklarına tanık olmaktadır:

“

On beş, yirmi sene evvel şimdiki gibi-görüşme, sevmesevişme yoktu. Evlenmek tamamıyla ezberden kötü bir şeydi. Ben evleneceğim zaman, görücü gezmeye çıkacak anneme gönlümün sevdiği tipi tarif etmedim. Meselâ,

- Uzun boylu, elâ gözlü, ablak çehreli, kâfûri beyaz olsun...

-filân gibi bir şey söylemedim. Yalnız sevmediğim şeyleri söyledim. Nefret ettiğim üç hal vardı. İhtimal bu üç hal ayrı ayrı birer güzellikti. Ama ben nefret ediyordum işte. Mavi göz, kısa boy, muhacirlik...

- *Anneciğim- dedim-, gözü mavi, boyu kısa, kendi muhacir olmasın... ne olursa olsun, makbulüm! Aman bu üçüne dikkat et. Beni yakma.*

Rahmetli annem dikkat edeceğine tekrar tekrar yemin etti. Kız aramağa başladı. Dünyada en hazzetmediğim, kadın boşamaktır. Evlenişim hem ilk, hem son olacaktı. Uzatmayalım, annem kızı buldu. Bana bir medih, bir medih... tabii inandım. Nikâh oldu. Koltuğa girdim. Bir de duvağı kaldırınca ne göreyim: Çiy mavi iki göz... Ayakta duruyordu. Baktım, başı benim belimin hizasına bile gelmiyordu. İsmi sordum. Konuşmağa başladık. Ah o siygalar, o muhacir siygaları” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 21)...

Genç adam annesine ne istemediğini tek tek saymıştır ama ne saydıysa tam tersi karşısına çıkmıştır; çünkü annesinin beğenisi ile gencin beğenisi bir değildir. Gencin annesi neden bu kızı gelin olarak seçtiğini şu sözlerle açıklar:

“Ben sana mavi gözlü olmasın demedim miydi?

- Çok güzeldi! Onun için maviliğine dikkat etmedim.

- Boyuna ne diyeceksin?

- Yaşı küçük. Daha büyür oğlum.

- Ey muhacirliğine?...

-Muhacir ama, çok asilzâde! Soyu soppu belli... Ona tamah ettim” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 21).

Öyküdeki diğer genç de aynı durumdadır, o da görücü usulü evlilik yapmıştır ve mutsuzdur:

“Gençken merâmım ölünceye kadar bekâr kalmaktı. Bir akşam annem damdan düşer gibi:

- Eğer evlenmezsen sana hakkımı helâl etmem!- dedi.

Gayet muvafık bir kız bulduğunu söyledi. Şart mart koymağa meydan vermedi. Beni sıkboğaz etti. Ne mizacıma, ne zevkime, ne arzuma bir araya getiremez, durgun, okuyup yazması şeytanca, şuh bir kadın isterdim. Esasından Sukûndan, sessizlikten nefret ederim. Annemin pek muvafık bulduğu kız son derece sessiz, iki lafı bir araya getiremez, durgun, okuyup yazması yok, anlayışsız bir zavallıydı. Annem asilzadelik filân düşünmemiştı. Bir fûn nasılsa Kocamustafapaşa'ya, Sümbülefendiyi ziyarete gitmiş. Sokakta abdesti sıkışmış. Rasgele bir kapıyı çalmış. Kapıyı mahçup bir kız açmış. Annem abdest almak istediğini istemiş. Kızcağız:

-Buyurun hanım nine!- diye hiç tereddüt göstermeden annemi içeri almış. Yerlerin, merdivenlerin, musluğun temizliğine annem bayılmış. Abdest aldıktan sonra bu kızcağız hemen karşısına koşmuş, gayet temiz, gayet beyaz, ütülü, mükemmel bir havlu tutmuş. Annem bu ikrama bu terbiyeye bütün bütün bayılmış.

- Kızım senin annen, baban var mı?- diye sormuş.

- Var, efendim-cevabını almış...

Kızcağızın ezilip büzülmesi daha ziyade hoşuna gitmiş. Lütuf damarları kabarmış:

Benim bir oğlum var, ister misin, seni ona alayım?- demiş.

Kız utancından kıpkırmızı kesilmiş. Kız cevap verememiş.

Annem bu sükutu ikrar saymış” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22-23).

Buradaki anne de oğluna kendi aradığı özelliklere göre bir eş seçmiştir. Ancak evlilik iki kişi arasında yaşanan bir birlikteliktir, öyle ise sağlıklı olması için eşler arasındaki uyum çok önemlidir. Burada çocuğa evlilik önemli bir kurumdur,

rasgele yapılmamalı, eşler birbirini tanımalı, sevmeli, birbiriyle benzer özellikler taşımaları fikrleri verilmeye çalışılmıştır.

8.1.16.5. Batıl İnançlara Eleştiri

Batıl inanç TDK (2005: 223) sözlülüğünde; “doğüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç” olarak tanımlanmıştır.

Gerçek anlamda eğitim, bilimsel bir süreç olduğundan bireylerin bilim dışı yollara saparak batıl inançlara kapılmaları önlenmelidir. Ayrıca hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip kişiler yetiştirmek Milli Eğitimin Genel Amaçları arasındadır.

Batıl inançlara öykülerinde yer veren isimlerin başında Ömer Seyfettin gelir. Keramet, Hafiften Bir Seda, Türbe, Perili Köşk, Kurbağa Duası gibi öykülerinde batıl inançları ele alır.

‘Keramet’de batıl inançların ne denli yanlış olduğun apaçık gösterilmiştir:

“Yangın yarım saatten beri devam ediyordu. Fakat mahallenin ahalisi iki ev sonra söneceğine kıldiler. Çünkü bir Zat-ı şerifin türbesi vardı. Mümkün değil, o tutuşmazdı!

.....

Ahali türbenin önünde toplanmıştı

Buraya gelince söner –diyorlardı.

Çiroz Ahmet, yeşil boyalı türbenin penceresine sokuldu.

Kör bir kandilin hafifçe aydınlattığı sandukaya baktı.

Başı ucunda iki büyük şamdan duruyordu. Sandukanın iki tarafında iki seccade yayılı idi” (Keramet: 131).

Çiroz Ahmet hemen bir plan yapar, şamdanları, seccadeleri, kitapları satarsa iyi para kazanacaktır. Hazır herkes yangınla uğraşıyorken o da türbenin içinde pahada değerli olanları yürütecektir. Türbenin kapısını kırar ve içeri girer. Kitapları kuşağına sarar, seccadeleri sandukanın üstüne koyar ve hafif olduğunu anladığı sandukanın altına girip kendini sokağa atar:

“Paldı küldür kapıdan çıktı. Gürültüye başını çeviren halk şaşırıldı. Herkes olduğu yerde kaldı. İşte evliya kalkmış yürüyordu. Tuhumbalar durdu. Şiddetle esen rüzgâr birdenbire durdu. İtfaiye askerleri korkularından ellerindeki baltaları, kancaları, hortumları düşürdüler. Sanduka yangına doğru yürüdü. İki tarafa açılıp yol veren ahali korkudan titriyordu. Sanduka korkunç, manevi bir heybetle sallana sallana aralarından geçti, karanlıklarda kayboldu.

Türbeden evvelki iki ev de yangından kurtulmuştu, yanmayıp evliyasız kalan türbe, yine mahalledeki kutsiyetini muhafaza etti. Yalnız, okuyanlar, yüzlerini eskisi gibi artık boş binaya çevirmiyorlar, kableye bakıyorlar, “İki gözüm, yangın gecesi bu tarafa tarafa gitt.” diyorlardı” (Keramet: 133).

Çocuklar bu öykülerde insanların batıl inançları yüzünden gözlerinin gerçekleri göremeyecek kadar kör olduğunu fark edip bu tip insanların düşükleri komik ama bir o kadar da tehlikeli durumları kavrayabilirler.

“Hafifen Bir Seda” öyküsünde yine benzer inanışlar eleştirilmektedir:

“Zümrüdü anka kuşu gibi adını duyup kendini görmedikleri Hacı İmadeddin Efendi hakkında gayet derin bir hürmet beslerlerdi. Derlerdi ki:” Dünya bu gibilerin yüzü suyu hürmetine duruyor. Yoksa şimdiye kadar çoktan batardık” (Hafiften Bir Seda: 135).

Ömer Seyfettin “Perili Köşk” öyküsünde de batıl inançları sıkça işlemiştir:

“- Demin gösterdiğim evi tutunuz. Küçük ama çok uğurludur. Kim oturursa senesinde erkek çocuğu dünyaya gelir” (Perili Köşk: 113).

“**Kurbağa Duası**”nda eğlenmeye giden gurup ilerleyen saatlerde yakınlarındaki havuzda bağıışan kurbağaların sesinden rahatsız olur. Ne yapsalar ses kesilmez. Artık çalınan müziği de duymaz olur, neşeleri kaçar. Bâhir Hoca kurbağaları susturacağını iddia etse de buna kimse inanmaz:

“-Herkes yerine otursun,-dedi, ben havuzun kenarına gideyim, nefes edeyim. Susmazlarsa yüzüme tükürün...

- Haydi, haydi öyleyse, Hoca!...

- ...

İnanmıyorduk, lâkin “bir alay çıkar” ümidiyle yerlerimize oturduk. Hoca kalktı. Nargilesini eline aldı. Havuzun kenarına gitti. Arkasını bizden tarafa çevirmişti. Sulara doğru üfürüğünü gördük. Bir dakika geçmedi. Kurbağalar birden bire susmuşlardı. Koca havuzdan bir çıt bile çıkmıyordu. Şaşırmıştık” (Kurbağa Duası: 127-128).

Birçoğu gördüğü bu sahneden etkilenir gerçekten Bâhir Hocanın nefesiyle kurbağaları susturduğunu zanneder. Oysa öykünün ilerleyen sayfalarında Bâhir Hoca gerçeği açıklayacaktır:

“Şey, canım... Budala mısın? Nefes filan olur mu?... şey ettim...

- Ne ettin?

- Nargilenin marpucunu sarkıttım.

- Ey?

- *Kurbağalar onu yılan sandılar. Hemen dibe kaçtılar*" (Kurbağa Duası: 129).

Çocuklar bu öyküde, başkalarına olağanüstü gibi gelen birçok şeyin aslında mantıklı birer açıklamasının olabileceği gerçeğini görürler.

'Türbe'de insanların cahillikleri yüzünden ne hallere düştüğü mizahi bir üslupla dile getirilir. Otuz yıldır evinden çıkmayan Şefika Molla, bütün Selanik'in kendisine hürmet ettiği bir isimdir:

"Şefika Molla için çok zengin deniliyordu. Çünkü bütün Selanik'in hastaları ona gitmektedir. Kısmet için genç kızlar, imtihana yakın zihinleri açılmak için mektepliler, çocuğu olmayan kısır kadınlar, kazanamayan tüccarlar, bir şeyini kaybetmiş efendiler, kocalarını kaskana hanımlar, sevgililerine kavuşamayan âşıklar, tezkere alamayan askerler, terfi edemeyen zabıtlar, vereminden tutunuz da frengilisine, bel soğukluğuna kadar her türlü hastalar, kötürümler, körler, dilsizler, sağırklar hep Şefika Molla'ya gelirler, kendilerini ona okuturlar, muska alırlar, üzerlerine kurşun döktürürler, ondan şifa, ondan ümit beklerlerdi" (Türbe: 142-143).

Her gelen haline göre para vermektedir. Evine hiçbir hırsız girmeye cesaret edemez zira üfürükçülüğü, sofuluğu kalplerde meçhul bir korku uyandırmaktadır. Otuz yıldır evinden dışarı çıkmayan Şefika Molla çocukluk arkadaşı Hacı Gülsüm Hanımın ölüm döşeğinde olması sebebiyle sokağa çıkma lüzumu hissetmesi üzerine bir iç hesaplaşması yaşar:

"Son günlerinde, otuz senedir sabrederek; inip ayağını, gözümü, gönlünü kirletmediği bu pis günah kuyusuna şimdi nasıl düşecekti?" (Türbe: 144)...?

Çünkü gideceği yer Selanik'in aşağı tarafı, deniz kenarları hep gavur memleketiydi. Gülsüm Hanım Müslüman mahallelerinden çıkıp yalılara gitmişti ve orada Müslüman kadınlar da Yahudi kadınları gibi açık saçık geziyorlardı. Dış dünya beklediğinden de farklıydı:

“Bütün dünya değişmişti. Selânik artık onun hayalinde kalan yarım asır evvelki Selanik'e hiç benzemiyordu. Hele tramvaylar... Aman yarabbi!... Bunlar nasıl şeylerdi? Birtakım arabalar, atsız, öküzsüz, canlı gibi kendi kendilerine koşup gidiyorlardı. Şefika Molla bunlara binecekti ha!... Yanında etrafına aptal aptal bakarak gelen Rüküş'e,

- *Büyük sözüme tövbe! Dedi.*

- *Bu şeytan makinesine binmek... Çare yok yaya gideceğiz” (Türbe: 146)...*

‘Mahmâemken’ öyküsünde de aynı boş inanışları görmekteyiz:

“Annem zihin açıklığı için Kocamustafapaşa'daki Sünbül Efendi türbesinden kuru üzüm almıştı. Ben onları gelirken samatya'daki Ermeni çocuklarına sattım. İki okka kadar bir şeydi. Sonra zihnimin hâlâ açılmadığını görünce, annem beni Eyüp'e götürdü. Türbenin anahtarını ağzıma sokturdu. Çocukluk bu! Anlar mıyım? Şak diye yere tükürdüm. Türbedar: Eyvah! Hanım, oğlun mübarek anahtarın tadıyla gelen tükürüğü yutmadı. Adam olmaz, demesin mi” (Mahmâemken: 70)?

Dini inançların deforme olmasıyla, uydurma ve eklemelerle, cehaletten ortaya çıkan batıl inançların insanlar üzerindeki etkileri oldukça büyük ve etkilidir. Batıl inançların en büyük olumsuzluğu gelişmeye ve yenilikleri kapalı oluşudur. Yaşadığı çağın sorunlarını iyi bilen , iyi gözlem yapan Ömer Seyfettin öykülerinde

mizahtan da faydalanarak, batıl inançların gerçeğe ilgisi olmadığı üzerinde dururken aslında tehlikeli olduğu gerçeği üzerinde de durmaktadır.

8.1.16.6. Yanlış Batılılaşmaya Eleştiri

“Bilindiği gibi Türkler, Tanzimat (1839) ile birlikte Doğu medeniyetlerinden ayrılmış, kapıları tam anlamıyla Batı medeniyetine açmış oluyordu. Fakat bu Batı’ya yönelme çabalarının, bazı kişi ve çevrelerce yanlış anlaşıldığını; bazen sadece kılık kıyafet değişikliği, bazen milli nitelikleri hor görme, bazen üç beş kelime Fransızca konuşma, bazen aşırı Avrupa hayranlığı, eğlence ve züppelik,... şekillerinde yorumlandığını, bundan dolayı ters uygulamalara gidildiğini de görüyoruz.

Batı kültürünün ve batılılaşmanın hem genç, hem de eski nesiller tarafından yanlış anlaşılması, Türk toplumunun Batı medeniyetine yönelme hareketi olan Tanzimat’tan sonra gerek günlük hayatta gerekse edebî eserlerde sık sık rastlanan bir durumdur. Yenilerin sadece gösteriş, görünüş düşkünlüğü ve züppelik; eskilerin ise din ve inanç düşmanlığı şeklinde yanlış değerlendirdikleri batılılaşma, II. Meşrutiyet devrinde de edebî eserlere konu olur” (Kavcar, 1974: 162).

Türk milliyetçiliğini benimseyen ve savunan Ömer Seyfettin, yanlış batılılaşmanın toplumun çekirdeği olan aileyi ve giderek de toplumu yozlaştıracağı görüşündedir. Bu nedenle ‘Harem, Kesik Bıyık, Primo Türk Çocuğu, Asilzadeler’ gibi birçok öyküsünde aileyi kuracak olan bireylerin yanlış batılılaşma anlayışları karşısında düştükleri acı, ama acı olduğu kadar da gülünç olan durumları işler.

Bu durumu yansıtan en iyi örnek olarak Ömer Seyfettin’in ‘Harem’ adlı öyküsünü gösterebiliriz. Öykünün ana karakterleri Nazan ile Sermet birbirlerini çok sevmelerine rağmen evliliklerini bitirme noktasına gelmişlerdir. Kahramanlarımızın içinde buldukları buhranlı durumu birbirlerinden gizli tuttıkları hatıra defterlerinde görmemiz mümkündür. Önce Nazan’ın tuttuğu hatıra defteri okunur:

“Dün gece salomumuz ağzına kadar doluydu. Kocam iki senedir hâlâ “mond” a alışamadı. Çünkü görüyorum. Dostlarımızdan benim gibi zevk almıyor. Hep ilim milim

konusmak istiyor. Onu çok seviyorum. Fakat biraz daha salon hayatına müsait olsa... sanıyorum ki hep benim hatırım için bu hayata tahammül ediyor. Âdeta eğlencelerimiz ona angarya geliyor. Yazık, bu kadar iyi tahsil gördükten sonra bu kadar vahşi kalmak... Gelelim bana... Ne büyük bir muvaffakiyet! Derler ki "Efijeni'de gu yok" o kadar ağır olmayan bu seferki tuvaletim herkesi şaşırttı. Kadınlara karşı pek az söyleyecek söz bulan doktor Mavris bile "saçlarınızla gözleriniz siyah olsa tıpkı Afrodit'e benzeyeceksiniz." Dedi. Güldüm. Afrodit'in saçları siyah mı imiş? Ben de boyarım. Fakat gözlerim... Ah bir de "göz boyası" icat etseler... Sersem âlimler mikrop bulmağa çalışacaklarına böyle bir boya yapmağa çalışsalar, vallahi bir günde zengin olurlar" (Harem 5: 13).

Nazan; kocasını iyi tahsil görmüş ama vahşi kendini eğitememiş, yeniliklere açık değil diyerek eleştirirken başkalarının kendisine yaptığı iltifatlardan da pek hoşlanmaktadır. Aynı zamanda yabancılara hayrandır. Alman ailesi olan Rihter'lerin kendilerine misafir olarak gelmelerinden oldukça mutlu olur. Oysa ki kocası bu durumdan hiç de hoşnut kalmamıştır:

"Bugün misafirlerimiz arasında Rihter'ler de vardı. Almanya'dan yeni gelmişler. Geçen Cuma bana Süleyman'ın salomunda takdim olundular. Hemen ben de davet ettim. Ne nazik insanlar... Kabul ettiler. Kocam bir türlü bunlara ısınamadı. "Bunlar halis Alman değil, Alman'ın Yahudisi..." deyip duruyor" (Harem: 14).

Kendisine Türk haremine, harem ağalarına, kafeslere, perdelere dair sorular soran Madam Rihter'in kendilerini Avrupalılaştırmış Türklerden saymasına pek hoşnut kalarak:

“Bize Avrupalılaşmış nazarıyla bakıyor. Boşu boşuna hep halis Türk arıyor. Ben oldukça kendisini tenvir ettim. Yeni neslin kaç g kaldırdığını, çarşafın yalnız sokakta kaldığını, salonlarda yeni kadınların erkeklerle münasebette bulunduğunu, hattâ yalnızken erkek misafir bile kabul ettiklerini, bunların kimler olduğunu, mufassalan, isim isim, aile aile, sayarak anlattım” (Harem: 14).

Madam Rihter bu konuşmaya karşılık Almanya’da kadınların kocaları evde yokken bir erkeğin ziyaretini kabul etmediklerini söylemesi zerine Nazan, Almanların İstanbul’a geldiklerinde sofuluk tasladıklarını düşünür. Bu konuda Madam Baria Mahmut da onunla aynı görüştedir. Nazan artık Türklerin de yavaş yavaş batılılaştığı görüşündedir:

“Yavaş yavaş bizim Türkler de kadın eli öpmeye başladılar. Fakat daha korkuyorlar. Avrupalılar gibi cesur davranamıyorlar. Hemen şöyle... hafifçe... Bununla beraber tereakki epey yolunda... Akşam st istatistiğime baktım. On iki Türk gelmişti. Hangisi elimi perse romanımdan bir yaprak kıvrırım. Duyulan, kuvvetli bir pş için kıvrığı büyük yaparım, korkak mahcup, hafif bir pş için küçük... İstatistiğim bu sefer iyi netice verdi. Beş sayfayı büyük,  sayfayı küçük kıvrımışım” (Harem: 15)...

Nazan kocasını çok sevmesine rağmen onun salon erkeği olmadığından yakınır, farklı bir dünyadadır, Avrupalı insanlarla görüşmenin kendisine farklılık kattığını zanneder. Öyküde daha sonra Samet’in tuttuğu hatıra defteri okunmaya başlanır:

“Ben babayanî bir adam değilim.” intizam ve terakki”ye itikatım var. Her şey terakki edecek, yani değişecek mutlaka eskiye benzemeyecektir. Fakat bir şartla... O şart da: intizam... Evet, her şey değişecek. Fakat tedricen!... Çünkü fiziki hayatta olmadığı gibi, içtimai hayatta da “âni şedid tahavvül” yok. Ben büyükbabamın hayatını sevemem. O, görmedim ama, mutlaka bağdaş kuruyor, eliyle yemek yiyordu. Çünkü, hâlâ Fatih'teki amcalarımın evinde, yemek “sini”de yeniyor. Ben şalvar giyemem. Ben çubuk içemem. Ben enfiye çekemem. Ama maymunluktan da nefret ederim. Frenkleri, Avrupalıları taklit! Dikkat olunursa, bu ne çirkin şey... Frenklerin reveranslarını, âdab-ı muâşeret dedikleri âdetlerini, mihanikî, gayr-ı meş'ur bir hayratla yapmağa çalışmak... Ne feci angarya” (Harem: 16)...

‘Bahar ve Kelebekler’ öyküsünde Büyük ninenin torunuyla konuşmasında yanlış batılılaşmanın eleştirisini görmekteyiz:

“ – Söyle yavrum, o roman ne diyor?

Genç kız büyük gözlerini kaldırdı. Kitabı dizlerine indirdi. Nazik bir şive ile

- Büyük anneciğim, Fransızca bir roman işte... dedi.

Lâkin büyük nine merak ediyordu, mutlaka anlamak istiyordu:

- Adı ne?

- Desenchante...

- Ne demek?

- Sevinçten, saâdetten mahrum kadınlar, demek.

- Onlar kimmiş?

- Biz... Türk kadınları...

Büyük nine düşündü. Sol eliyle siyah parlak saçlarını düzelten torununun torumuna şimdi pek elemli bakıyordu: Bu kız tıpkı büyük matemler geçirmiş, felaketler görmüş bir zavallı gibiydi. Hiç gülmüyor, hep mahzun duruyordu. Ah, işte hep bu kitaplar onları zehirliyor, onları solduruyordu. Onları bahara, saadete yabancı bırakıyordu. Ansızın kalbinde bir acı duydu. Bu genç bu güzel kıza acıyordu. Titreyen kadit ellerini koltuğunun yanlarına dayadı. Hiddetlenmiş gibi biraz yükseldi:

- Sevinçten, saadetten mahrum kadınlar Türk kadınları mı?

Dedi. Hayır, hayır! Türk kadınları asla sevinçten, saadetten mahrum değildiler. Sevinçten, saadetten mahrum olanlar sizsiniz. Şimdiki kadınlar... Siz yoruldunuz. Siz büyük annelerinize benzemediniz. Ah biz!... gençken ne kadar mesuttuk. Bahar, şu arkamdaki bahar gibi sevinçten bizi deli ederdi. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşünmüyor, kararıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz.

Genç kız gülümsedi. Büyük annesinin böyle hiddetli serzenişlerini her vakit dinler, bazen onunla münakaşa ederdi.

- Hiç siz okumaz mıydınız, büyükanneciğim? Diye sordu.

- Okurduk. Kibar, büyük efendiler kızlarına Farisî öğretir,

Cami dersi gösterirlerdi. "Tuhfe –i Vefbi"yi okuturlardı. Füzûli'nin, Baki'nin gazellerini ezberlerdik. Mesnevi'yi anlardık. Mükemmel seci'ler kafiyeler yapar, kocalarımızla müşere eder, hafızamıza, zekâmıza, nüktelerimize onları hayran ederdik. O vakit bir kadın

için en büyük medih: "Fazıla, edibe, şaire, âkale..." idi. Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisansınızın güzelliklerini tamıyamıyor, başka memleketlerin başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe, kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikatten, sevinçten, saadetten mahrum kalıyorsunuz. Ah... At elinden o kitabı" (Bahar ve Kelebekler: 7-8)!

Büyük ninenin hiddetinde yazar kendi çılgınlıklarını atmaktadır. Ömer Seyfettin'in dil milliyetçiliğinin öne çıktığı bu satırlarda kendi dilinin güzelliklerinin farkında olmayanlar eleştirilmektedir. Eleştirilen nokta genç kızın kitap okuması değil, okuduğu kitapların kendi dil ve milliyet özelliklerinden onu uzaklaştırıyor olmasıdır. Başkalarına benzeme arzusunun bizi öz benliğimizden uzaklaştıracağı ve mutsuzluğa sürükleyeceği vurgulanmıştır.

Aynı öyküde büyük ninenin iç konuşmalarında eski-yeni çatışmasını daha açık görmekteyiz:

"Kıraathaneler, gazinolar, birahaneler, kulüpler, tiyatrolar, kafeşantanlar, kerhaneler, bütün bu Türk erkeklerini eşlerinden ayıran, zavallı Türk kadınlarını تنها evlerde unutulmuş bir bekçi gibi bırakan felâket mahalleri yoktu. Kadınlar erkekleriyle üzülmeden yaşıyor, sonra o vakitki aşu boyalı büyük evlerin büyük sofalarında, havuzlu, kameriyeli bahçelerinde, bostanlarda, deniz kenarlarında, cesim, nadir yalılarda toplanyorlar, eğleniyorlar, mesut oluyorlardı. Ne oyunlar, ne âdetler, ne zevkler vardı ki bugün hepsi tamamıyla unutulmuştu. Bugün Frenkçe okumak, mütemadiyen esvap değiştirmek, moda yapmak çilgınlıklarından, soğukluklarından boş bir tekebbürden, manasız ve münasebetsiz ir tefevvuk iddiasından başka bir şey yoktu... Alafrangalık bir veba gibi içimize girmiş,

dudaklarımızın tebessümünü silmiş, feracelerimizi parçalamış, pabuçlarımızı atmış, parmaklarımızı narin bir mercan gibi parlatarak güzelleştiren kınalarımızı bile ortadan kaldırıştı. Eşyayı, esvaplarımızı değiştirirken ruhlarımızı da değiştirmişti; her şey yalan her şey sahte, her şey taklit oldu. Saadet uzak bir hayale, yetişilmez bir hulyaya inkalâp etti. Âdetlerimizle beraber sevinçlerimiz de söndü. Şimdi şaşkın ve mustarip bir esil... Her şeyden nefret eden, her şeyi fena gören, karanlık gören, berbat, hasta, tedavisi imkân haricinde bir nesil... ah şimdiki marîz ve müteverrim muhit” (Bahar ve Kelebekler: 9–10)...

Eserin başkahramanı büyük ninenin bu düşünceleri, iki nesil arasındaki derin uçurumu görmemize yardımcı olmaktadır. Bu derin uçurumun ortadan kalkması için Batıdan gelen her türlü etkinin milli kültür potasında eritilerek özümsemesi gerekmektedir. Burada çocuklara, başkalarına benzemek adına yapılan her şey çirkindir, basittir ve bizi kendi öz benliğimizden uzaklaştırır mesajı verilmektedir.

Parlatır (1985: 88)’a göre de Türk kadınlığının yükselmesinde, onun Avrupalı kadın gibi insanlık sahnesine çıkmasında sırf Batı kültürü yeterli değildir; bunda milli değerlerin özümsemesinin de payı büyük olmalıdır tezi, Bahar ve Kelebekler’de oldukça başarılı bir şekilde kompoze edilmiştir.

“İlk Düşen Ak” öyküsünde millet olmanın kıstaslarını açıklarken her milletin kendine özgü özelliklerinin olduğunu, başkalarına benzemeye çalışılırsa millet olma özelliğinin kaybedileceği fikri verilmeye çalışılır:

- “1. Dili, dini “bir” olan insanlar bir millettendir. Türkler de bir millettir. Fakat şimdiye kadar “ümme” teşkilatıyla yaşadıkları için kendi milliyetlerini, harslarını ihmal etmişler. Arap’a, Acem’e benzemeğe çalışmışlar.*
- 2. Millet haline geçince asrileşmek lâzım. O vakit de Frenk’i taklide kalkışmışlar.*

3. *Halbuki Türkler de, öteki milletler gibi harsın her sahasında ayrı, hususî bir şahsiyet sahibidirler. Bu şahsiyeti bulunca terakki edebilirler*” (İlk Düşen Ak: 41-42).

Böylece çocuklara, milletimiz medeni bir millettir, medeniyet adına başka milletlere özenmek, onlara benzemeye çalışmak bizi medeni yapmaz tam tersine taklitçilikten öteye gidemeyiz, medeni milletler başkalarını taklit etmezler öz değerlerini koruyup yaşatmaya çalışırlar fikri verilmeye çalışılmıştır.

8. 1. 17. Türk Kültürünün Özellikleri

Öykülerin hepsinde Türk kültürünün özelliklerini Türklerin yaşam biçimlerini, hayat felsefelerini, folklorunu görmekteyiz.

Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler (TDK, 2005: 1282) diye tanımlanıyor. Edebi eserler, ait oldukları dönemin ve milletin kültürünü yansıtır. Ömer Seyfettin’in öykülerinde yazıldığı dönemin kılık kıyafeti, insan ilişkileri, hayata bakış açıları, günlük yaşamda ve savaşlarda kullanılan eşyalar-silahlar, savaş taktikleri, gelenek ve görenekleri ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Çocuklar bu ayrıntılarda tarihlerini, nereden geldiklerini, kim olduklarını, nereye gittiklerini öğrenecek, dünle bugünün ayrımını yapacaklardır. Kültürün sürekli bir değişim ve gelişim geçirdiğini görerek yeni gelişmelere kendilerini hazırlayacaklardır. Öykülerde, geçmiş kültürümüzün kaybolan ya da bugün bile devam eden izlerini görmek mümkündür:

“Suyun başında çamaşırlarını döven kalın çıplak baldırlı kadınları, evinin önünde ezeli çoraplarını ören hiddetli kızları” (Tuhaf Bir Zulüm: 95)...

“Küçükken aralarında büyüdüm. Komşularımız hep Türk’tü. Bunların kimseye garazları yoktur. Hatta

kendilerine o kadar kötülük yapan Ruslara bile fenalık etmezler, yaralılarına su, ekmek, ilaç verirlerdi” (Tuhaf Bir Zulüm: 101).

“Meselâ domuza fena halde garezdiler. Domuz! Bu ne? Allahın zavallı bir hayvanı be! İnsana hiçbir zararı dokunmaz, kendi halinde bir mahlukçağız... Fakat Türk bu zavallı hayvana öyle garezdir ki... Görünce tüyleri ürperir, şeytanı görmüş gibi kızar” (Tuhaf Bir Zulüm: 101).

“Bunu poturunun içine dikeceksin” (Bir Çocuk: Aleko: 144).

“Garip tesadüf? –dedi, bu kadar yolda bir feslini geçmemesi pek garip” (Primo Türk Çocuğu: 64).

“...sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı. Odalar gayet temiz ve halı dolu idi. Kubbe tarzında yapılmış nakışlı tavanda asılı yıldızlı kafesin içinde bir kanarya daima öter, merdivenin başındaki ceviz ağacından eski ve guguklu saat, alaturka saat başlarını haykırarak onun gürültüsünü keserdi” (Primo Türk Çocuğu: 64).

“Buraya selamlık da derlerdi. Alçak sedirler ve kalın halılarla döşeli olan bu geniş oda, vişne rengindeki perdeleriyle biraz karanlıkça idi. Duvarlarda iğri ve altın kakmalı kılıçlar, kamalar, piştovlar asılı idi” (Primo Türk Çocuğu: 65).

“Halılar, kanepeler, ağır perdeler, büyük levhalar, endam aynaları, mermer masalar, ipekli koltuklar,

sırmalı püsküllü ağır divanlar, tirşe boyalı duvarlar, oymalı tavanlar, her şey her şey” (Beyaz Lale: 36).

“Fena kokulu yağlı bir is çıkaran teneke bir kandil, sarı sönük bir ziya neşrediyor” (Nakarat: 34).

“Tarladan dönmüş birkaç rençber orada oturuyorlardı” (İrtica Haberi: 68).

“Birisi kucağında kundak gibi büyük, sırmalı bir bohça tutuyordu. İkincisinin elinde altın bir kılıç... üçüncüsüne göz attı, murassa bir topuz” (Teselli: 53)...

“Şehzadeliğini ata binmekten, cirit oynamaktan, silah kullanmaktan ziyade, kitapla geçiren Beyazid-i Veli'nin tabiatı son derece halimdi” (Pembe İncili Kaftan: 6).

“Sabah namazından sonra sarayın selamlığında Hint kumaşından ağır perdeli küçük loş bir odada” (Pembe İncili Kaftan: 9).....

“Bahçeye çıkan kapı kemerinde asılı kandil, sönük ziyasıyla, duvarları titretiyordu” (Başını Vermeyen Şehit: 24).

“Doğu tarafında kocaman bir Türk mahallesi vardı. Kılıçla, kalkanla, tolgayla, eyersiz atlar üzerinde gelenlerin çocukları Arapça öğrenip medreselerde âlim oluyorlar, medeni bir zevk içinde, şiir, edebiyat, ticaret sahasında yaşıyorlardı” (Büyücü:119).

“İki ok atımı ötede kurulu beyaz çadırların önünde, yere serili siyah kebelere oturmuş genç voyvodalar, ihtiyar bir zabitin anlattıklarını dinliyorlardı” (Teke Tek: 35).

“Bunlar şehir subaşısının adamları, dizdarlardı. Kol geziyorlardı” (Diyet: 133).

“Kışın çini ocaklı odasında, yazın bahçesindeki yıkık, suyu yosunlu eski havuzun kenarına serdiği hasırın üstünde eski dostlarından biriyle dama oynamak yegâne zevki, yegâne eğlencesiydi” (Dama Taşları: 100).

“Pervin –hizmetçimizdi-, elindeki sarı güğümü sobanın üzerinden indiriyordu” (İlk Namaz: 43).

“Mıstık'ın küçük fesi, mavi yemenisi düştü” (And: 28).

“Naciye Hanım, elinde şamdan, her geceki gibi kocasının sahurluğunu yukarı götürdü. Yavaşcaık musluğun yanındaki musandıraya koydu” (Hafiften Bir Seda: 137).

“Bugün hidrellezdi... Bütün halk Çırpıcı Çayırına akıyordu. Sucular, şerbetçiler, yemişçiler, kâğıt helvacıları; harupçular, oyuncakçılar, gazozcular, macuncular, simitçiler, şekerciler” (Nezle: 57)...

“Civarda yegâne hareket Akşamla Tercüman'ın çıktığı saat. Bir sürü çocuk, bir ağızdan bağırsarak koşuyor” (Memlekete Mektup: 22).

“Gözlerinin üstüne kadar eğilmiş yusuftesini geri itti” (Kızıl Elma Neresi: 109).

“...sefer eğlentisi yapan yüz binlerce asker, kol kol olmuş, cirit oynayarak, kaynaşarak otağ etrafında geniş bir daire çeviriyorlar” (Kızıl Elma Neresi: 117).

“... benim kebemi de taşıyan bu dinç köylüye” (Yalnız Efe: 108)...

“Küçücük bir idare lambasıyla aydınlanan” (Yalnız Efe: 114)...

Kezban, tepsiyi, sofrayı örtüsünü kaldırdı” (Yalnız Efe: 114).

“Ayakkabılarımı çıkardım. Tıpkı bir camiye girer gibi... Kırmızı çedik terliklerden bir tanesini giydim” (Miras: 114).

8.2. Dil ve Anlatım Aracılığı İle Verilen Eğitim Değerleri

8.2.1. Dil

8.2.1.1. Atasözleri

İnceleyenler tarafından; bilgece düşünce ya da öğüt (Aksoy, 1971: 36), bize doğru yolu, hakikati gösteren meş’ale (Peremeci, 1943), şeklinde tanımlanan atasözlerinin sözlük anlamı: “ataların, uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış bir biçimi olan, kamuca benimsenmiş kısa, özlü söz (Püsküllüoğlu, 2004: 7)”dür. Tarih boyunca değişik iklim ve coğrafyalarda, değişik dini çevrelerde ve kültür daireleri içinde yaşayan Türk insanının, çok sayıda bu türde ürünler verdiği ve yüzyıllar boyunca bu atasözlerinin az çok değişikliklerle kullanılageldiği herkesçe bilinmektedir (Şahin, 2006: 155-156).

Türk atasözlerinin, toplumsal ilişkilerde ve yaşayışta Türk insanının çoğunluğunun fikrine, düşüncesine tercüman olması, bu sözlerin değerini bir kat daha artırmaktadır (Kurt, 1991: 6).

Bir milletin evrene ve kendisine bakışını belirleyen, toplumun ortak bilincinin ürünü olarak ortaya çıkan zengin dil hazinelerimizi Ömer Seyfettin de öykülerinde sıkça kullanmaktadır. Öykülerdeki atasözleri, insanların davranış biçimlerini, hayat felsefelerini, gelenek ve göreneklerini, inançlarını özlü bir biçimde ortaya koymaktadır.

Öykülerde özenle seçilen atasözleri çocuklarda bilgilendirme ve bilinçlenmeyi sağlarken; dil hazinelerimizin kuşaktan kuşağa geçmesine de katkı sunacaktır.

“Aşağı tükürse sakalı, yukarı tükürse bıyığı idi”
(Kurbağa Duası:129).

“Herkes ‘çirkefe taş atma üstüne sıçrar’ hikmetini hatırlayarak önüne bakar” (Hafiften Bir Sada: 136)...

“Sevindi: “Ana gibi yar Bağdat gibi diyar olmaz” diye sırttı” (Hafiften Bir Sada: 140).

“Yılan tutmak zehir tutmaktır” (Teselli: 49).

“Karaman’ın koyumu sonra çıkar oyunu” (Topuz: 70).

“ Bir de mesel vardır, biliyor musunuz, “kişi kişiyi kendi gibi bilir” (Ashab-ı Kefhimiz: 63).

“Atasözü, “Kırkından sonra azanı teneşir temizler!” der” (Baharın Tesiri: 26).

“Evlü evine, köylü köyüne, evi olmayan sıçan deliğine,” girer” (Aşk Dalgası: 155)

“Akıl, insanın külahında bir çividir. Yumruk yemeden kafasının içine girmez” (Velinimet: 83).

“Bu dünyada her türlü adam var- dedi- beş parmağın beşi de bir değil ya” (Mehmâemken: 79)...

“Her koyun kendi bacağından asılır” (Memlekete Mektup: 27).

“Gönül kimi severse güzel odur” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 20).

“vermeyince Mabut neylesin Mahmut” (Zeytin Ekmek: 90)?

8.2.1.2. Deyimler

“Boyun kardı” (Efruz Bey: 7)

“Çekirdekten yetişme” (Efruz Bey: 8)

“Kuru gürültüye papuç bırakmak” (Efruz Bey: 9)

“Ses seda kesildi” (Efruz Bey: 18)”

“Dişinden tırnağından artırmak” (Bir Muhteri: 34)

“Akıl erdiremiyordu” (Pirimo Türk Çocuğu: 50)

“Yaka silkmek” (Hafiften Bir Seda: 135)

“Kendini sokağa atmak” (Mermer Tezgah: 87)

“Kulak misafiri olmak” (Mermer Tezgah: 90)

“gafil avlama k” (Teke Tek: 38)

“Ekmeğini taştan çıkarırdı –alının teriyle kazanırdı”
(Diyet: 130)

“Cevher yumurtlamak” (Mâhmaemken: 65)

“Dalavere çevirmek” (Düşünme Zamanı: 50)

“Dünyaya minneti yoktur” (Pembe İncili Kaftan: 9)

“Merde namerde muhtaç olmayacak” (Pembe İncili
Kaftan: 10)

“... kula kul olmamak” (Pembe İncili Kaftan: 11)

“Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem” (Pembe İncili
Kaftan: 12)

“Şunun başını vurdursam” (Pembe İncili Kaftan: 12)

“...hakaret görünce başından korkmasın” (Pembe İncili
Kaftan: 13)

“Fincancı katırlarını ürkütmemek” (Yuf Borusu Seni
Bekliyor: 110)

“Ona bir pire için yorgan yakan derlerdi” (Çakmak: 86)

“Balık istifi” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 18)

“... yüzünü ekşitti” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 19)

“Yarama dokundun” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22)

“ezilip büzölmek” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22)

“ iki lafı bir araya getiremez” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22)

“damdan düşmek” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22)

“sıkboğaz etmek” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22)

“Kıpkırmızı kesilmek” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 20)

“pireyi deve yapmak” (Bit: 30)

“Aradan sanki soğuk rüzgarlar savuran bir kara kedi geçti” (Lokanta Esrarı: 136)

“kafa dengi” (Lokanta Esrarı: 136)

“Evvela en zenginleri tası tarağı topladı” (Tuhaf Bir Zulüm: 102)

“Mallarını, tarlalarını yok pahasına satıyorlardı” (Tuhaf Bir Zulüm: 102)

“İstanbul'a kapağı atan, bir iki hafta sonra hemen akrabalarını gelip alıyordu” (Tuhaf Bir Zulüm: 102)

İnsanları acı sözleriyle haşlar, ama elinden gelecek yardımı da esirgemezdi” (Nasıl Kurtarmış: 171)

“Kan başına sıçradı” (Nasıl Kurtarmış: 173)

“baştan aşağı kulak kesildiler” (Nasıl Kurtarmış: 173)

“İş başa düşünce” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 108)

“Bir zamanlar yanına kuş uçmazdı” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 109)

“...mahalleyi bir anda başına topladı” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 109)

“...ertesi günü tası tarağı topladı” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 110)

“aştan kalkamın kaşığı kırılınsın” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 110)

“...fincancı katırlarını ürkütmek” (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 110)

“...bu esvabı paşa giymemiş, belki de içine düşmüştü”
(Yuf Borusu Seni Bekliyor: 111)

...“kimseye eyvallah etmezdi. Fıkaraya, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç misafir eksik olmazdı”
(Pembe İncili Kaftan: 10).

8.2.1.3. İkilemeler

İkilemeler cümlenin ahenk unsurlarıdır. Aynı zamanda cümleye abartı, çoğaltma, pekiştirme anlamı katarlar. Ömer Seyfettin ikilemeleri çokça kullanarak öykülerin çocuklar tarafından rahat anlaşılmasını sağlamış, Türk dilinin tadına varmalarını istemiştir. Aktaş ve Gündüz (2002: 82)'e göre, sözcükleri ses değerleri bakımından bir notaya benzetirsek, birbiriyle uyumlu notalar yan yana getirilerek bir müzik parçası oluştururlar. Çeşitli yollarla cümleye kazandırılan ahenk de yazıyı daha tesirli duruma getirir.

İkilemeler çocukların ezberini de kolaylaştırdığı için akılda kalma kolaylığı yaratır. Çocuk okuduklarından zevk alır. “Ses yinelemelerinin ve öteki yinelemelerin deyimlerde, atasözlerinde, kalıp sözlerde de görülmesi, kuşkusuz bunların sözleri ve metinleri hatırd tutabilme, kalıcılık olanağı sağlama ve oluşturduğu melodi nedeniyle insana zevk verme gibi özelliklerinden kaynaklanmaktadır” (Aksan: 1999: 205).

“Ordu gelinceye kadar ne yapıp yapıp bu hücre kaleyi bırakmamak vazifesiydi” (Vire: 56).

“Bir dakika evvelki galiplerin bu acıklı, bu şaşkın sükkütuna parça parça cevap verir gibi” (Vire. 66)

“...rahat rahat çalışın...” (Teke Tek: 38)

“Aşağı yukarı yetmiş sene var...” (Teke Tek: 38)

“Hepsine ayrı ayrı sordu” (Efruz Bey: 75)

“...kız oğlan kız gibi hıçkırır hıçkırır, derin derin ağlıyor...” (Efruz Bey: 78)

“...dehşetli dehşetli bakıyorlardı...” (Efruz Bey: 78)

"...ayrı ayrı yerlerden şimdiye kadar otuz yara almış..."
(Ferman: 94)

"Yavaş yavaş kamburunu arkasına dayadı" (Bahar ve Kelebekler: 6).

"...büyük ninesine dalgın dalgın bakarak..." (Bahar ve Kelebekler: 10)

"...acele acele yiyor..." (Apandisit: 122)

"şakaklarındaki saçları tek tük ağarmış..." (Aşk Dalgası : 151)

"...fakfon kaşığı parıl parıl parlıyordu" (Kaşığı: 32).

"- Gor gibi pırl pırl altın, kağıt değil" (Kazın Ayağı: 82).

"Güneşten kum kum parlayan tentenin kenarında el kadar bir gölge kımıldıyor..." (İlk Cinayet: 37)

"Düşe kalka geçtiğimiz sarp keçi yolları bazen sel yarıntılarında kayboluyor, bazen sık fundalıklardan ayrılarak, dibinde sivri sivri çam tepeleri görünen karanlık çukurlara sapıyordu." (Yalnız Efe: 171)

"Şart mart" (Bir Temiz Havlu Uğruna: 22)

"badikliye badikliye yürümeğe çalışıyorduk" (Bir Temiz Havlu Uğruna: 24).

“Nazlı nazlı sarı badanalı binanın yüksekliğini süzdü.”
(Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 63).

“...acı acı gülüyorum...” (Rütbe: 76)

“Sanki bir tarafa dokunmasın diye dikkatle vücudundan ayrı tuttuğu tespihi elinde kırta kırta yürüyordu” (Rütbe: 80).

8.2.1.4. Halk Söyleyişleri

“- Vah Naciye vah...-dedi, annen nerede?

- Öldü.

- Baban?

- O da öldü.

- Kardeşin?

- O da öldü.

- Ey sen burada ne oturuyorsun?

- Burası kocamın evi.

- Kocanın evi mi?

- Evet.

- Neci bakayım senin kocan?

- Duvarcıydı. Ama şimdi asker.

- Nerde” (Zeytin Ekmek) ?

-Ülen Gülter, artık sen şeker filân getirmeyon ”

(Yüksek Ökçeler: 7) ?

“-Yakalanacağız vire! Sonra Hanım bizi kovacak”

(Yüksek Ökçeler: 7).

"Bırah, gırh yıllık nargulenden gıymatlı mı" (Kazın Ayağı: 81) ?

"Gayfe isterim...-dedi" (Kazın Ayağı: 82).

"- Gor gibi pırl pırl altın, kağıt değıl." (Kazın Ayağı: 82).

"Efendi, bunları tohtura diyiver. Biz garismayuz" (Dama Taşları: 102).

"Pekâlâ, beraber oturagoyun. Yarenlik edin. Ben üzerinizden kapıyı kilitleyom. Yimek yiyeceğim. İyarım saat sonra gelir açarım. Emme sakın korgmayasın...dedi" (Dama Taşları: 105).

"Akşamları birer tek atmalı, ense yapmalı" (Nakarat: 33).

8.2.1.5 Özlü Sözler

"Türkler az söyler çok yaparlar" (Teke Tek: 35).

"Bir asker için ömrü oldukça dövüşmemek, 'yarım ölüm' demektir" (Teke Tek: 39).

"Dünyada yataktan daha azaplı mezar var mı" (Teke Tek: 44)?

"Kula kul olmak fani dünyada 'birisine minnettar kalmak' azapların en ağırındı" (Diyet: 138).

"Nadanla sohbet etmek âkile cehennem ateşinden beterdir" (Nadan: 143)!

“Baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş” (PrimoTürk Çocuğu: 111).

“Vatan ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan” (PrimoTürk Çocuğu: 48).

“İnsanın hayvaniyeti yemekle, insanlığı okumakla kaimdir” (Lokanta Esrarı: 135).

“Rütbe haysiyeti düşürtür” (Rütbe: 77).

“Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz” (Nasıl Kurtarmış: 172).

“Hakikat kitapta değil, hayatın kendisinde idi” (Mermer Tezgah: 87).

“devlete karşı ücretle yapılacak bir fedakârlık, ne olursa olsun, hakikatte şahsî bir kazançtan başka bir şey değildir” (Pembe İncili Kaftan: 14).

8.2.1.6. Tekerlemeler

*“Mustafa mıstık
Arabaya kıstık
Üç mum yaktık
Seyrine baktık” (Ant: 26)*

*“Çayır çimen gezerim
İnci mercan dizerim” (İnat: 163)*

9. ANLATIM

9.1. Mizahî Anlatım

Türkçe Sözlükte ‘Mizahî, sözcüğünün anlamı “İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan (yazı, karikatür) (TS, 1988: 581)” olarak açıklanmıştır. “bir şiir, bir öykü, bir romanın mizahî olabilmesi, yazarının konuya bakış açısına ve o konuyu yansıtış biçimine bağlıdır” (Özkırımlı, 1991: 122).

Ömer Seyfettin öykülerinde insanları, olayları çarpıklıkları ve gülünç yönleriyle alaycı bir eda ile sunar okura. Yazar konuyu işlerken hem güldürmek hem de düşündürmek adına mizahi bir anlatıma başvurması okuru farklı şekillerde etkiler (Şimşek, 2008: 150).

Yazar, öykülerinin toplumsal aksaklıkları gözler önüne serdiği birçok öyküsün de mizahî anlatıma başvurmuştur. Ömer Seyfettin’in yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem yazarımızın mizaha yatkın karakterinden yazılarında sıkça bahsetmiştir. “Ömer Seyfettin mizaha meyyâldi fakat onun mizâhı acı bir ta’riz veya hafif bir fiske şeklinde değildi. Çok kere mübalâğacı ara sıra çılgın bir garabet mahiyetinde idi. Bunu hikâyelerindeki şahıslarında pek bariz görürüz. Her müstesna yaratılmış adam gibi onun da ‘belâhet’e karşı bir gizli kini vardı. Fakat müsamahakârdı. Budalalara, budalalıklara çok kere kızmazdı alay ederdi. Şüphesiz hamâkata karşı alay zekânın bir hakkıdır. Bu eserlerinde de görülür” (Yöntem, 1995: 344). Milli edebiyat dönemi Türk mizahının en hareketli olduğu en çok geliştiği ve modern anlamına en çok yaklaştığı dönemdir. Bu dönemde, kişisel unsurlardan kurtulan mizah, sosyal ve siyasî konulara yönelmiş, nükte ve konu çeşitliliği bakımından çok daha zenginleşmiş ve fikir yönünden de kuvvetlenerek değerli birçok temsilciler yetiştirmiştir. Bu isimlerin en önemlilerinden biri olan Ömer Seyfettin, sosyal ve siyasî konuları mizahî bir dille eleştirmiştir (Kılınç, 2008: 159).

Ömer Seyfettin’in konusunu bir fıkradan alan ‘Rüşvet’ öyküsünde haksız yere başka birisini arsasına ev yapan Ali Hoca’nın, hak, hukuk ve adalete sıkı sıkıya bağlı, rüşveti asla affetmeyen bir hâkime hasmının adına koç göndererek davayı kazanması anlatılır:

"Namık Efendi hakız davaları almazdı. Ali Hoca'nın vekâlet teklifini reddetmek istiyordu. Fakat 'Bozöyük' köyünün halkı otuz senelik müşterileriydi. Eşek ahırını beller gibi onun dükkânını bellemişler, hükümetteki her işleri için ona müracaatı âdet edinmişlerdi. Kışlık zahiresi de hemen hemen tamamıyla oradan gelirdi. Nihayet:

-Pekâlâ, senin bu işine bakayım. Kaybedince bana darılmayacaksın!

Dedi.

-Darılmam, ama neye kaybedeceksin?

-Çünkü haksızsın.

-Hâkime üzel bir koç göndersem?...

-Ne?

-O vakit davayı kazanamaz mıyım?

-O vakit şüphesiz kaybedersin işte!...

-Niçin?

-Yeni hâkim senin bildiğin adamlardan değil...

-...

Ali Hoca avukatının heyecanını anlayamıyordu. Ondan yeni hâkimin metni uzun uzadıya dinledi. Bu zat rüşvetin, hediye'nin korkunç bir düşmanıymış! En akli bir davacı kendisine rüşvet verme teşebbüs etse, o saatte onu haksız çıkarırmış!

Ali Hoca

-Allah böyle doğruları dünya yüzünden eksik etmesin!

Diye dua etti. Namık Efendi:

-Amin, amin!

Dedi.

.....

İki hafta sonra, aynı saatte Ali Hoca, yeşil boyalı dükkânı kapısında görüldü. Namık Efendi bir arzuhal yazıyordu. Gözlüğünün üstünden müşterisini görünce güldü:

-Hoş geldin be! Ne dersin davayı kazandık!

Dedi, Bu kadar hakız bir hüküm hâkimin nasıl verdiği bir haftadır şaşıyordu.

Ali Hoca soğukkanlılıkla:

-Benim gönderdiğim koç sayesinde kazandık!

Cevabını verdi.

-Ne!.. Sen hâkime bir koç mu gönderdin?

-Evet.

-Buna cesaret ettin ha...

-Evet ama sen bana "Rüşvet düşmanıdır, kim hediyeye verirse haksız çıkar" dememiş miydin?

-Evet.

-Ben o koçu gönderirken kendi ismini vermedim.

-Ya ne yaptın

-Hasmım, Muhtar Huysuzoğlu'nun ismini verdim.

-!!!..." (Rüşvet: 24-26)

'Türbe' adlı öyküsünde Şefika Molla'nın türbe zannettiği yapı aslında belediyenin apteshanesidir. Yazar gerçek yaşamdan uzaklaşan Şefika Molla'nın hayattan kopuk hallerini ince bir mizahla eleştirir:

"Mini mini bir camie, Muhammediye kitabındaki resmini gördüğü Cennet köşklerine ne kadar benziyordu. Hatta o Cennet Köşklere gibi kubbesi armudî, saçaklarının üstü yukarı kalkıktı. Acaba içinde hangi zat yatıyordu? ... .."

İnce duvarlarının arasında bir ıslaklık gördü. İçerisinde çeşme de vardı. Ah nasıl girseydi de oradan içseydi. Ama o kadar terlemiş, o kadar fena şeyler görmüştü. Aptesti sakatlanmamış mıydı? Bu mübarek yere girmeğe nasıl cesaret edebilirdi” (Türbe: 148) ? ...

Aslında Şefika Molla'nın gördüğü yer türbe değildir belediyenin halka açık yaptırdığı herkesin girip çıktığı bir tuvalettir. Yazarımız burada gördüğümüz şeylerin bizi yanıltabileceğini ya da düşüncemiz ne ise gördüklerimizin de bu düşüncelerimizin etkisiyle değişebileceğini anlatmak ister:

“-Neye gülüyorsun?...

-Ayol sen sen gizli mabede girmemişsin! Dedim.

-Ya nereye girmişim?...

-Sütannemin sandık odasına!

-Sandık odası ne?...

-Bizim evlerde komot, aynalı dolap falan yoktur.

Eşyalarımız, birer sandıkta, sandıklar da bir odada durur.

O mezar zannettiğin demir çemberli, cevizli tabutlar, bizim çamaşır sandıklarımızdır.

-Ya duvardaki levhalar?...

-Sütbabamın eserleri! Yedigâr diye sütannem satmıyor.

Frenk inanmıyordu. Ben hâlâ gülüyordum.

-Ya ipten yapılmış handesî şekiller? O 'relik'ler?...

-Yağmurlu havalarda çamaşır asmaya mahsus ip. Zaviyeler, müsellesler, tesadüfen teşekkül etmiş; relik zannettiğiniz de kullanılmayan esvaplar ...

Frenk yine inanamıyordu. Mavi gözleri birden bire bulutlanmıştı. Yalanımı yakalamış gibi başını salladı:

-Ya o mukaddes sular? Onlara ne diyeceksin azizim?... dedi.

-Gece yağmur yağdı. Sütannemin sandık odası, bildim bileli akar. Tavandan damlayacak yağmur suları yerleri ıslatmasın diye geceleyin Karanfil, o kapları odaya sıra sıra dizmiş olmalı... derim'' (Gizli Mabet: 12-13).

'Apandisit' adlı öyküde de aynı mizahî unsurları görebiliriz. Erik çekirdeğini yuttuğunu ve apandisit olduğunu zanneden kahramanımızın yaşadıkları gülmece unsuruyla anlatılmaktadır:

"Akşam yemeğinde erik hoşafı vardı. Küçük ve sarı taneler o kadar leziz idi ki... acele acele yiyor, fakat çekirdeklerini muntazaman çıkarıyordum. En nihayet kâsenin dibinde kalan dört taneyi kaşığa doldurdum. Ağzıma birden götürdüm. Hepsi bir lokmada eridi. Kendilerinden daha ekşi ve daha sert olan çekirdekleri dilimin üzerinde kaldı. Yavaşça önümdeki tabağa bıraktım. Bunlar üç çekirdek idi... Halbuki ağzıma dört erik tanesi koymuştum. Kendi kendime: "Acaba bir tanesini haberim olmadan yuttum mu? Dedim. Hayır... Bunu mutlaka hissedecektim. O halde eriğin birisi çekirdeksizdi! Kahvemi içerken düşündüm: Hiç çekirdeksiz erik olur mu? Gece yatakta uyuyamadım ve karar verdim ki, ağzımdan eksik çıkan bu hain çekirdeği ben yutmuşum...

Bu hain çekirdek gayr-i kabil-i hazımdı. İnsanın sebebi mevdi olabilirdi. Hayır, olabilirdi değil, olurdu. Zeylidudiye gider, orda kalır ve müthiş iltihabâta sebebiyet verirdi İltihab-ı zeylidudi: Apandisit!... Gözümün önüne ameliyatı cerahiye masaları, parlak neşterler, kloroform şişeleri, beyaz gömlekleriyle zengin

kasaplara benzeyen operatörlerin nim-mer'i gölgeleri geliyordu, sol kasığımın üzerinde şiddetli bir acı hissediyordum. Fakat ne çabuk yarabbi? Kendi kendimi teselli etmek ihtiyacı duyuyor: "bu vehim, bu vehim!" diyor, uyumağa çalışıyordum. Sol kasığımın üzeri o kadar fena ağrıyordu ki, elimle bile dokunmağa cesaret edemedim.

Yemek yemedim. Dışarı çıktım. Düşündüm. İhtimal yürümek muzırdı. Bir arabaya bindim. Sirkeci'ye indim. Duyduğum bu sarîh evcaî teşhis ettirmek ve ameliyata hazırlanmak için dostum "S..."'in muayenehanesine gidiyordum, "Oh diyordum, kör barsağı karında değil, cebimde bir kutunun içinde taşımalı!" Bittesadıf önünden geçtiğim lokantanın içine baktım. Operatör orada idi. Yanında oturan esmer bir adamla konuşuyor ve koca bir tabak kirazını yiyordu. İçeri girdim. "Ah doktor, size büyük ihtiyacım var!" dedim. Güldü: "Oturumuz, şunu bitireyim-dedi-. Beraber çıkarız" Oturdum. Yiyor ve yanındakine zeytinyağları hakkında bir şeyler anlatıyordu. Lâkin masanın üzerinde hiç çekirdek yoktu. Acaip! Masanın altına baktım, orada da yoktu. Dikkat ettim. Doktor avuçla ağzına attığı kirazların hiç birinin çekirdeğini çıkarmıyordu" (Apandisit: 122-123).

Kahramanımız gördükleri karşısında şaşkıncı doktora yediği kirazların çekirdeklerini ne yaptığını sorması üzerine ondan çocukluğundan beri kirazı çekirdekleriyle yediği cevabını alır. Apandisit olmaktan korkup korkmadığı sorusuna ise doktor:

"- Ne apandisiti? Azizim o eski nazariye, hiç kiraz çekirdeğinden insan apandisit olur mu?... Vaktiyle böyle zannedilmiş. Artık tamamıyla anlaşıldı ki, iltihab-ı

zeylitudüye sebebiyet veren şey, çekirdek vesaire değildir.” (Apandisit: 124) cevabını verir.

Bunun üzerine kahramanımız bir anda iyileşir, sol kasığındaki ağrı, sızı geçer ve garsona seslenir:

“-Bana da kiraz getiriri misin İspiro” (Apandisit: 124)?

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi öykülerin beklenmedik sonla bitmesi ve çok değişik çözümlerin ortaya konulması Ömer Seyfettin’i diğer öykücülerden farklı kılmaktadır.

Okuyucuyu ‘**Hafiften Bir Seda**’ öyküsünde de aynı beklenmezlikle karşılar. Hacı İmadeddin Efendi kendini dine vermiş sofu bir adamdır. Karısından kendisi için bahçenin köşesine üç arşın derinliğinde bir mezar kazdırmasını ister. Amacı bu dünyadan tamamıyla el etek çekmek ve yere girip bundan sonra ibadetine orada devam etmektir.

“Bir musluk şırlıtısı duyar gibi oldu. Halbuki yakında çeşme filan yoktu. Kulak kabarttı. Karanlık sükkûtu dinledi. Bu, şırlıtı değil, pek derinden gelen âhenktar bir mırılta idi. Etrafına bakındı. Gözlerini yukarı kaldırdı. Bir an nefes almadı. Duyduğunun ne olduğunu anlayınca güldü: “Bizim moruk –dedi-, uçacak ölüsü kınalı...” Sonra bedmest bir neşe ile haykardı:

- Uç mübarek, uç!...

Ölüp de, kendisini mirasına kondurmadığı mübarek babasına karşı çocukluğundan beri beslediği kini yine olanca şiddetiyle duydu. Karmakarışık küfürlerle savurmağa başladı. Mermer basamağın soğuşu karnına sancıdan bıçak gibi saplanıyordu; mecalsiz hamlelerle başını yukarı kaldırarak bağırıyordu:

- Uç mübarek, uç!...

- Uç mübarek, uç!...

Zikrini keserek binbirlik tespihine dehşetle sarılan İmadeddin Efendi gözlerini faltaşı gibi açtı. Tikandı. Kalbi hızla çarpmağa başladı. Etrafına bakındı. Hiçbir şey göremedi. Duvarlar boştu. Tavanda kandilinin belirsiz aydınlığı dalgalanıyordu. “Acaba aldanyor muyum?” diye düşündü. Olanca dikkatiyle kulağını kabarttı. Duyduğu sedanın gayet derinden, gayet yüksekten aksettiğini işitti:

- Uç mübarek, uç!...

Secdeye kapandı. Gözlerinden yaşlar geldi. İşte kendine hitap olunuyordu. Titreyerek doğruldu. Yirmi yıldır kapalı duran kalın perdeyi kaldırdı. Pencereyi açtı. Kömürden daha siyah bir karanlık vardı. Heyecandan, korkudan kendini kaybetmişti. Hatifin sesini tekrar işitti:

- Uç mübarek, uç!...

Gözlerini kapadı. İşte yarım asırlık ibadetten sonra keramete eriyordu. Yarın Yesevî gibi mezar çilesine girecekti. Demek Allah buna razı olmadı. Artık yarın sabah dünya yüzünde bulunmayacaktı. Erdiği kerametın huzuru içinde pencereye tırmandı. Hâtif’in çağırıldığı tarafa, yukarıya doğru asabî bir hamle ile atıldı. Hemen aşağıya uçtu” (Hafiften Bir Seda: 139-140).

‘Muayene’ öyküsünde doktora gelen adam çok fena olduğunu, her tarafının ağrıdığını söylemesi üzerine doktorla aralarında şu diyalog geçer:

“Doktor- Bir yerden mi düştünüz?

Müşteri- Hayır.

Doktor- Muharebede kurşun filân yediniz mi?

Müşteri- Hayır.

Doktor- fakat tuhaf, mutlaka bir şey oldu. İyice düşününüz bakayım.

Hasta elini şakağına kaldırır. Bir müddet düşünür.

Müşteri- Ah bir gün dalgın dalgın gidiyordum. Dörtmala koşan bir yük arabasının oku böğrüme çarptı.

Doktor- Tamam. İşte sebep! Dün mü bu kazaya maruz kaldınız?

Müşteri- Hayır.

Doktor- Ya ne vakit?

Müşteri- yedi sekiz ay var.

Doktor- Ne? Yedi sekiz ay... Kazaya uğrayınca hiçbir şey yapmadınız mı?

Müşteri-(Biraz düşündükten sonra)-Evet, yaptım.

Doktor- Ne yaptınız?

Müşteri- Arabacıyı aşağı çektim. Altıma aldım... polisler imdada gelinceye kadar dövdüm!...

Doktor- ... " (Muayene: 133-134).

Çocuklar için oldukça gülünç bir öykü. Aslında sıkça yaşadığımız bir olay. Karşılaştıkları sorunları olurlarına bırakıp üstünden zaman geçiren insanlar doktora gitmekte gecikince telafisi mümkün olmayan sorunlarla karşılaşabilirler. Çocuk bu öyküden, "sağlık hafife alınacak bir şey değildir, doktora gitmeyi geciktirmemeliyiz" dersini çıkarır.

'Nasıl Kurtarmış' öyküsünde Kadı İbrahim Efendi kendisine sebepsiz yere yoğurt getiren gence bunun sebebini sorar. Genç, Kadıya koyunlarını kurtardığı için yoğurdu babasının yolladığını söyler. Kadı şaşırır çünkü anlatıldığı gibi bir olay yaşamamıştır. Gencin yalanını ortaya çıkarmak için sorar:

"-Nerede?

-Rüyasında efendim...

Kasabanın ileri gelenleri gülmekten katılıyorlardı. Kadı, onurunun incindiğini hissetti. Suratını daha kötü astı. Fakat "iyilik etmek reddolunacak bir şey değildi. İsterse rüya olsun!... Açtı ağzını... "Rüya âleminin" gerçek olduğunu, "dış dünya"nın hayalden ibaret bulunduğunu, acı bir felsefe ile anlattı. Gerçek ancak rüyada ortaya çıkabilirdi. Kendi iyiydi. İyiliği işte rüyalara giriyordu. Sonra döndü. Gence:

-Babama selam söyle oğlum, dedi. Bırak o kabi. Ben namazdan sonra aldırırım. Delikanlı, yoğurt kabını kapının yanına bıraktı. Gidecekti. Fakat rüyanın önemini iyice anlattım sanan Kadı Efendi, rüyada yaptığı iyiliğe dair daha çok açıklama istedi.

Sordu:

-Babamın koyunlarını nasıl kurtar mışım, biliyor musun?

Genç, basacak bir yer arıyormuş gibi etrafına bakandı. Sonra arkasına baktı. Ellerini önüne kavuşturdu. Mavi pantolonunun üzerindeki kocaman kuşağını kollarıyla sıktı. Yutkundu. Gözlerini tavana dikti. Anlatmaya başladı:

-Babam dün gece rüyasında koyunları Alabayır'ın üstüne yaymış.

- Ee...

- Sonra kocaman bir kurt ortaya çıkmış. Koyunları parçalayacaktı. O sırada siz gelmişsiniz işte... Kocaman, azgın bir yabani domuz olmuşsunuz. Bu kurda saldırmışsınız... Kurt kaçmış... Siz kovalamışsınız. Sonra... Tutunca kurdun karnını azı dişlerinizle parçalamışsınız. Koyunlar da... Şey...

Kadı Efendinin kararmış suratını görünce, birdenbire hikâyesini kesti. Yüreği hop etti. Gerçekten bir

yaban domuzunun azı dişleri altında kalmış gibi korktu”
(Nasıl Kurtarmış: 174-175).

9.2. Betimleyici Anlatım

Öykülerinde kişileri psikolojik ve fiziki yönden betimleyen yazarımız çocukların hayal dünyasına katkıda bulunmakta, onlara bakma-görme ve yorumlama yeteneği kazandırmaya çalışmaktadır:

“Tekrar Muhsin Çelebi’ye baktı. Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan yüksek alnı... al yanakları... yeni tıraşlı beyaz, kalın boynu... biraz büyücek, eğri burnu... ince sarıği... tıpkı Şahnâme sayfalarında görülen eski kahramanların resimlerine benziyordu” (Pembe İncili Kaftan: 13).

Ömer Seyfettin öykülerinde mekân (yer) betimlemelerini de sıkça kullanmıştır. Böylece anlatımı canlı tutmak ve okurun zihninde anlattığı mekânı canlandırmayı hedeflemiştir:

“Serin bir rüzgâr yağmurun fısıltısını çoğaltarak esiyor, üstümüzde siyah bir çadır gibi açılan çam dalları titriyordu. Anadolu’nun bu yalçın ufuklu, bu boş, bu kayalık, bu korkunç tarafı; Bozdağı’na giden bu ıssız yol eskiden beri bir eşkiya uğrağı idi, bunu biliyordum”
(Yalnız Efe: 109).

“Kırların yorgun sessizliğini bozan hüznü çingirak sesleri, uzak yakın ineklerin böğürtüsü, köpeklerin havlayışı, hafif bir uğultunun içinde kayboluyordu. Küçük bir sürü -dört inekle birkaç keçi, koyun- köye giren geniş yolun ta ağzında durmuştu. Alçak duvarlı bir bahçenin

önünde ineğin birisi öfkeyle acı acı böğürdü. Kapı açıldı. Sürü, sayı sıra tanır akıllı mahluklar gibi teker teker içeri girdi. Biraz sonra köy içinde bir ihtiyar belirdi. Bembeyaz çember sakalı, yuvarlak kırmızı yüzünün etrafında gümüş bir kale gibi parlıyordu.

Boyu o kadar yüksek, vücudu o kadar iri idi ki... Dibinden geçtiği duvarlar, çitler, omuzları hizasına bile gelmiyordu. Ellerini kocaman kırmızı kuşağının arasına sokmuştu” (Yalnız Efe: 111).

“Yalnız evimizle mektebi gözümün önüne getirebilirim. Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her vakit oturduğumuz beyaz perdeli oda... Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi” (And: 22-23).

“Rıhtım تنها idi... Olimpos Palas'ın Kristal'in, Splandit Palas'ın, diğer küçük gazinoların lambaları çoktan sönmüştü. Katolik kilisesinin hâkim ve müstevli çanı saat üçü vuruyor, hiddetli bir ahenkle bazı yavaşlanarak, bazı coşarak devam eden haris tanini karanlıklara yılıyor, altınlı iktisat ve menfaat rüyaları gören müsterih Yahudi mahallelerinin üzerinde dalgalanıyor, sonra yukarılara, mert ve sessiz Türk mahallesinin sık ve geniş çatılarına doğru yükseliyordu. Kenara çarpan siyah köpüklü deniz, havagazlarının domuk ziyalarından uçan ölüm renginde tenavvürlerin içinde keder ve elem sadaları çıkararak ağlıyor, sanki bu nihayeti görünmeyen, bu sabahın açık ve mavi ufkunu, beyaz ve mor sisli Olimp dağları, o mavi ve esâfir vatanını yutan, yok eden muvakkat ademin” (Primo: Türk Çocuğu: 48-49)...

'Hafiften Bir Seda' öyküsünde mukaddesliğiyle ünlü, sofuluğuyla bilinen İmadeddin Efendi'nin oğlu Tahsin'in betimlemesi:

"Neûzubillâh! "Eşi düşman başına" demeğe kalbinde bir parça merhameti olan insanın ağzı varmaz. Gece gündüz içen rezil bir sarhoş! Namussuz bir kumarbaz! Çapkan, mütecaviz, cesur, edepsiz bir tulumbacı! Yalnız mahallenin değil, bütün semtin ahalisi onun şerrinden yaka silkerdi. Şehrin dört tarafında ayrı ayrı lakapları, isimleri vardı. Bunların içinde en kullanılan, İstanbul zabıtasının resmen kabul ettiği isimdi: "Kötü Tahsin". Kapalı kadınlara laf atar; açık kızların olmayacak yerlerine dokunur, tenhada rastladığı çocukların ayaklarından zorla potinlerini çıkarıp alır, en yüksek duvarlardan atlar, dükkan peykelerini karar, hâsılı akla gelmez huyânetler yapardı" (Hafiften Bir Seda: 135-136).

'Zeytin Ekmek' öyküsünde Naciye'nin ve sefalet içinde yaşadığı evin canlı betimlemesini görmekteyiz:

'Genç, beyaz, gürbüz kadın, tıpkı zâlim âşıkının kadrine uğramış bir evvel zaman cariyesine benziyordu... Soluk basma entarisi parça parçaydı. Gür, kıvrıcık, kumral saçları mermer kadar beyaz omuzlarına dökülmüş, celladını bekleyen bir masum gibi, derin derin düşünüyor, çürük kafesli çarpık cumbadan sokağa bakıyordu" (Zeytin Ekmek: 90).

"Sıvaları dökülmüş bölmeler, kaplamasız tavan, buraya ahırdan bozma sefil bir kümes manzarası vermişti" (Zeytin Ekmek: 92).

“Köşede yırtık bir hasırın üstüne birkaç yatak yığılmıştı. Hasırın ucunda bir gaz sandığı vardı. Büyücek bir desti, yanında bir vesika ekmeği, yeşil bir çanak dolusu zeytin duruyordu. Cumba ile perdesiz pencerenin önündeki tahtadan sedirin üstüne ince eski bir yol keçesi örtülmüştü” (Zeytin Ekmek: 94).

Ömer Seyfettin ‘Beşeriyet ve Köpek’ öyküsünde gemi yolculuğu esnasında kamarasında gördüğü bir kadını fiziki görüntüsüyle betimlerken bir yandan da bu görüntünün onda uyandırdığı tahminlerde bulunmaktadır:

“Birisi şiddetle nazar-ı dikkatimi celbetti. Kısm-ı süflâsı kaba ve şişman, üst tarafı nârin, fakat her halde mumtazam bir vücut... İnce, uzun kaşlar, solgun ve asabî çehre, ciddi kadınlara h^s, meselâ muallime, rahibe gibi, bir hüsn-i lâtif, bir hüsn-i mahzun... Siyah gözleri altın bir gözlüğün camları arkasından daha fazla parlıyor gibi görünüyordu. Mütefekkir ve meyustu” (Beşeriyet ve Köpek: 165).

“Küçük salomon fes renginde kalın, ağır perdeli penceresinden dışarı muhteşem, parlak bir suluboya levhası gibi görünüyordu. Saf mavi bir sema... Çiçekli ağaçlar... Uyur gibi sessiz duran deniz... Karşı sahilde mor, farkolunmaz sisler altında dağlar, korular, beyaz yahılar... Bütün bunların üzerinde esatîr rüyasının havaî hakikatı gibi uçan martı sürüleri! Pencerenin önündeki şişman koltuğa gayet zayıf, gayet sarı, gayet ihtiyar bir kadın oturmuştu. Bahara, hayata dargın gibi arkasını dışarıya çevirmişti. Sönmüş gözleri köşelerdeki gölgelere karışıyordu. Karşısında, bir şezlonga uzanmış esmer,

*güzel bir kız siyah maroken kaplı bir kitap okuyor;
pencereden, çiçek, kır kokuları; deniz, dalga fısıltıları
getiren tatlı bir nisan rüzgârı giriyordu” (Bahar ve
Kelebekler: 5).*

*“Balık istifi denilen o kamıldanmaz, o nefes almaz
kalabalıkla taşacakmış gibi dolu olan şirket vapurunun
kenarında, kaptan kulesinin altındaki dört ince, beyaz
demir direğin içine, üç arkadaş çömelmiş, muharebeden,
parasızlıktan, bulgurdan bahsetmemek için eski
zamanları hatırlıyor, dertleşiyorduk! Hava sıcaktı.
Boğaz’ın tepelerindeki tek tük korular parlıyor, deniz düz
mavi bir kadife gibi uzanıyordu” (Bir Temiz Havlu
Uğruna: 18).*

*“Bu kumral saçlı, kesik, kumral bıyıklı şişman bir kalem
beyi idi” (Bir Temiz Havlu Uğruna: 18).*

*“Birbiri üstüne attığı bacaklarına, kalın dizlerine,
dokunulsa kan fişkiracak sanılan tombul ellerine baktım”
(Fon Sadriştayn’ın Karısı: 45).*

*“Karşı sahil mor tepeleri, beyaz yalıları, koyu nefsi
ağaçlarıyla sanki edebî bir keyif uykusuna dalmış
gibi idi” (Fon Sadriştayn’ın Karısı: 58).*

*“Halbuki oğlu hodgâm, azimsiz, müsrif, tembel,
karaktersiz bir serseri idi” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 68).*

*“Pantolon azmanı koyu mavi dar bir çakşır, üstüne sık
bir smokin giymişti. Başında ince, âbâni bir sarık vardı.
Temiz bir işkence âletine benzeyen beyaz gömleğinde*

boyun bağı yoktu. Gözlerinde altın gözlükler, göbeğinin üstünde kalın bir altın zincir... Sanki bir tarafa dokunmasın diye dikkatle vücudundan ayrı tuttuğu tespihi elinde kırta kırta yürüyordu. Kolları koltuklarının altında birer zaviye-i kaime hâsıl edecek derecede kabarmıştı. Arkasındaki maiyeti paltosunu, şemsiyesini, bastonunu taşıyordu” (Rütbe: 80-81).

“Bembeyaz sakalıyla, mavi yorgun gözlerini daha büyük gösteren kalın taşlı altın gözlüğüyle türbesinden canlanarak kalkmış bir evliyaya benziyordu” (Miras: 113).

“Yazı kargacık burgacık nevidendi. Cildini, kenarını sanki hırçın bir sıçan kemirmişti. Nakışlarının yaldızı solmuştu” (Miras: 114).

“Geniş bir muayenehane; doktor, masanın başında. Hizmetçi içeri bir hasta sokar. Zavallının vücudu iri, göğsü geniş, ama benzi sapsarıdır” (Muayene: 133).

“Serin bir rüzgâr yağmurun fısıltısını çoğaltarak esiyor, üstümüzde siyah bir çadır gibi açılan çam dalları titriyordu. Anadolu'nun bu yalçın, ufuklu, bu boş, bu kayalık, bu korkunç tarafı, Bozdağı'na giden bu ıssız yol eskiden beri eşkiya uğrağı idi” (Yalnız Efe: 172).

“Dört parmak siyah, çatık kaşları ve çalı bıyıklarının arasından görünen iri beyaz dişleriyle insana hemen saldıracakmış, ısıracakmış gibi gelirdi. Yüzü daima buruştu. Buz tutmuş sirke kadar ekşiydi. Hiç gülmezdi.

Çok sertti. En sakın lâfı bile havlar gibi söyler, sonra birdenbire susuverirdi.

Fakat şöyle bakarken, insanda yüzüyle, hareketleriyle, sözleriyle çok kötü etki bırakan bu kadı, kendi kalbinin çok iyi olduğuna inanırdı. Herkesin iyiliği için çalıştığını sanırdı. İnsanları acı sözleriyle haşlar, ama elinden gelecek yardımı da esirgemezdî” (Nasıl Kurtarmış: 171).

“Genç, basacak bir yer arıyormuş gibi etrafına bakındı. Sonra arkasına baktı. Ellerini ömüne kavuşturdu. Mavi pantolonunun üzerindeki kocaman kuşağını kollarıyla sıktı. Yutkundu. Gözlerini tavana dikti” (Nasıl Kurtarmış: 174).

9.3. Benzetmeler

Anlatıma güç katma, sözcüklerin anlam boyutunu kurup geliştirme için insanoğlu öteden beri benzetme yolunu seçmiştir. Aralarında yakınlık bulunan, benzerlik ilgisi kurulabilecek birtakım nesnelere ve kavramların birini anarken ötekini de söyleme işidir benzetme” (Özdemir, 2000: 41).

Öykülerde anlatımın gücünü etkili kılmak, söze kuvvet ve güzellik katmak amacıyla kullanılan benzetmeler çocuk açısından da anlamsal olarak yeni kazanımlar sağlamakta, çocuğun dil zenginliğine katkı sunmaktadır.

“Ömer Seyfettin, anlattığı durumları etkili kılmak amacıyla aralarında ilgi ve uygunluk bakımından benzer olan ifadeleri, diğer ifade biçimleriyle destekler. Böylece çocukların okuduğu metinlerdeki anlam ilişkilerini fark etmelerini ve edebiyatın estetik bir değer taşıdığını görmelerini ister” (Şimşek, 2008: 150).

“... tıpkı bulutların arasında kalmış ihtiyar bir melaike gibi” (Yemin: 68)

“...şu İstanbul “bir milyon küsur sayfalı” kocaman bir kitaptı” (Mermer Tezgah: 88)

“Her sabah Çarşı Camii'nin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi, civıldayarak geçerdik” (Falaka:11)

“Küçük, siyah gözleri daima karanlık bir inin derinliklerinden bakar gibi parlardı” (Vire: 56).

“Batıdan gelen büyük düz yolun ta ağzındaki taş konak, zairsiz bir türbe gibi sâkindi” (Teselli: 45).

“Mahallede değil, hatta civar semtlerde oturanlar bile, Zümrüdüanka kuşu gibi adını duyup kendini görmedikleri Hacı İmadeddin Efendi hakkında gayet derin bir hürmet beslerlerdi” (Hafiften Bir Seda: 135).

“Akdeniz'in esatir yuvası nihayetsiz ufuklarına bakan küçük tepe minimini bir çiçek ormanı gibiydi” (Forsa: 150).

“Tıpkı hafızasını kaybetmiş bir zavallı gibi” (Memlekete Mektup: 30)

“Güneş tıpkı yaz gibi kaldırımları ısıtıyor, omuzlarımda, göğsümde sıcaktan kaşınmalar ürpertiyordu” (Koleksiyon: 113).

“Genç, beyaz, gürbüz kadın, tıpkı zâlim âşıkının kadrine uğramış bir evvel zaman cariyesine benziyordu” (Zeytin Ekmek: 90).

Gür, kıvırcık, kumral saçları mermer kadar beyaz omuzlarına dökülmüş, celladını bekleyen bir masum gibi, derin derin düşünüyor” (Zeytin Ekmek: 90)...

“Sanki bu sefalet kendi cinayetiymiş gibi önüne bakıyor, utanıyor, sıkılıyor, kızarıyordu” (Zeytin ekmek: 94).

“Sonra işte bu cennet kadar muhteşem, saraylardan süslü köşkün altınlı, gümüşlü, billûrlu yemek odasında, karşısına yine zeytin ekmek çıkıyordu” (Zeytin Ekmek: 110).

“Kahve, hayvanları kaçmış bir ahıra benziyordu. Kenarları koparılmış boş yemlikleri andıran peykelerde esvapları birbirine uymayan beş on kişi oturuyordu” (Efruz Bey: 90).

“Süssüz bir kadın uyuz bir tavus gibi zavallıdır” (Uçurumun Kenarında: 81).

“Küçük salonun fes renginde kalın, ağır perdeli penceresinden dışarı muhteşem, parlak bir suluboya levhası gibi görünüyordu” (Bahar ve Kelebekler: 5).

“Uyur gibi sessiz duran deniz” (Bahar ve Kelebekler: 5)...

“Bütün bunların üzerinde esatîr rüyasının havaî hakikati gibi uçan martı sürüleri” (Bahar ve Kelebekler: 5)!

“Bahara, hayata dargın gibi arkasını dışarıya çevirmişti” (Bahar ve Kelebekler: 5).

“Sönmüş gözleri köşelerdeki gölgelere karışıyordu”
(Bahar ve Kelebekler: 5).

*“... tıpkı Şehnâme sayfalarında görülen eski
kahramanların resimlerine benziyordu”* (Pembe İncili
Kaftan: 13).

*“Hava sıcaktı. Boğaz’ın tepelerindeki tek tük korular
parlıyor, deniz düz mavi bir kadife gibi uzanıyordu”* (Bir
Temiz Havlu Uğruna: 18).

*“Kumral şişmancası azarlanmış bir çocuk küskünlüğü ile
denize baktı.”* (Bir Temiz Havlu Uğruna: 19).

*“Tepesi dökülmüş başı kocaman bir bilârdo yuvarlağı
gibi muntazam, gayet parlak, beyazdı”* (Bir Temiz Havlu
Uğruna: 20).

*“Tıpkı oğullarına kız aramağa giden romatizmalı anneler
gibi badikleye badikleye yürümeğe çalışıyorduk”* (Bir
Temiz Havlu Uğruna: 24).

“Renkli iki taş gibi hareketsiz duruyorlardı” (Nişanlılar: 29)

*“Bu sanki gayet mühim bir faciaymış gibib eni saatlerce
düşündürecekti”* (İlk Düşe Ak: 34).

“Bunu güneş gibi görüyordum” (İlk Düşen Ak: 40).

“Fakat ideal hazır esvap gibi bulunup alınmazdı” (İlk
Düşen Ak: 40).

“Tenha korular, sevinçli mazilere bezeyen gölgeli yollar”
(Fon Sadriştayn’ın Karısı: 44)...

“... beynimdeki granit ağırlığını yumuşatmak, kaynayan hararetlerini söndürmek için Boğaziçi vapuruna atladım”
(Fon Sadriştayn’ın Karısı: 44).

“Ben böyle bir Herkül ’ü mektepte değil, hattâ bütün hayatımda görmemiştim” (Fon Sadriştayn’ın Karısı: 47).

“Sizin gibi iriyarı dev gibi bir adam” (Fon Sadriştayn’ın Karısı: 47)...

“... sanki edebî bir keyif uykusuna dalmış gibiydi.” (Fon Sadriştayn’ın Karısı: 58)

“Hava bir genç kız kahkahası kadar berraktı...” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 59)

“Nihayetsiz teyyare kümeleri, mukaddes bir Kâbe ’yi tavaf eden şeffaf Cennet kuşları gibi Çamlıca tepesinin üstünde dönüyor, dolaşıyordu.” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 59)

“Karısı ocak başında saat rakkası gibi sallanarak bir kap çalkalıyordu.” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 63)

“Bir âşık gibi halkı sevmiş...” (Fon Sadriştayn’ın Oğlu: 59)

“Temiz bir işkence âletine benzeyen beyaz gömleğinde boyun bağı yoktu.” (Rütbe: 80)

“Artık ebediyen dönemeyeceğim bu cennetten nasıl bu cehenneme yuvarlandım?” (Miras: 112)

“...türbesinden canlanarak kalkmış bir evliyaya benziyordu.” (Miras: 113)

“Bu mücevher, çamura düşmüş bir bakkal defterine benziyordu.” (Miras: 114)

“Öldürdüğü mukaddes vücudun üzerinde pişman olan bir cani gibiydim.” (Miras: 119)

“Beyaz, çatal sakallı bir adamcağızdı.” (Pireler: 127)

“Mezardan kalkmış bir yeniçeri ağası gibi...” (Kesik Bıyık: 145).

“Evet... hepsi ateşin önünden kaçarmış gibi yüzlerce senelik yerlerinden, yurtlarından uzaklaştılar.” (Tuhaf Bir Zulüm: 100, 102).

“Serin bir rüzgâr yağmurun fısıltısını çoğaltarak esiyor, üstümüzde siyah bir çadır gibi açılan çam dalları titriyordu.” (Yalnız Efe: 172).

“Dört parmak siyah, çatık kaşları ve çalı bıyıklarının arasından görünen iri beyaz dişleriyle insana hemen saldıracaktı, ısıracaktı gibi gelirdi.” (Nasıl Kurtarmış: 171).

“Buz tutmuş sirke kadar ekşiydi.” (Nasıl Kurtarmış: 171).

“En sakın lâfi bile havlar gibi söyler, sonra birdenbire susuverirdi.” (Nasıl Kurtarmış: 171).

“Genç, basacak bir yer arıyormuş gibi etrafına bakındı.”
(Nasıl Kurtarmış: 174).

“Gerçekten bir yaban domuzunun ağı dişleri altında kalmış gibi korktu.” (Nasıl Kurtarmış: 175).

“...bir insandan bostan korkuluğuna benziyordu...” (Yuf
Borusu Seni Bekliyor: 112).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öyküler çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; çeşitli insan tipleri ile tanışmasına olanak verir, geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur; böylece çocuklar, içinde yaşadıkları sosyal ve kültürel ortama uyum problemi yaşamazlar.

Bunun dışında öyküler çocuklarda dil, tarih ve millet bilincinin gelişmesine katkı sunar. Okunan metinde geçen tarihi olaylar, farklı coğrafyalar, farklı insan tiplerini, kendinden farklı yaşamlar, bunların hepsi okuyucuya katkı sunan özelliklerdir. Boş zamanlarını kitap okuyarak yararlı bir uğraş içinde geçiren çocuklar, böylece okuma alışkanlığını da kazanmış olacaktır.

Ülkemizde çocuk kitapları arasında okunan ve okunması tavsiye edilen Ömer Seyfettin öykülerinin okuyucuya yaşattığı dünya, yetişkinleri etkilediği kadar çocukları da etkilemektedir. Çocuk edebiyatıyla ilgili söylenegelen, çocuk için edebiyat, çocuksu edebiyat, çocuğa göre edebiyat gibi tartışmalar devam ederken, çocuklar ilköğretim sıralarında Ömer Seyfettin öyküleriyle tanışıyorlar. Edebiyatımızın belki de en zengin konu çeşitliliğine sahip yazarıdır Ömer Seyfettin. Konu çeşitliliği açısından zengin olan öyküler okuyucularına daha çok şey katmaktadır. Hele bu okuyucu çocuksa, milletin tarihini, yaşantısını, dilini, savaş taktiklerini, yaşam felsefesini hep bu öykülerden öğreniyor. Ömer Seyfettin'in öyküleri bu yönleriyle çocuk eğitime büyük katkı sunmaktadır.

Yalın, açık, süsten ve şairanelikten uzak; olaya, kurguya, ve somut betimlemelere dayalı anlatımıyla öykülerini okuyucusuyla paylaşan Ömer Seyfettin, bu yönüyle en çok okunan öykücülerin başında gelir. Edebiyatı bir araç olarak kullanıp toplumsal sorunlara dikkat çekmesi, toplumun her kesiminden insanı ele alması ve bütün bunları dönemin sade dil anlayışıyla, mizahla bezeyip yazması öykülerinin beğenilmesini ve sevilerek okunmasını sağlamıştır.

Çalışmamızda Ömer Seyfettin'in 119 öyküsü çocuk edebiyatı kriterlerine göre tek tek okunarak incelenmiştir. Öykülerdeki eğitim değerleri; "konu ve kahramanlar aracılığıyla verilen eğitim değerleri" ile "dil-anlatım" aracılığı ile verilmeye çalışılan eğitim değerleri olmak üzere iki katagoride ele alınıp alt

başlıklara da ayrılarak ayrı ayrı incelenmiştir. İncelenen öykülerin dilsel, sosyal, ruhsal ve bilişsel bakımdan çocuk gelişimlerine katkısı araştırılmıştır.

Ömer Seyfettin'in öykülerindeki çocuklar zaman zaman suç işleseler de bu çocukları suça iten nedenler okuyucu tarafından göz ardı edilmemelidir. Öyküde çocuğa önce yanlışı yaptıran yazar, yapılan yanlıştın, işlenen suçun insanda yarattığı travmayı göstererek bir daha aynı hatalara düşülmesini engellemeye çalışmaktadır. Yazar; yalan söylemenin, iftira etmenin, hırsızlık yapmanın kötü bir davranış olduğunu; kardeşliğin, arkadaşlığın ne denli önemli olduğunu; vatan ve millet sevgisinin üstünde hiçbir sevginin olamayacağını çocuk kahramanlar aracılığıyla anlatır.

Dört temel dil becerisinden biri olan okumanın geliştirilmesinde öykülerin en çok rağbet edilen, en sevilen ve en uygun tür olduğunu biliyoruz.

Çocukların dil gelişimleri, bilişsel gelişimleri, sosyal gelişimleri, zihinsel ve ruhsal gelişimlerinin sağlıklı seyretmesi ve gerçekleşmesi için genelde çocuk edebiyatı, çocuk öyküleri ve daha özeldde Ömer Seyfettin'in öykülerine dair önerileri şöyle sıralayabiliriz:

1. Bu alan başıboş bırakılmamalı; çocuklar, ticari kaygıdan uzak, uzmanlarca filtre edilmiş eserlerle tanış(tırıl)malı
2. Eserler çocukla buluşmadan önce bir komisyon tarafından denetlenmeli; komisyonda mutlaka pedagog, dilci, psikolog, sosyolog, felsefeci (etik-estetik alanda uzman) bulunmalı
3. Üst düzeyde teknik malzeme kullanılmalı. Dizgi, baskı, kâğıt kalitesi, resim gibi
4. Dünyada bu alanda gerçekleşen gelişmeler yakından takip edilmeli
5. Bu alanda, daha çok ulusal ve uluslar arası bilimsel toplantılar (sempozyum, konferans, kongre, panel gibi...) yapılmalı
6. Okullardaki okuma saatleri işlevsel ve çekici kılınmalı, zenginleştirilerek yaygınlaştırılmalı
7. Çocuk ve anne-baba okuma stratejisi yöntemi ve tekniği açısından kurslarla bilinçlendirilip geliştirilmeli
8. Çocukların okuma öncesi bir amaç oluşturmaları sağlanmalı

9. Okuma esnasında ön bilgilerin (heybedekilerin) okuma ortamına taşınmaları sağlanmalı

10. Çocuklarda okuma heyecanı uyandıracak, dili doğru ve güzel kullanmasını sağlayacak yapıtları almaya özen gösterilmelidir

11. Ömer Seyfettin Öykülerinin dili ve anlatımı çocuğa uygunluğu Açısından okurlarca tercih edilen yapıtlar arasındadır. Ancak yazarın, yapılan hatadan ders çıkararak onu bir eğitim aracına dönüştürdüğü gerçeği dikkate alınarak okunmalıdır. Öyle ki okuyucu, öyküde yaşanan olumsuz sonuçtan bir çıkarımda bulunabilsin

12. Her ne kadar kendi dönemi açısından öykülerin dili yalın olsa da, günümüzde çocuklar tarafından bütünüyle anlaşamadığı da bir gerçektir. Bu problemin giderilmesi için öykülerin özgünlüğünü bozmadan mutlaka bir sözlükçe eklenerek basılmalı ve okuyucuyla bu şekilde buluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- ADALI, Oya, “*Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne*”, Türk Dili Dil Öğretim Özel Sayısı, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 379-380, Ankara, 1983.
- AKBABA, Sırrı ve ANLIAK, Şakire, *Eğitim Psikolojisi*, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- AKBAYIR, Sıdık, “*Klasik Dönemin Didaktik İki Eseri: Hayriye ve Lutfiye*”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, S.104-105, Ağustos-Eylül, 2005.
- AKSAN, Doğan, *Anlam Bilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınları, Ankara, 1999.
- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1971.
- AKTAŞ, Şerif, GÜNDÜZ, Osman, *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.
- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Yayınları, Ankara, 2004.
- ALANGU, Tahir, *Ömer Seyfeddin - Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, May Yayınları, İstanbul, 1968.
- ALPAY, Meral, *Kütüphane: Dünü Yarına Bağlayan Köprü*, Türk Kütüphaneciler Derneği, İstanbul, 1991.
- AMİCIS DE EDMONDO, *Çocuk Kalbi*, Çev. Ahmet Madenli, Epsilon Yayınevi, İstanbul, 2000.
- ARGUNŞAH, Hülya, *Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde İnsan*, Bilge Yayınları, Ankara, 2003.
- ASLAN, Ahmet, *Felsefeye Giriş*, Vadi Yayınları, Ankara, 2002.
- ASUTAY, Hikmet “Çocuk – Gençlik Yazını ve Okuma İşlevindeki Önemi”, *Tömer Dil Dergisi*, Ankara, 2000.
- AYDEMİR, Cengiz, *Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 1989.
- AYDIN, Ayhan, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- AYHAN, Hakan ve ÜNLÜ, Sezen, *Psikoloji*, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2001.
- BAMBERGER, R. *Okuma Alışkanlığını Geliştirme* (Çeviren: Bengü ÇAPAR) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

- BARAZ, Turhan, **Çocuk Edebiyatı**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Eğitim Ön Lisans Programı Türk Dili II, Eskişehir, 1987.
- BAŞARAN, İbrahim, **Eğitime Giriş**, Umut Yayın, Ankara, 1999.
- BAŞGÖZ, İlhan, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.
- BİLGEGİL, Kaya, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1977.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Tek Işık Yay., Ankara, 1999.
- CİRAVOĞLU, Öner, **Çocuk Edebiyatı**, Esin Yayınevi, İstanbul, 1999.
- CUNBUR, Müjgan, **Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.
- ÇAĞAN, Kenan, "*Çocuk Edebiyatı Ve İdeoloji*", Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Öncü Basımevi, Ankara, 2000.
- ÇAĞLAYAN, Semiha, **Türk Eğitim Sistemi Üzerinde Etkili Olan Felsefi Akımlar**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2007.
- ÇEÇEN, Mehmet Akif, ÇİFTÇİ, Ömer, "*İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi*", Millî Eğitim Dergisi, S. 173, 2007.
- ÇETİN, Nurullah ve Arkadaşları, **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- ÇETİŞLİ, İsmail, **Yeni Türk Edebiyatı Metin Tahlillerine Giriş Roman- Hikâye**, Tuğra Matbaası, Isparta, 2000.
- DEMİRAY, Kemal, **Türkçe Çocuk Edebiyatı**, 14. Baskı, Millî Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1973.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, 22. Baskı, Ankara, 2005.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin, **Çağdaş Çocuk Yazını Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.
- DODSON, Fitzhugh, **Çocuğunuzu Tanıyor musunuz?**, (47. baskı), Denge Yayınları, Ankara, 1999.

- EMRE, İsmet, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayınları, Ankara, 2005.
- ENGİNÜN, İnci, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, S.400, s.187-195., 1985.
- ERDEN, M., ve AKMAN, Y., *Eğitim Psikolojisi*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1997.
- ERGUN, Mustafa, “20 Yüzyıl Başlarında Türk Eğitiminin Amaçları Konusundaki Tartışmalara Mukayeseli Bir Bakış”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*. C. 20, İstanbul, 1986.
- ERSANLI, Kurtman ve UZMAN, Ersin, *Eğitim Psikolojisi*, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- ERTÜRK, Selâhattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelken Tepe Yayınları, Ankara, 1984.
- EYÜBOĞLU, Sabahattin, *Köy Enstitüleri Üzerine*, Yenigün Basın ve Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- FİDAN, Nurettin ve ERDEM, Münire, *Eğitime Giriş*, Alkım Yayınevi, Ankara, 1993.
- GEÇGEL, Hulusi, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.
- GEÇGEL, Hulusi, AK, Nilü, “Aziz Nesin'in Öykülerinde Çocuk ve Eğitim Teması” *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayını, S: 22., 2009.
- GÖKŞEN, Enver Naci, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Özdemir Basımevi, İstanbul, 1972
- GURBETOĞLU Ali, II. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Ahlak Eğitimi ve Ahlaki Değerler 1908-1918).
- GÜLERYÜZ, Hasan, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2006.
- GÜRBÜZ, Hüseyin, *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Öncü Basımevi, Ankara, 2000.
- KABAKLI, Ahmet, *Çocuk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul, 1983.
- KAPLAN, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.

- KARAALIOĞLU, Seyit, Kemal, *Edebiyat Sanatı, İnkılâp ve Aka Kitapevleri*, İstanbul, 1964.
- KARATAŞ, Turan, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, II. Baskı, Ankara, 2004.
- KAVCAR, Cahit, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974.
- KAVCAR, Cahit, *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi, III. Baskı, Ankara, 1999.
- KIBRISLI, İbrahim, *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2000.
- KILINÇ, Aziz, “*Mizahta Rahatlama Kuramına Göre Ömer Seyfettin’in Halk Anlatı Kaynaklı Hikâyelerinde Mizah*”, 2. Dünden Bugüne Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Gönen Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- KOCABAŞ, İlknur, “*Çocuk Kitabı Seçim Kriterleri ve 1997 Yılına Kapsayan Bir Değerlendirme*”, Hacettepe Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.
- KOÇOĞLU, Mustafa, “*Çocuk Edebiyatı*”, Çocuk Yayınları Sempozyumu Bildiriler, Sevinç Matbaası, Ankara, 1981.
- KOLCU, Ali İhsan, *Milli Edebiyat II Nesir*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2007.
- KORKMAZ, Zeynep, *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, TDK Yayınları, Ankara, 1992.
- KUDRET, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman (1859-1959) II*, Varlık Yayınları, IV. Baskı, İstanbul, 1981.
- KURT, İ. *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- LEKESİZ, Ömer, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, I. Cilt, Kaknüs Yayınevi, İstanbul, 1997.
- MEB, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, C.1, s.549 – 550., İstanbul, 2002.
- MERT, Necati, *Ömer Seyfettin: İslamcı, Milliyetçi ve Modernist Bir Yazar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, *Tebliğler Dergisi*, S. 2563, Ağustos 2004.
- MORAN, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- NAS, Recep, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2002.

- OĞUZKAN, Ferhan, *Çocuk ve Edebiyatı*, 4.Basım, Anı Yayıncılık, İstanbul, 1987.
- OĞUZKAN, Ferhan, *Çocuk Edebiyatı*, 7.Basım, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.
- ONUR, Bekir, “*Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu Sunuş Yazısı*”, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2006.
- ÖKSÜZ, Neslihan, “*Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Çocuk Kahramanlar*”, 2. Dünden Bugüne Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Gönen Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÖNERTOY, Olcay, “*Ömer Seyfettin’in Milliyetçilik Düşüncesi*”, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- ÖZBAY, Yaşar, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Erol Ofset, Trabzon, 2001.
- ÖZDEMİR, Emin, *Sözlü -Yazılı Anlatım Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- ÖZDEN; Yüksel; *Eğitimde Yeni Değerler*; PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005.
- ÖZEL, Semiha, *Edebiyat Nazariyatı Açısından Hikâye Türü*, Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.
- ÖZEN, Ferhat, *Türkiye’de Okuma Alışkanlığı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi, Ankara, 2002.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1987.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, *Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1991.
- PARLATIR, İsmail, *Genç Kalemler İçinde Ömer Seyfettin*, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1985.
- PEREMECİ, Osman Nuri, *Atalar Sözleri*, Edirne Halkevi Yayını, İstanbul, 1943.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.
- SAYGILI, Sefa, “*Çocuklarda Okuma Alışkanlığını Nasıl Kazandırmalı?*”, Sağlık Yolu Dergisi, Sayı 1., 2002.
- SEVER, Sedat, *Çocuk ve Edebiyatı*, Kök Yayınları, Ankara, 2003.
- SEYFETTİN, Ömer, *Perili Köşk*, Erdem Yayınları, İstanbul, 2002.
- SEYFETTİN, Ömer, *Bütün Eserleri (S., 1,-9)*, Serhat Yayınlar, İstanbul, 2007.
- SEYFETTİN, Ömer, *Seçme Hikâyeler*, Lacivert Yayıncılık, İstanbul, 2008

- SÖNMEZ, Veysel, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1986.
- SÖNMEZ, Veysel, **Sevgi Eğitimi**, Şafak Matbaası, Ankara, 1987.
- SÖNMEZ, Veysel, **Eğitim Felsefesi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
- ŞAHİN, Hatice, “*Türk Atasözlerinde Kadın*”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 29, İstanbul, 2006.
- ŞİMŞEK, Yaşar, “*Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Çocuklara Yönelik Öğretici Öğeler*”, **2. Düünden Bugüne Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Gönen Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, **Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, **Çocukluğun Kozası**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- TDK, **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- TEMİZYÜREK, Fahri “*Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi*” Türklük Bilimi Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı:13, Niğde, 2003.
- TEZCAN, Mahmut, **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, 1997
- TUNCAY, Mete, *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Tarih, 2002.
- TURAL, Sadık K.; Kerman, Zeynep; Özgül, M. Kayahan, **Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- TURAN, M., Ruhi, **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ, Dergâh Yayınları, İstanbul, C.4, 1994.
- USTAOĞLU, Pervin, “*Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Çocuğa Görelik Açısından Olumsuzluklar ve Olumsuzluklar*” Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2006.
- VARIŞ, Fatma, **Eğitim Bilimine Giriş**, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1985.
- YALÇIN, Alemdar, AYTAS, Gıyasettin, **Çocuk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- YAVUZER, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1984.
- YAVUZER, Haluk, **Okuma Alışkanlığının Kazanılmasında Ailenin Rolü, Aileler ve Eğitimcilere Çocuk Kitapları Rehberi**, Erkan Yayınları, İstanbul, 2003.
- YAZICI, Hüseyin, **Hikâye**, DİA, c. XVI, İstanbul 1998.

YEŞİLYAPRAK, Binnur (Editör), **Gelisim ve Öğrenme Psikolojisi**, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005.

YILDIRIM, Cemal, **Eğitimde Araştırma Metotları**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1966.

YÖNTEM, Ali Canip, **Ömer Seyfettin-Hayatı-Sanatı**, 1995

WELLEK, Réne; Warren, Austin, **Edebiyat Teorisi**, (Çev. Ömer Faruk Huyugüzel), Akademi Kitabevi, İzmir, 1993.

ÖZ GEÇMİŞ

1963 yılında Artvin ili Hopa ilçesinde doğdu.

İlk ve orta öğrenimini Artvin’de tamamladı.

Yüksek öğrenimini Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünde yaptı.

1993-1994 yıllarında Kars’ta vatani görevini tamamladı.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Türk Dili ve Edebiyatı alan derslerine girdi.

2000 yılında Kafkas Üniversitesinin açtığı okutmanlık sınavını kazanarak Kafkas Üniversitesinde göreve başladı.

20. 02. 2007 tarihi itibarıyla Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandı.

Hâlen Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı alan derslerini vermekte olup okutman olarak görev yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk babasıdır.